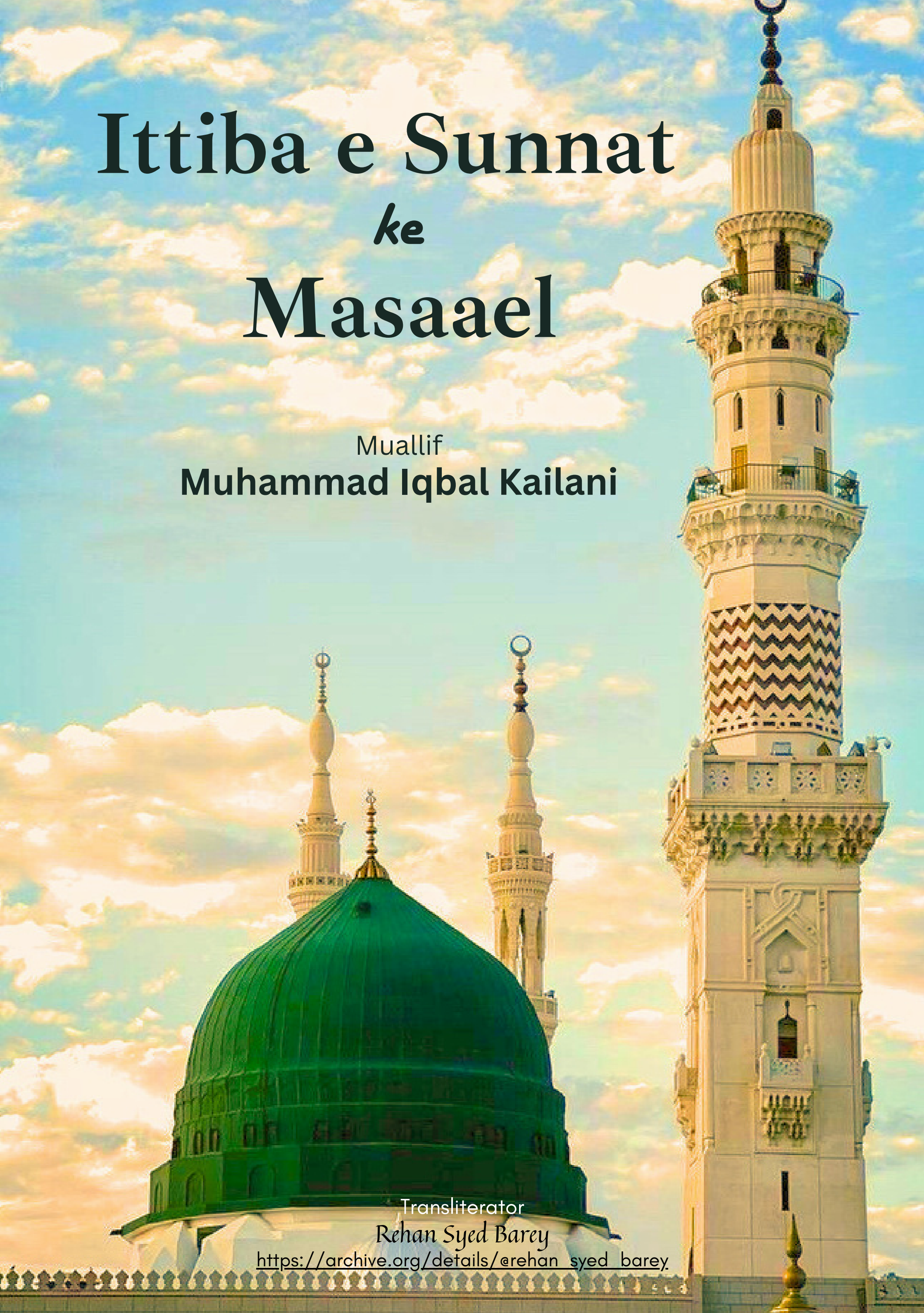

Ittiba e Sunnat
ke
Masaael
Muallif
Muhammad Iqbal Kailani
Transliterator
Rehan Syed Barey
https://archive.org/details/@rehan_syed_barey

Table of Contents

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

Translitrators Note:

Assalamualaikum wa Rahmatullah,

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى اَشْرَفِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ، اَمَّا بَعْدُ!

Hazrat Muhammad ﷺ ki zindagi qiyamat tak aane waali poori insaaniyat ke liye uswa-e-hasan aur qaabil-e-ittiba hai. Aap ﷺ ki risaalat aur aap ki laai hui shariyat ko ikhtiyaar kiye baghair insaan ki najaat mumkin nahi.

Rasool Allah ﷺ ki farmabardaari aur ittiba har musalman usi tarah farz hai jis tarah Allah Ta'ala ki farmabardaari aur ittiba farz hai. Isi liye Allah Ta'ala aur uske Rasool ﷺ ne kai jagah ittiba e sunnat hi ko duniya o aakhirat mein haqeeqi kaamyaabi qaraar diya hai.

Allah Ta'ala ka farman hai:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ . (Surah Aale Imran: 31)

Keh deejiye! Agar tum Allah Ta'al se mohabbat rakhte ho to meri (Rasool Allah ﷺ) Itaa-at Karo Khud Allah Ta'ala Tum Se Mohabbat Karega Aur Tumhare Gunaah Bakhsh Dega, Beshak Allah Ta'ala Bada Bakhshne Waala Meherbaan Hai.

Agar koi musalman Mohabbat e Rasool ﷺ ka daawat kare par Rasool Allah ﷺ ke ahkamaat ki parwaah na kare aur apne dil, nafsaani khwahishaat se aisi baate'n kare jin ki shariyat mein koi haisiyat aur wujood na ho to aisa daawa mohabbat nahi balke naafarmaani aur sarkashi hai.

Bidat naafarmaani se kaheen ziyaada buri cheez hai, kyounke naafarmaani karne waala ehsaas hone par apni ghalati se tauba kar leta hai. Par jo shakhs bidat par amal karke ye samjhe ke wo Allah ki ibaadat aur Rasool Allah ﷺ se mohabbat, taqarrub haasil karega wo kis tarah un bidaat se tauba karke unse door rehne ki koshish karega? Afsos hai ke aaj musalmano ki aksariyat ne Sunnat ki paerawi ko chod

kar deen mein nai-nai bidaat nikaali hain aur un par mazbooti se amal kar rahe hain. Allah ham sab ki hifaazat farmaae. Aameen

Janab Muhammad Iqbal Kailaani (hafizahullah) ne bohot hi behtareen andaaz mein topics ko select kiya hai, aur un topics se mutaalliq qurani aayaat aur ahadees ko jama karke masle zikr kiye hain.

Is transliteration par roman-urdu-script par kaam 2017 hi mein mukammal ho chuka tha, par ab usi transliteration ko dobaara ghalati ki islaah karte hue A5 format mein nae font/page setting ke saath aapki khidmat mein pesh karne ki koshish ki gai hai.

Is transliteration mein maujood tamaam qurani aayaat ko https://quranwbw.com/ website se copy kiya gaya hai, ahadees, aasaar ke arbi matan ko urdu kitab mein dekh kar type kiya gaya hai. Double-check karne ke bawujood bashari taqaze ki wajah se agar kaheen ghalati nazar aajaae ya is roman transliteration ke mutaalliq koi mashwara ho to neeche maujood email par contact keejiye. rehan.hse@live.com

Isi tarah mazeed roman urdu script mein islami kutub free mein download karne ke liye neeche maujood link par click keejiye.

https://archive.org/details/@rehan_syed_barey

Aapse darkhwaast hai ke is kitaab ko padhne ke baad sawaab-e-jaariya ki niyyat se doosro'n ke saath zaroor share keejiye.

Aakhir mein Allah se dua-go hoo'n ke is koshish ko qubool kare aur duniya o aakhirat mein is koshish ki wajah se khair, bhalaiyo'n, aur kaamyaabi se nawaaze. Aameen

Duaaon ka taalib,

Rehan Syed Barey

Riyadh, Saudi Arabia

April 15, 2024 – 06 Shawwal 1445

Muqaddama

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى اَشْرَفِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ، اَمَّا بَعْدُ!

Deen-e-islam mein Rasool Allah ﷺ ki itaa-at usi tarah farz hai, jis tarah Allah Ta'ala ki itaa-at farz hai. Allah Ta'ala ka irshad-e-mubaarak hai:

مَّنْ يُطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا.

Jisne Rasool Allah ﷺ ki itaa-at ki usne Allah ki itaa-at ki. (Surah-an-Nisa: 80)

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا أَطِيْعُوْا اللّٰهَ وَأَطِيْعُوْا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا أَعْمَالَكُمْ.
(Surah Muhammad: 33)

Aye Logo'n, Jo Imaan Laae ho! Allah Aur Rasool ﷺ Ki Itaa-at Karo (aur itaa-at se inhiraaf karke) Apne Amaal Zaaya Na Karo.

Wujoob-e-itaa-at ki wajah bhi khud Allah Ta'ala ne waazeh farmadi:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوْحٰى. (Surah-an-Najam: 3)

Muhammad ﷺ Apni Marzi Se Koi Baat Nahi Karte, Balke Wahee Jo Unpar Naazil Ki Jaati Hai, Wo Uske Mutaabiq Baat Karte Hain.

Chunache Rasool Allah ﷺ ne ummat ko wazu ka wohi tariqa sikhaaya jo Allah Ta'ala ne Hazrat Jibraeel عَلَيْهِ السَّلَامُ ke zariye Aap ﷺ ko sikhaaya tha. Namazo'n ke wohi auqaat muqarrar farmae jo Allah Ta'ala ne Hazrat Jibraeel عَلَيْهِ السَّلَامُ ke zariye Aap ﷺ ko batlaae the Aur namaz ka wohi tariqa ummat ko batlaaya jo Allah Ta'ala ne Hazrat Jibraeel عَلَيْهِ السَّلَامُ ke zariye Aap ﷺ ko batlaaya tha. Rasool Allah ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba se aisi bahut si misaale'n milti hain ke deeni masaail ke baare mein jab tak Allah Ta'ala ki taraf se wahee na aajaati. Aap ﷺ Sahaba Ikram رضي الله عنهم ke sawalaat ke jawaab nahi diya karte the.

Hazrat Owais bin Saamit رضي الله عنه apni biwi Hazrat Khaula رضي الله عنها se zihaar (biwi ko apne oopar haraam kar lena) kar baethe to Hazrat Khaula رضي الله عنها Nabi-e-akram ﷺ ki khidmat mein haazir huee'n. Masla daryaaft kiya to Aap ﷺ ne us waqt tak jawaab na diya, jab tak wahee naazil na hui. Rooh ke baare mein Aap ﷺ se sawaal kiya gaya, to Aap ﷺ ne us waqt tak

khamoshi ikhtiyaar farmai jab tak Allah Ta’ala ki taraf se Hazrat Jibraeel ؑ jawaab lekar na aagae. Ek martaba Rasool Allah ﷺ se meeraas ke baare mein sawaal kiya gaya, to Aap ﷺ ne wahee aane tak koi jawaab na diya.

Ek Ansaari haazir-e-khidmat hue aur arz kiya: Ya Rasool ﷺ! Agar ek shakhs apni biwi ke saath ghair-mard ko dekh le to kya kare? Agar mu’n se (gawaaho’n ke baghair) baat kare, to aap hadd-e-khazaf lagaenge agar (ghussa mein) qatl karde to aap qisaas mein qatl karwa denge aur agar chup rahe to khud peech-o-taab[1] khaata rahega. Us par Rasool Allah ﷺ ne dua farmai: Ya Allah! Is masle ka faisla farma. Chunache Allah Ta’ala ne liaan ki ayaat (Surah Noor: 6-9) naazil farmai, tab Aap ﷺ ne saail ka jawaab diya.

Itaa-at-e-Rasool ﷺ ke baare mein ye baat pesh-e-nazar rehni chaahiye ke Rasool Allah ﷺ ki itaa-at sirf Aap ﷺ ki zindagi tak mehdood nahi, balke Aap ﷺ ki wafaat ke baad bhi qiyaamat tak aane waale tamaam musalmaano’n ke liye farz qaraar di gai hai.

Allah Ta’ala farmata hai:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ. (Surah Saba: 28)

Aye Muhammad ﷺ! Hamne Aap Ko Tamaam Bani Noo-e-insaan Ke Liye Basheer aur Nazeer Banaa Kar Bheja Hai.

Allah Ta’ala farmata hai:

مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ..

(Surah-al-Anaam: 19)

Meri Taraf Ye Quran Naazil Kiya Gaya Hai, Taake Main Iske Zariye Tumhe Daraau’n Aur Un Logo’n Ko Bhi Jin Tak Quran Pohonche.

Itaa-at-e-Rasool ﷺ ke baare mein Bukhari ki ye hadees badi ahem hai.

Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Meri ummat ke sab log jannat mein jaaenge siwaa us shakhs ke jisne inkaar kiya.

[1] T: (پیچ و تاب کھانا) Gham o ghussa karna, rashk o hasad se jalna [RKT]

Sahaba Ikram ﷡ ne arz kiya: Inkaar kisne kiya?

Aap ﷺ ne farmaya: Jisne meri itaa-at ki wo jannat mein daakhil hoga aur jisne meri nafarmani ki usne inkaar kiya. (Saheeh Bukhari)

Aap ﷺ ki itaa-at se inhiraaf ya gurez ki ikhtiyaar karne waalo'n ke baare mein Allah Ta'ala ne apni zaat ki qasam kha kar irshad farmaya hai ke aise log kabhi momin nahi ho sakte.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْ أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا. (Surah-an-Nisa: 65)

Aye Muhammad ﷺ! Tumhare Rabb Ki Qasam! Tum Log Kabhi Momin Nahi Ho Sakte Jab Tak Apne Baahami Ikhtilafaat Mein Tumhee'n Ko Faisla Karne Waala Na Maan Le'n, Phir Jo Faisla Tum Karo Uspar Apne Dil Mein Tangi Mehsoos Na Kare, Balke Sar-e-tasleem Kham Na Karde'n.

Goya, itaa-at-e-Rasool ﷺ aur imaan laazim-o-malzoom hain, itaa-at hai to imaan bhi hai, itaa-at nahi to imaan bhi nahi. Itaa-at-e-Rasool ﷺ ke baare mein qurani ayaat-o-ahadees sharifa ke mutaabiq ke baad ye faisla karne mushkil nahi ke deen mein ittiba-e-sunnat ki haesiyat kisi furooi masla ki si nahi, balke buniyaadi taqaazo'n mein se ek taqaaza hai.

Kitab-o-Sunnat, Aqaaed aur Amaal Ke Muhaafiz Hain:

Aqaaed aur amaal mein tamaam-tar bigaad Kitab-o-Sunnat ko nazar-andaaz karne se paeda hota hai. Wahdat-ul-Wujood[2], Wahdat-ush-Shuhood[3], Hulool[4], Tasawwur-e-Shaikh[5], Itaa-at-e-Shaikh, Muqaam-e-

[2] T: (وحدَت الوُجُود) Ye nazariya ke jo koi shae wujood rakhti hai wo Allah Ta'ala ka sirf mazhar nahi, balke juzv hai aur tamaam ashiya ek (1) wujood ke mazaahir aur uski shaakhe'n hain [RKT]

[3] T: (وَحدَتِ شُهُود) Ye nazariya ke zaat-e-waahid ka zaahiri ashiya mein shuhood hai na ke wujood [RKT]

[4] (T: Nuzool, daakhil hona, sama jaana, ek baatil aqeeda jis ki roo-se Khaaliq (Allah) ka makhlooq mein is tarah sama jaana ke dono mein farq na ho [RKT])

Wilaayat, Baatini aur Zaahiri Ilm, Marne ke Baad Buzurgo’n Ka Tasarruf, Waseela, Ilm-e-ghaib, Istimdaad[6] aur Roohon ki haazri jaese baatil aqaaed aur Rasm-e-fatiha, Qul, Chaleeswa’n, Quran-khwaani, Urs, Mahafil-e-milaad aur Samaa jaese islami aqaaed-o-amaal unhi halqo’n mein maqbool hote hain jaha’n Kitab-o-Sunnat ki taaleem mafqood[7] hoti hai.

Iske bar-aks Kitab-o-Sunnat ko mazbooti se thaamna tamaam baatil aqaaed aur amaal se mehfooz rehne ka waahid yaqeeni raasta hai. 218 Hijri mein Mamoon Rasheed ke ahd-e-hukumat mein motazila[8] ke baatil aqeede Quran Makhlooq hai ko Mamoon Rasheed ne hukumat ke tamaam ulama se manwaane ki koshish ki, to Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) is khud-saakhta aqeede ke saamne pahaad ban kar khade ho gae. Jail mein taaza-dam jallaad 2 kode maar kar peeche hat jaate aur Imam Mausoof se poocha jaata: Quran makhlooq hai ya ghair-makhlooq? Har baar Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) ki zabaan se ek hi jawaab nikalta:

اَعْطُوْنِیْ شَيْئًا مِّنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَ سُنَّةِ رَسُوْلِهٖ حَتّٰى اَقُوْلَ بِهٖ.

Yaane Mujhe Allah Ta’ala Ki Kitaab Ya Sunnat-e-Rasool Se Koi Daleel Laa Do To Tasleem Karunga.

Maslahat aur hikmat ka koi bhi mashwara Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) ko Rasool Allah ﷺ ke farman:

اِنِّیْ قَدْ تَرَكْتُ فِيْكُمْ مَا اِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهٖ لَنْ تَضِلُّوْا اَبَدًا كِتَابَ اللّٰهِ وَ سُنَّةَ نَبِيِّهٖ.

Main tumhare damiyan aisi cheeze’n chode jaa raha hu’n, jise mazbooti se thaame rakhoge to kabhi gumrah nahi hoge.

Allah Ta’ala ki kitab aur uske nabi ki sunnat. Par amal karne se rok na saka, jiska natija ye nikla ke poori ummat-e-muslima hamesha

---

[5] T: (تصَوّر شَیخ) Manaazil-e-sulook mein se ek (1) manzil jis mein saalik apne murshid ka tasawwur qaaem karta hai, mureed ka apne murshid se lao lagaana [RKT] Saalik = Wo shakhs jo kisi murshid ke haath par baet ho, tariqat par chalne waala [RSB]

[6] T: Madad chahna, imdaad talab karna [FL]

[7] T: (مَفقُود) Khoya hua, ghaayab, gum-shuda [RKT]

[8] T: (مُعْتَزِلَه) Musalmano ka ek (1) firqa jiske aqaaed Ahle Sunnat wal Jamaat ke khilaaf hain. Jiska baani ek irani nisaad Waasil bin Ata, shagird Khwaja Hasan Basri tha. [RKT]

hamesha ke liye us fitne se mehfooz hogai. Aaj jabke baatil aqaaed aur bidaat jungle ki aag ki tarah badhte aur phaelte jaa rahe hain unse mehfooz rehne ka sirf yehi ek raasta hai ke Kitab-o-Sunnat ko mazbooti se thaama jaae aur awaam-un-naas mein Kitab-o-Sunnat ki daawat aur ishaa-at ka ziyaada se ziyaada ehtemaam kiya jaae.

Kitab-o-Sunnat, Ittihaad-e-Ummat Ki Waahid Mustahkam Buniyaad Hai:

Ummat-e-muslima mein ittihaad ki zarurat aur ehmiyat mohtaaj-e-wazaahat nahi, firqa-waariyat aur giroh-bandi ne deen-o-duniya dono etebaar se naqaabil-e-talaafi nuqsan pohonchaya hai. Jiska mushaahada ham watan-e-azeez mein guzishta taweel arsa se kar rahe hain aur is haqeeqat se aagaah hain ke watan-e-azeez mein islami nizam-e-hayaat ke nifaaz mein baaz doosri rukawato'n ke alaawa ek badi rukawat firqa-waariyat aur giroh-bandi bhi hai. Agar kabhi islami nizam ke nifaaz ki manzil qareeb aati hai to achaanak ek taraf se Kitab-o-Sunnat ki bajaae kisi ek fiqa ke nifaaz ka mutaalaba shuru ho jaata hai.

Doosri taraf se kisi doosri fiqa ke nifaaz ka mutaalaba hone lagta hai. Jiske natije mein pesh-raft[9] ke bajaae musalsal paspaai[10] hoti chali aarahi hai. Haqeeqat ye hai ke deen-e-islam ke nifaaz ke liye ki jaane waali tamaam koshishe'n us waqt tak bekaar saabit hongi jab tak deen ke alambardaar jamaato'n ke darmiyan khaalis Kitab-o-Sunnat ki buniyaad par ek haqeeqi aur paedaar ittihaad qaaem nahi ho jaata. Allah Ta'ala ne jaha'n Quran-e-Majeed mein firqa-waariyat aur giroh-bandi se mana farmaya hai waha'n deen-e-khaalis yaane Kitab-o-Sunnat par muttahid hone ka hukm bhi diya hai. Allah Ta'ala farmata hai:

وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيْعًا وَلَا تَفَرَّقُوْا.

Sab Mil Kar Allah Ta'ala Ki Rassi Ko Mazbooti Se Thaamlo Aur Tafraqa Mein Na Pado. (Surah Aale Imran: 103)

---

[9] T: (پیش رفت) Aage badhna, taraqqi karna [RKT]
[10] T: (پَسپائی) Peeche hatne ki haalat o kaefiyat [RKT]

Is ayat mein musalmano ko firqa-waariyat aur giroh-bandi se mana farma kar Allah (yaane Quran-e-Majeed) par muttahid rehne ka hukm diya gaya hai. Quran-e-Majeed mein Allah Ta'ala ne baar baar itaa-at-e-Rasool ﷺ ko waajib qaraar diya hai, jiska saaf matlab ye hai ke Allah Ta'ala ki rassi, jise mazbooti se thaamne ka hukm diya gaya hai, usee mein az-khud dono cheeze'n…. Kitab-o-Sunnat….. aajaati hain. Lihaaza Quran-e-Majeed ki raushni mein jo ittihaad matloob hai iski buniyaad Kitab-o-Sunnat hai. Kitab-o-Sunnat se hat kar kisi doosri buniyaad par ummat mein ittihaad na matloob hai naamumkin.

Shaakh-e-naazuk Pe Jo Aashiyaana Banega Wo Napaaedaar Hoga

Agar hamne firqa-waariyat aur giroh-bandi ko apni zindagi ka mission nahi bana liya aur musalmano mein ittifaaq aur ittihaad hame azeez hai to hame'n har soorat mein Kitab-o-Sunnat ki taraf rujoo karna hi hoga.

Masla Taqleed aur Adm-e-Taqleed:

Taqleed aur adm-e-taqleed ka masla bahut purana hai, fariqaen apne-apne moqif[11] ke haq mein bahut se dalaael rakhte hain. Hamare nazdeek taqleed ya adm-e-taqleed ke haq mein dalaael muhaiyya[12] karke ek (1) fikr ko ghaalib aur doosri ko maghloob karna awaam ki zaroorat nahi, balke wo naujawan nasl jo school aur college se padh kar aati hai ke muslamano ka Allah ek, Rasool ek, Kitaab ek, Qibla ek aur Deen bhi ek hai. Lekin amali zindagi mein musalmano ko kai firqo'n aur jamaato'n mein bata hua dekhti hai, to uska zahen khud-ba-khud deen ke baare mein paraganda[13] hone lagta hai. Zaroorat is baat ki hai ke naujawaan nasl ko bataaya jaae ke jahaa'n hamara Allah, Rasool, Kitab, Qibla aur Deen sab kuch ek hai wahaa'n zindagi basar karne ke liye hamara raasta bhi ek hi hai.

---

[11] T: (مَوقِف) Nuqta-e-nazar, andaaz e fikr [RKT]
[12] T: (مُہَیّا) Faraaham, mayassar, dastiyaab [RKT]
[13] T: (پَراگَنْدَہ) Muntashir, bikhra hua, disturbed [RKT]

Wo raasta kaunsa hai? Seedhi si baat hai ke deen-e-islam ki buniyaad do (2) hi cheezo'n par hai. Kitabullah aur Sunnat-e-Rasool ﷺ. Rasool Allah ﷺ ki wafaat-e-mubaarak se qabl deen ke hawaale se hame jo kuch bhi milta hai, us par imaan laana aur aamal karna tamaam ummat-e-muslima par farz hai aur isse kisi qism ka ikhtilaaf karne ki qatan koi gunjaaish nahi. Jabke Rasool Allah ﷺ ki wafaat-e-mubarak ke baad deen ke naam se jo kuch izaafa kiya gaya hai. Us par imaan laana aur us par amal karna ummat-e-muslima par farz nahi hai.

Ghaur farmaaiye, jo shakhs Hambali fiqa par amal karta hai baaqi 3 fiqho'n ko tark karne ke baawujood uske imaan mein koi farq nahi padhta. Isi tarah jo shakhs fiqa hanafi par amal karta hai wo baaqi 3 fiqho'n par amal na karke bhi usi darja ka musalman hai, jis darja ka koi bhi doosra musalman ho sakta hai. Ummat-e-Muhammadiya ﷺ ke afzal-tareen afraad, yaane Sahaba Ikram ﵃ murawwaja[14] chaaro'n (4) fiqho'n mein se kisi ek (1) fiqa par amal nahi karte the. Jabke unhi ke baare mein Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-mubaarak hai: Sahaba Ikram ﵃ ka zamaana sabse behtar zamaana hai.

Is saari guftagu ka khulaasa ye hai ke Kitabullah ke baad saari millat-e-islamiya ki mushtarika meeraas aur tamaam musalmaano ke imaan-o-amal ka marzak aur mehwar sirf ek (1) hi cheez hai. Aur wo hai Sunnat-e-Rasool ﷺ. Wo khwaah Imam Abu Hanifa ke zariye ham tak pohonche ya Imam Maalik, Imam Shafai, Imam Ahmad bin Hambal ﵏ ya kisi bhi doosre Imam ke zariye. Giroh-bandi aur firqa-wariyat ki buniyaad us waqt padti hai jab Sunnat-e-Rasool ﷺ ka ilm ho jaane ke baad mahez is liye us par amal na kiya jaae ke hamare maslak aur hamari fiqa mein aesa nahi hai. Haqeeqat ye hai ke deen mein ye tarz-e-amal saari kharabiyo'n aur fitno'n ka baais hai.

Yaha'n ham qaaraeen ikram ki tawajjo kitab-e-haaza ke baab Sunnat Aur Aimma Ikram ﵏ ki taraf mabzool karna[15] chaahenge, jis mein mukhtalif Aimma Ikram ke sunnat ke baare mein aqwaal tehreer kiye

---

[14] T: (مُرَوَّجَه) Murawwaj, jo raaej ya jaari ho [RKT]
[15] T: (تَوَجُّه مَبذُول كَرنا) Mutawajje karna, tawajjo dilaana [RSB]

gae hain. Sabhi Aimma Ikram ne musalmano ko is baat ka hukm diya hai ke Sunnat-e-Sahiha saamne aajaane ke baad unke aqwaal aur aara ko bila-taammul[16] tark kar diya jaae. Imam Abu Hanifa (رحمه الله) ne to yaha'n tak farmaya hai: "Deen mein Sunnat-e-Rasool ke alaawa sab gumraahi aur fasaad hai". Agar ham waaqai khuloos-e-dil se Imam Abu Hanifa (رحمه الله) ke muqallid hain to hame sidq dil se unki taalimaat par amal-paera hona chaahiye.

Aakhir mein is baat ka izhaar karna bhi munaasib maaloom hota hai ke hamare nazdeek Aimma Ikram ka ijtihaad aur taiyyaar karda fiqa intihaai qaabil-e-qadr ilmi sarmaaya hai, jis masaail ke baare min Quran-o-Hadees ke waazeh ahkaam maujood nahi in masaail ke baare mein Quran-o-Hadees ki raushni mein kiya gaya ijtihaad, khwaah Imam Abu Hanifa ho, ya Imam Maalik ka, Imam Shafai ka ho ya Imam Ahmad bin Hambal ﷭ ka, isse tamaam musalmano ko istifaada[17] karna chaahiye. Nez ye ke aainda bhi haalaat ke badalte hue taqazo'n ke mutaabiq ijtihaad ki sharaaet par poore utarne waale fuqaha ke liye sunnat ki raushni mein ijtihaad ki gunjaaish har waqt maujood hai aur usse awaam ko bharpoor istifaada karna chaahiye.

Ittiba-e-Sunnat Aur Furooi Masaail:

Bila-shubah deen mein tamaam ahkamaat ek (1) darja ke nahi, balke un mein se baaz buniyaadi haesiyat rakhte hain aur baaz furooi haesiyat rakhte hain. Furooi masaail[18] ko buniyaad bana kar alag-alag jamaate'n ya firqe banana saraasar jahalat hai, lekin iske saath-saath ye baat bhi zehen-nasheen rehni chaahiye ke Rasool Allah ﷺ ke tamaam ahkamat khwaah wo chote ho'n ya bade, buniyaadi ho'n ya furooi, ghair-zaroori aur be-maqsad nahi hain.

Rasool Allah ﷺ ki baaz sunnato'n ko furooi keh kar nazar-andaaz karna ya unki ehmiyat ko kam karna yaqeenan Sunnat-e-Rasool ﷺ ki tauheen hai. Allah aur Rasool par imaan laane ke baad kisi momin ka

---

[16] T: Bila-taraddud, fauran [RKT]
[17] T: (إسْتِفادَه) Nafa paana, faaeda uthaana [RKT]
[18] T: Mazhabi istilaah mein wo masaail jo amal se mutaalliq ho'n [FL]

ye kaam nahi ke wo Rasool-e-akram ﷺ ke kisi bhi hukm ko furooi keh kar nazar-andaaz karne ki rawish ikhtiyaar kare, ya zaroori aur ghair-zaroori taqseem ki karke jis par chaahe amal kare aur jise chaahe tark karde. Shariyat mein tamaam sunnato'n par ba-yak-waqt amal karna matloob hai, jo shakhs kam darja ki sunnato'n ki paabandi nahi kar sakta wo bade darja ki sunnato'n par ba-yak-waqt amal kaese karega? Baaz salaf ka qaul hai ke: "Ek neki ki jaza ye hai ke Allah Ta'ala doosri neki ki taufeeq ataa farma deta hai, jabke ek gunaah ki saza ye hai ke insaan doosre gunaah mein mulawwis ho jaata hai".

Pas baeed nahi ke Sunnat-e-Rasool ﷺ ka ehteraam karte hue kam darje ki sunnato'n par amal karne waalo'n ko Allah Ta'ala bade darje ki sunnato'n par amal karne ki taufeeq bhi ataa farmade, lekin iske bar-aks jo log kam darja ki sunnato'n ko "Furooi masle" keh kar nazar andaz karne ki jasaarat karte hain. Un se Allah Ta'ala badi sunnato'n par amal karne ki taufeeq bhi salb farmaale, aisi surat-e-haal se hame Allah Ta'ala ki panaah maangni chaahiye.

Ittibaa-e-Sunnat……. Ishq-e-Rasool ﷺ Ka Haqeeqi Meyaar:

Rasool-e-akram ﷺ se mohabbat aur ishq har musalman ke imaan ka hissa, balke aen-ul-imaan hai. Khud Rasool-e-akram ﷺ ne farmaya: "Koi aadmi us waqt tak momin nahi ho sakta jab tak apni aulaad, waalidaen aur baaqi tamaam logo'n ke muqaable mein mujh se ziyaada mohabbat na karta ho". (Bukhari & Muslim)

Ek sahabi kidhmat-e-aqdas mein haazir hue aur arz kiya: "Ya Rasool Allah ﷺ! Main Aap ﷺ ko apni jaan-o-maal aur ahle-o-ayaal se ziyaada mehboob rakhta hu'n, jab ghar mein apne ahl-o-ayaal ke saath hota hu'n aur shauq-e-ziyaarat beqaraar karta hai, to daoda-daoda aata hu'n, Aap ﷺ ka deedaar karke sukoon haasil kar leta hu'n, lekin jab main apni aur aapki maut ko yaad karta hu'n aur sochta hu'n ke Aap ﷺ to jannat mein Ambiya Ikram ke saath aala-tareen darajaat mein honge, main jannat mein gaya bhi, to Aap ﷺ tak nahi pohonch sakunga aur Aap ﷺ ke deedaar se mehroom rahunga to bechain ho jaata hu'n. Us par Allah Ta'ala ne ye aayat naazil farmai:

وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَأُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ ۚ وَحَسُنَ أُولٰٓئِكَ رَفِيْقًا.

Jo Log Allah Aur Rasool ﷺ Ki Itaa-at Karenge Wo Un Logo'n Ke Saath Honge Jin Par Allah Ne Inaam Farmaya Hai, Yaane Ambiya, Siddiqeen, Shuhada aur Saaliheen, Kaese Acche Hain Ye Refeeq Jo Kisi Ko Mayassar Aae'n. (Surah-an-Nisa: 69)

Sahaabi ke izhaar-e-mohabbat ke jawaab mein Allah Ta'ala ne Rasool-e-akram ﷺ ki itaa-at ki aayaat naazil farma kar ye baat waazeh farmadi ke agar tumhari mohabbat sacchi hai to tum apne Nabi ﷺ ki mustaqil rafaaqat karna chaahte ho to uska tariqa sirf ye hai ke Rasool ﷺ ki itaa-at aur farmabardaari ikhtiyaar karo. Sahaba Ikram رضي الله عنهم ki zindagiyo'n par ek nazar daaliye aur ghaur farmaiye ke unho'n ne Rasool-e-akram ﷺ se ishq-o-mohabbat ka kaese-kaese haq adaa kiya hai. Rasool-e-akram ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba ka koi ek lamha aesa nahi, jisme unho'n ne Rasool Allah ﷺ ke aqwaal ko ghaur se suna na ho, ya aamaal ko ghaur se dekha na ho aur phir min-o-an[19] un par amal karne ki koshish na ki ho.

Rasool Allah ﷺ sote aur jaagte kaese the? Khate aur peete kaese the? Uthte aur baithte kaese the? Muaanaqa[20] kaese farmate the, namaz aur roza kaese adaa farmaya? Khaangi[21] aur mulki zimmedariya'n kaese poori farmaee'n. Sahaba Ikram رضي الله عنهم ne Rasool Allah ﷺ ka ek-ek amal ghaur se dekha aur phir Aap ﷺ ke farmabardaari ki behtareen misaale'n qaaem karke Aap ﷺ se ishq-o-mohabbat ka haq adaa kar diya. Aap ﷺ se ishq-o-mohabbat ka taqaaza ye hai ke zindagi ke tamaam muamalaat mein qadam-qadam par Aap ﷺ ki ittibaa aur itaa-at ki jaae, wo mohabbat jo Sunnat-e-Rasool ﷺ par amal karna na sikhaae, mahez dhoka aur fareb hai. Wo mohabbat jo Rasool Allah ﷺ ki itaa-at aur paerawi na sikhaae, mahez jhoot aur nifaaq hai. Wo mohabbat jo Rasool-e-akram ﷺ ki ghulaami ke adaab na sikhaae,

[19] T: (مِن و عَن) Harf-ba-harf, hoo-ba-hoo, exactly [RKT]
[20] T: (مُعانَقَه) Gale milna, gale se lagaana [RKT]
[21] T: (خانْگی) Gharelu, ghar ki [RKT]

mahez riya aur dikhaawa hai. Wo mohabbat jo Rasool-e-akram ﷺ ki sunnat ke qareeb tar na le jaae, mahez boo-lahbi hai.

Bas Mustafa Barasaa'n Khuweesh Raa Ke Dee'n Hama Ausat
Agar Ba Au Na Raseedi Tamaam Boo-lahbi Ausat

Ittibaa-e-Sunnat Aur Mauzoo Ahadees Ka Banaahana:

Saheeh ahadees ke saath mauzoo (man-ghadat) aur zaeef ahadees ki amezish ke bahane zakheera-e-ahadees ko naqaabil-e-etemaad qaraar de kar sunnat se gurez ki raah paeda karna, dar-asal ilm-e-hadees se laa-ilmi ka natija hai. Ghaur farmaaiye kabhi aapko bazaar se koi dawaa khareedne ki zarurat pesh aae to kya aap ne is khadsha ke pesh-e-nazar ke bazaar mein asli aur naqli dono tarah ki adwiyat maujood hain, asli dawaa khareedne ka iraada tark kiya hai?

Karne ka kaam to ye hai khoob chaan-phatak kar ya kisi doctor ki madad se asli dawaa khareedi jaae, naake sire se kharidari ka iraada tark karke mareez ko maut ke mu'n mein jaane diya jaae.

Jis tarah Tauheed ke saath Shirk ka wujood Tauheed par amal na karne ka bahaana nahi ban sakta, ya neki ke saath buraai ka wujood neki tark karne ka jawaaz nahi ban sakta usi tarah saheeh ahadees ke saath zaeef ya mauzoo ahadees ka wujood bhi saheeh ahadees ko tark karne ka jawaaz nahi ban sakta. Karne ka kaam ye hai ke dunyavi muamalaat ki tarah deeni muamalaat ki bhi tehqeeq ki jaae. Saheeh ahadees ko sidq-e-dil se qubool karke un par amal kiya jaae aur zeef ya mauzoo ahadees ko bila-taammul tark kar diya jaae.

Ahadees Ka Meyaar-e-Intikhaab:

Kutub-e-ahadees ki tarteeb ke aaghaaz mein hi ham ne ye usool tae kar liya tha ke ahadees ka meyaar intikhaab kisi maslak aur firqe ki taaeed ya tanqees ki buniyaad par nahi hoga, balke sehat-e-hadees ki buniyaad par hoga, yaane sirf saheeh ya hasan darje ki ahadees hi shaamil-e-ishaa-at ki jaaengi. Is meyaar intikhaab ki wajah se

murawwaja fiqhi kutub mein zaeef ahadees se mustambat[22] kiye gae baaz masaail shaamil-e-ishaa-at nahi ho paate, jis par baaz hazraat ye samajhte hain ke shayad kisi maslak se dilchaspi ya adm-dischaspi ke baais doosri ahadees shaamil-e-ishaa-at nahi ki gai.

Halaanke aesa hargiz nahi, ham isse qabl bhi wazaahat kar chuke hain ke hamari dischaspi kisi maslak se nahi, sunnat-e-saheeha se hai. Yehi wajah hai ke saheeh hadees ko kitab mein shaamil karne ya zaeef hadees ko kitab se nikalne mein hamne kabhi taammul se kaam nahi liya.

Dar-asal hamare ahd ka sabse bada almiya[23] ye hai ke ham taaassubaat ki duniya mein zindagi basar kar rahe hain, kahee'n shakhsiyaat ka taaassub, kahee'n maslak aur firqa ka taaassub hai, kahee'n jamaat aur party ka taaassub hai, kahee'n zabaan aur rasm-o-riwaaj ka taassub hai, kahee'n rang-o-nasl ka taassub hai, kahee'n ilaaqe aur watan ka taassub hai, haq aur naahaq, jaaez aur naajaez ka meyaar sirf apna aur paraaya hai. Ek bat agar apni pasandeeda shakhsiyat jamaat ya maslak ki taraf se aae to qaabil-e-tehseen, wohi baat agar kisi naapasandida shakhsiyat, jamaat ya maslak ki taraf se aae to qaabil-e-mazammat! Is taassub ki kar farmai yaha'n tak hai ke aksar auqaat Allah aur Rasool ki baat ko bhi usi chalni se guzara jaata hai.

Qaraeen-e-ikram se hamari darkhwast hai ke kutub-e-ahadees ka mutaala-a har qism ke taassub se baalatar ho kar karen. Kahee'n ghalati ho to uski nashandahi farmae'n. Lekin agar saheeh hadees qubool karne mein kisi maslak ya jamaat ya shakhsiyat ki aqeedat maane'[24] ho to phir Allah ke yaha'n apni bara-at[25] ke liye koi jawaab bhi soch rakeh'n.

---

[22] T: (مُسْتَنْبَط) Akhaz kiya gaya, chuna gaya, istimbaat kiya gaya [RKT]
[23] T: (اَلَمِيه) Almnaak, dard bhara, dardnaak waaqia, ghamgeen haadsa [RKT]
[24] (T: (مانع) Rukaawat [RSB])
[25] T: Ilzaam se baree hone ki soorat-e-haal [Urdn]

Ek Ghalat-fehmi Ka Izaala:

Hajjat-ul-Wida ke mauqe par maedaan-e-arafaat mein khutba dete hue Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “Main tumhare darmiyan ek (1) aisi cheez chode jaa raha hu’n ke agar use thaame rakho ge to kabhi gumraah nahi hoge, wo hai Allah Ta’ala ki kitaab”. (Hajjatun Nabi by Albani)

Doosre mauqe par Rasool-e-akram ﷺ ne Allah ki kitab ke saath Sunnat-e-Rasool ﷺ ka bhi izaafa farmaya. (Mustadrak Haakim) Ghalat fehmi ye hai ke, jab Rasool-e-akram ﷺ ne sirf ek (1) cheez yani Quran-e-Majeed ko hi gumrahi se bachne ke liye kaafi qaraar diya hai to phir doosri cheez yaane Sunnat-e-Rasool ﷺ ya Hadees-e-Rasool ﷺ (jin mein saheeh ke alaawa zeef aur mauzoo ahadees bhi shaamil hain) ko deen mein daakhil karne ki kya zarurat hai?

Haqeeqat ye hai ke Rasool Allah ﷺ ke dono irshadat mein zarra baraabar farq ya tazaad[26] nahi hai, balke natija ke etebaar se dono baate’n ek (1) hi mafhoom rakhti hain. Bila-shubah Aap ﷺ ne Hajjatul Wida ke mauqe par sirf Quran-e-Majeed ko gumrahi se bachne ki cheez qaraar diya hai, lekin uske saath hi khud Quran-e-Majeed mein Sunnat-e-Rasool ﷺ (ya hadees-e-Rasool ﷺ) ko musalmaano ke liye laazim qaraar diya hai aur use tark karne ko sareehan gumrahi bataaya hai. Mulaahaza ho kitab-e-haaza ka baab “Sunnat Quran-e-Majeed Ki Raushni Mein”.

Ab agar ek mauqa par Rasool-e-akram ﷺ ne ikhtesaar ke saath Quran-e-Majeed ko aur doosre mauqe par wazaahat ke saath Quran-e-Majeed aur Sunnat dono ko gumrahi se bachne ki cheez qaraar diya hai to usme tazaad ya farq waali kaunsi baat hai? Aap ﷺ ki dono baato’n mein farq sirf wohi shakhs kar sakta hai jo Quran-e-Majeed ki taalimaat se be-behra aur naa-waaqif hai, ya phir jisne daanista[27] taur par musalmano ko gumrah karna hi apni zindagi ka mashghala bana rakha hai.

---

[26] T: Ikhtilaaf [RSB]

[27] T: (دانِسْتَه) Jaan-boojh kar [RKT]

Ahem Guzaarish:

Aakhir mein ham Quran-e-Majeed ke daai hazrat ki tawajjo is taraf mabzool karana chaahenge ke ittiba-e-sunnat ki daawat ko chand ibadaat ke masaail tak mehdood na rakhe’n, balke ye daawat saari ki saari zindagi par muheet honi chaahiye. Namaz ki adaigi mein jis tarah ittiba-e-sunnat matloob hai, usi tarah akhlaaq aur kirdaar mein bhi ittiba-e-sunnat matloob hai. Jis tarah Roze aur Hajj ke masaail mein ittiba-e-sunnat matloob hai, usi tarah karobaar mein aur baahami len-den mein bhi ittiba-e-sunnat matloob hai. Jis tarah esal-e-sawaab aur ziyarat-e-quboor ke masael mein ittiba-e-sunnat matloob hai, usi tarah munkiraat ke khilaaf jihaad mein bhi ittiba-e-sunnat matloob hai. Jis tarah huqooq ullah ki adaaegi mein ittiba-e-sunnat matloob hai, usi tarah huqooq-ul-ibaad ki adaaegi mein bhi ittiba-e-sunnat matloob hai. Goya apni poori ki poori zindagi mein khwaah infiraadi ho ya ijtimaai, masjid ke andar ho ya masjid ke baahar, biwi baccho’n ke saath ho ya dost ahbaab ke saath, har waqt, har jagah sunnat ki paerawi matloob hai. Mahez ibadaat ke chand masaail par tawajjo dena aur zindagi ke baaqi muamalaat mein sunnat ki paerawi ko nazar-andaaz kar dena kisi tarah bhi pasandida nahi kehla sakta.

Kitab-o-Sunnat ke daai hazraat se ham ye bhi guzarish karna chaahenge ke khaalis Kitab-o-Sunnat ki daawat badi mudallal aur scientific daawat hai. Aam aadmi jo har qism ke taassub se paak zehen rakhta hai, wo is daawat ko badi jaldi qubool kar leta hai, lihaaza logo’n ke mizaaj aur ilmi istedaad[28] ko saamne rakhte hue, hikmat aur mawaaiz-e-hasana[29] ke usool ko hargiz nazar-andaz na karen aur ye baat kabhi na bhule’n ke intiha-pasandi ka radde-amal intiha-pasandi hoga. Zid ka radde-amal zid hi hoga, taassub ka radde-amal taassub hi hoga. Daawat-e-deen ke muaamale mein narmi, tahammul, hausla, husn-e-kaalm aur wasee-un-nazar jo nataaij paeda kar sakte hain, sakhti, tursh-kalaami, tangdili aur kam-zarfi wo nataaij kabhi paeda nahi kar sakte.

---

[28] T: Fitri-qaabiliyat, salaahiyat, aamaadgi [RKT]

[29] T: (مَواعِظِ حَسَنَه) Acchi baate’n, acchi taqreer [RKT]

Ittiba-e-sunnat jaese ahem aur nazuk mauzoo ke muqaable mein mujhe apni kam-maaegi[30] ka badi shiddat se ehsaas hai, is liye maine hattal-imkan ziyada se ziyada ulama ikram ke ilm aur tehqeeq se istifaada ki koshish ki hai. Kitab-e-haaza ki nazar-e-saani karne waale qaabil-e-ehtiraam ulama ikram ki saee jameela ko Allah Ta'ala sharf-e-qubooliyat farmae aur unke saath unke waalidain ko bhi unke ajr-o-sawaab mein shaamil farmae. Ameen.

Ittiba-e-sunnat se mutaalliq do (2) ahem mauzo "Bidaat" aur "Fitna Inkaar-e-Hadees" bhi dibaacha[31] mein shaamil kiye gae the, lekin tawaalat ke baais zameema[32] ki shakal mein inka ek alag baab bana diya gaya hai.

Is ittiba ke mauzoo par is haqeer koshish ke behtareen pehluo'n par ham apne Allah Subahnahu wa Ta'ala ke huzoor sajdah-rez hain aur isme maujood ghalatiyo'n aur khaamiyo'n par Allah Rabbul Izzat ki baargaah mein sharmsaar aur maafi ke khwaahastagar!

Fazeelatush Shaikh Haafiz Salahuddin Yusuf Saahab (رحمه الله) ka tahe-dil se shukr-guzar hu'n ke unho'n ne apni intihaai ahem masrufiyat ka silsila munqata karke kitab-e-haza ki nazar-saani farmane ke saath-saath apne qeemti mashwaro'n se bhi nawaaza. Fajazaa humullah ahsanal jazaa

Aakhir mein, main apne tamaam Hindi aur Pakistani bhaiyo'n ka shukariya adaa karna zaroori samajhta hu'n, jinho'n ne kisi bhi pehlu se kitab ki takmeel mein hissa liya hai. Allah Ta'ala tamaam ahbaab ko duniya aur aakhirat mein apni be-payaa'n rehmato'n aur inayato'n se nawaaze. Ameen

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَا اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ.

Muhammad Iqbal Kailaani

Jamia Malik Saud, ar Riyadh

Al Mamlakah al Arabiyyah as Saudiyyah

---

[30] T: (کَم مَائیگی) Be-haesiyat hona [RKT]

[31] T: (دِیباچَہ) Wo tehreer jo kisi kitab ke shuru mein ho jis mein mazmoon ke mutaalliq ya doosri zaroori baate'n bataur e taaruf kitab ke liye likhi gai ho'n, preface, foreword, preamble [RKT]

[32] T: (ضَمِیمَہ) Kisi cheez ke asal ya bunyaadi hisse se badha kar shaamil ki gai ho, addendum, appendix [RKT]

Bidaat

Bidaat Ki Taareef:

Har wo amal bidat kehlaaega jo sawaab aur neki samajh kar kiya jaae, lekin shariyat mein uski koi buniyaad ya suboot na ho, yaane na to Rasool-e-akram ﷺ ne khud wo amal kiya ho, na kisi ko uska hukm diya ho aur naa-hi kisi ko uski ijaazat di ho, aesa amal Allah Ta'ala ke yaha'n mardood (na-qaabil-e-qubool) hai. (Bukhari & Muslim)

Deen ko sabse ziyaada nuqsaan pohonchaane waali cheez bidaat hain. Bidaat choonke neki aur sawaab samajh kar ki jaati hain, is liye bidati unhe tark karne ka tasawwur tak nahi karta, jabke doosre gunaaho'n ke muaamale mein gunaah ka ehsaas maujood rehta hai, jisse ye ummeed ki ja sakti hai ke gunaah-gaar kabhi na kabhi apne gunaaho'n par naadim ho kar zaroor tauba-o-istighfaar karega. Is liye Hazrat Sufyan Soori (رحمه الله) farmate hain ke: Shaetaan ko maasiyyat ke muqaable mein bidaat ziyaada mehboob hai.

Shariyat ki nigaah mein do (2) gunaah aise hain, jinhe tark kiye baghair koi nek amal qubool hota hai, na tauba qubool hoti hai. Pehla Shirk (shirk ke baare mein mufassal bahes Kitab-ut-Tauheed mein mulaahaza farmae'n) aur doosra Bidat. Shirk ke baare mein Rasool-e-akram ﷺ ka irshad-e-mubarak hai: "Allah Ta'ala bande ke gunaah maaf karta rehta hai, jab tak Allah Ta'ala aur bande ke darmiyan parda haael nahi hota". Sahaba Ikram رضي الله عنهم ne arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! parda kya hai? Aap ﷺ ne farmaya: "Aadmi is haal mein mare ke shirk karne waala ho". (Musnad Ahmad)

Bidaat ke baare mein Rasool-e-akram ﷺ ka irshad-e-mubarak hai: "Allah Ta'ala bidaati ki tauba qubool nahi farmata, jab tak wo bidaat tark na kare". (Tabraani)

Goya bidati ki saari mehnat aur mashaqqat ki misaal us mazdoor ki si hai, jo din bhar mehnat karta rahe, lekin use koi mazdoori ya ujrat na mile, siwaae thakaawat aur barbaadi-e-waqt ke.

Qiyaamat ke roz jab Rasool-e-akram ﷺ hauz-e-kausar par apni ummat ko paani pila rahe honge to kuch log hauz-e-kausar par aaenge. Jinhe Rasool-e-akram ﷺ apni ummat samajhenge, lekin farishte Aap ﷺ ko bataenge ke ye wo log hain jinho'n ne Aap ﷺ ke baad bidaat shuroo kardee'n. Chunache Rasool Allah ﷺ farmaenge:

سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِىْ.

Dafa aur door ho'n wo log jinho'n ne mere baad deen ko badal daala.

Pas wo ibadat aur riyaazat jo Sunnat-e-Rasool ﷺ ke mutaabiq na ho, zalaalat aur gumrahi hai. Wo azkaar-o-wazaaif jo Sunnat-e-Rasool ﷺ se saabit na ho'n, bekar aur laa-haasil hain. Wo sadqa aur khaerat jo Rasool Allah ﷺ ke batae hue tariqe par na ho'n, akaarat aur raaegaa'n hai. Wo mehnat aur mashaqqat jo Aap ﷺ ke hukm ke mutaabiq nahi wo jahannum ka indhan hai, yaane:

عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً.

(Surah-al-Ghaashiya: 3-4)

Qiyaamat Ke Roz Kuch Log Aise Honge Jo Amal Kar-kar Ke Thake Honge Lekin Bhadakti Aag Mein Daal Diye Jaaenge.

Bidaat Ke Phailne Ke Ahem Asbaab:

Bidaat ki ehmiyat ke pesh-e-nazar un bade awaamil[33] ki nishan-dahi karna zaroori maaloom hota hai, jo hamare muaashare mein kasrat-e-bidaat ka sabab ban rahe hain, taake awaam un se khabardaar rahe'n.

① *Bidaat ki Taqseem:*

Hamare muaashare ke ek bade tabqa ke beshtar aqaaed-o-amaal ki buniyaad zaeef aur mauzoo (man-ghadat) riwayaat par hai. Chunache unho'n ne apne ghair-masnoon aur bidee-afaal[34] ko deen ki sanad muhaiyya karne ke liye bidaat ko bidat-e-hasana aur bidat-e-saiyyia mein taqseem kar rakha hai aur you'n Kitab-o-Sunnat ki taaleem se naawaaqif awaam ko ye baawar karaaya jaata hai ke bidat-e-saiyyia to waaqai gunaah hai, lekin bidat-e-hasana neki aur sawaab ka kaam hai,

---

[33] T: (عَوامِل) Wujuhaat, causes [RKT]

[34] T: (بدعی افعال) Bidati kaam/aamaal [RSB]

jabke asal haqeeqat ye hai ke Rasool-e-akram ﷺ ne tamaam bidaat ko gumrahi qaraar diya hai.

Har bidat gumraahi hai. (Saheeh Muslim) كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٍ.

Ghaur farmaaiye, agar namaz-e-maghrib ki do (2) sunnato'n ki bajaae teem (3) sunnate'n padhi jaae'n to kya ye bidat-e-hasana hogi ya deen mein tabdeeli tasawwur ki jaaegi?

Amr-e-waaqia[35] ye hai ke bidat-e-hasana ke chor darwaaze ne deen mein bidaat ko phaelaane aur raaej karne mein sabse ziyaada ahem kirdar adaa kiya hai. Mukhtalif masnoon ibadaat ke muqaable mein ghair-masnoon aur manghadat ibadaat ko jagah de kar ek bilkul nae bidee-deen (بدعی دین) ki imaarat khadi kardi gai hai. Peeri mureedi ke naam par, wilaayat, khilaafat, tariqat, sulook, baeat, nisbat, ijaazat, tawajjo, inaayat, faiz, karam, jalaal, astaana, dargah, qaanqah jaesi istilahaat waza' ki gai hain aur muraqaba, mujahada, riyaazat, chilla-kashi, kashf-ul-quboor, chiragha'n, saboocha, chumak, chadaawe, kunde, jhande, samaa, raqs, haal, wajd aur kaefiyat jaesi hinduaana tarz ki pooja-paat ke tariqe ejaad kiye gae hain.

Qabro'n par sajjada-nasheen, gaddi-nasheen, maqdoom, jarob-kash, darwesh aur mujaawar hazrat is khud-saakhta deen ke muhaafiz aur alambardar bane hue hain. Faatiha shareef, qul shareef, daswa'n shareef, chaliswa'n shareef, giyarwheen shareef, niyaz shareef, milaad shareef, khatam-e-khuwajagaan, quran-khwaani, zikr-e-malfuzaat aur karamaat, nez khudsaakhta Urdu wazaaif jaese ghair-masnoon bidee-afaal (بدعی افعال) ko ibaadat ka darja de kar tilaawat-e-quran, namaz, roza, hajj, zakat, tasbeeh-o-tehleel, zikr-e-ilaahi aur masnoon adiya jaesi ibadaat ko yaksar taaq-e-nisyaan[36] bana diya gaya hai aur agar un ibadaat ka tasawwur baaqi bhi reh gaya hai to bidaat ke zariye unki haqeeqi shakal-o-soorat maskh kardi gai hai. Misaal ke taur par ibadaat ke ek pehlu, azkaar-o-wazaaif hi ko leejiye aur ghaur farmaiye ke us

[35] T: (اَمْرِ واقِعَه) Haqeeqat e haal [RKT]

[36] T: (طاقِ نِسْیان) Bhool, kam/ghair istemaal cheez ko taaq par utha kar rakh dena [RKT]

mein kaese-kaese tareeqo’n se kaisi-kaisi man-ghadat baate’n shaamil kardi gai hain.

Masalan:

- Farz namazo’n ke baad buland aawaaz se ijtimaai zikr karna.
- Makhsoos andaz mein ba-awaaz-e-buland ijtemaai zikr ke halqe qaaem karna.
- Zikr karte waqt Allah Ta’ala ke ism-e-mubarak mein kami-beshi karna.
- Dedh lakh martaba Ayat-e-Kareema ke zikr ke liye mehfile’n munaqqid karna.
- Moharram ki shab, zikr ke liye makhsoos karna.
- Safar[37] ko manhoos samajh kar pehli budh ko Maghrib aur Isha ke darmiyan mehfil-e-zikr qaaem karna.
- 27th Rajab ko shab-e-meraj samajh kar zikr ka ehtemaam karna.
- 15th Shabaan ko mehfil-e-zikr munaqqid karna.
- Syed Abdul Qadir Jeelani (رحمه الله) ke naamo’n ka wird karna.
- Syed Abdul Qadir Jeelani (رحمه الله) se mansoob hafta-bhar ke wazaaif ka ehtemaam karna.
- Dua-e-gunj-ul-Arsh, Dua-e-Jameela, Dua-e-Saryaani, Dua-e-Okaasha, Dua-e-Hizb-ul-Bahr, Dua-e-aman, Dua-e-Habeeb, Ahd Naama, Durood-e-Taj, Durood-e-Maahi, Durood Tanjeena, Durood-e-Akbar, Haft haekal shareef, chaahal-kaaf, Qadah moazzaam-o-mukarram aur Sash Qufl waghaira jaese wazaaif ka ehtemaam karna. Ye tamaam azkaar-o-wazaaif hamare yahaa’n, Busses, gaadiyo’n, sadko’n aur aam dukano’n par intihaai kam daamo’n par bakasrat farokht hone waali kutub mein likhe hue hote hain. Jinhe seedhe saadhe kam-ilm musalman log badi aqeedat se khareedte aur ehteraam ke saath apne paas rakhte hain aur hasb-e-zarurat takleef ya musibat ke waqt un se istifaada karte hain. Azkaar-o-wazaaif ke alaawa doosri ibadaat namaz,

[37] T: Safar ka mahina [RSB]

roza, hajj, zakat, umrah, qurbani waghaira ki bidaat ka muaamala usse bhi chand qadam aage hai. Zindagi ke baaqi muamalaat paedaish, shaadi, biyaah, bimaari, maut, janaza, ziyarat-e-quboor, isaal-e-sawaab waghaira ki bidaat ka silsila-e-laa-mutanaahi hi hai, jiska tazkira ek alag kitab ka mutaqaazi hai. You'n bidat-e-hasna ke naam par dar-aane[38] wali gumrahi aur jahalat ke tufaan ne Islam ka ek bilkul naya, ajmi aur hinduaana model taiyyaar kar diya hai aur you'n bidat-e-hasana ki taweel fehrist mein roz-ba-roz izaafa ka baais ban rahi hai.

② *Andhi Taqleed:*

An-padh aur jaahil awaam ki kaseer taadaad mahez apne aabaa-o-ajdaad ki taqleed mein ghair masnoon afaal aur bidaat mein phasi hui hai aur ye sochne ki zehmat gawaara nahi karti ke un amaal ka deen se kya taalluq hai. Aise logo'n ki har zamaane mein yehi daleel rahi hai:

بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ.

(Surah Ash Shuara: 74)

Hamne Apne Aabaa-o-ajdaad Ko Aisa Karte Paaya, Lihaaza Ham Bhi Aisa Hi Kar Rahe Hain.

Baaz log ulama-e-soo ki taqleed mein bidaat ki zanjeero mein jakde hue hain. Baaz log apne hukumrano, jin ki aksariyat deeni aqaaed se be-behra aur basa-auqaat bezaar hoti hai, ki taqleed mein mazaaro'n par haazri, faatiha-khwani, quran-khwani, mahaafil-e-milad aur barsiyo'n waghaira jaesi bidaat mein shareek ho jaate hain, kuch log rasm-o-riwaaj ki taqleed mein bidaat ikhtiyaar kiye hue hain. Tamaam surato'n mein is gumrahi ka asal sabab ek hi hai, andhi taqleed, khwaah aabaa-o-ajdaad ki ho, ulama-e-soo ki ya siyaasi leadero'n ki ya rasm-o-riwaaj ki.

③ *Buzurgo'n Se Aqeedat Mein Ghuloo:*

Buzurgo'n se aqeedat mein ghuloo hamesha deen mein bigaad ka baais bana hai. Allah Ta'ala ke nek muttaqi aur saleh bando'n ki sohbat aur mohabbat na sirf jaaez balke deeni nuqta-nazar se aen matloob

---

[38] T: (دَر آنا) Samaana, rooh mein utar jaana, andar aana, andar daakhil hona [RKT]

hai, lekin ye mohabbat andhi aqeedat ka rang ikhtiyaar kar leti hai, to in buzurgo'n ki ghalt aur ghair masnoon baate'n bhi unke motaqideen ko deen ka hisse lagne lagti hain aur wo kaar-e-sawaab samajh kar un par amal karna shuru kar dete hain. Hatta ke un buzurgo'n ke khwaab, zaati tajarbaat, mushaahadat aur hikayaat waghaira sabhi kuch aqeedat ke ghuloo mein deen ki sanad samajhli jaati hain aur awaam-un-naas ke saamne unhe deen bana kar pesh kiya jaata hai aur you'n bidee-ghair-masnoon afaal phalne-phoolne lagte hain.

Kaha jaata hai ke barre-sagheer mein jab soofiya-e-ikram daawat-e-islam lekar pohonche to mehsoos kiya ke yahaa'n ke awaam (ghair-muslim) gaane bajaane aur mosiqi ke bahut dil-daadah[39] hain, chunache soofiya ne maslahatan daawat-e-islam ke liye sama aur qawwaliyo'n ka tariqa ejaad farmaya, lihaaza buzurgo'n ka ye fe'l (فعل) tab bhi jaaez tha, ab bhi jaaez hai.

Ham samajhte hain ke awwalan is qism ki tamaam hikayate'n mahez afsaana aur soofiya-e-ikram par bohtan-tarashi ke siwa kuch bhi nahi. Saaniyan agar is noiyyat ka koi ek-aadh waaqia ho bhi to kisi bade se bade buzurg ya soofi ka Allah aur Rasool ﷺ ke ahkamaat ke bar-aks koi bhi fe'l (فعل) musalmano ke liye hujjat nahi ho sakta. Khwaah bazaahir wo kitna hi mabni-bar-maslahat aur para-az-hikmat[40] kyou'n na ho. Ghuloo aqeedat mein buzurgo'n aur soofiyo'n ke ghair-sharai aqwaal aur aamaal ka difa aammat-un-naas mein bidaat ki tarweej aur ishaa-at ka baais bana hai.

④ *Ikhtilaafi Masaail Ka Mughaalta:*

Baaz maslahat-pasand muballigheen bidaat ko ikhtilaafi masaail keh kar daanista[41] ya na-daansta taur par muaashare mein bidaat phaelaane ki khidmat sar-anjaam de rahe hain. Yaad rahe ikhtilaafi masaail sirf wohi hain, jinke baare mein dono taraf se ahadees ki koi na koi daleel maujood ho. Qata nazar isse ke ek taraf saheeh hadees ho aur doosri taraf zaeef, lekin dono taraf behre-haal koi na koi daleel

---

[39] T: (دِل دادَہ) Fareefta, aashiq [RKT]
[40] T: Hikmat se bhara hua [RSB]
[41] T: (دانِسْتَہ) Jaan-boojh kar, qasdan [RKT]

zaroor maujood hoti hai. Ikhtilaafi masaail ki misaal namaz mein raful yadain ya ameen bil jahar waghaira hai.

Lekin aise masaail, jinke baare min koi saheeh hadees to kujaa[42], zaeef se zaeef ya mauzoo hadees bhi pesh nahi ki ja sakti. Wo ikhtilaafi masaail kaese kehla sakte hain? Rasm-e-faatiha, Rasm-e-Qul, Daswaa'n, Chaliswaa'n, Giyarwhee'n, Quran-qwaani, Milaad, Barsi, Qawwali, Sandal-maali, Chiragha'n, Kunde, Jhande waghaira aise afaal hain, jinka aaj se ek (1) sadee qabl koi tasawwur tak nahi tha. Lihaaza in bidaat ko "ikhtilaafi masaail" keh kar nazar-andaz karna dar-haqeeqat deen mein bidaat raaej karne ki hausla-afzaai karna hai.

⑤ *Sunnat-e-Saheeha Se Laa Ilmi:*

Rasool-e-akram ﷺ ke ahkamaat par amal karna choonke har musalman par farz hai is liye beshtar log Rasool-e-akram ﷺ ke naam se mansoob ki gai har baat ko sunnat samajhkar us par amal shuroo kar dete hain. Bahut kam log aise hote hain, jo is baat ki tehqeeq karna zaroori samajhte hain ke Rasool-e-akram ﷺ ke naam se mansoob ki gai baat waaqai Aap ﷺ hi ki hai ya Aap ﷺ ke naam se ghalat taur par mansoob ki gai hai? Awaam-un-naas ki is kamzori ya laa-ilmi ke baais bahut si bidaat aur rusoomaat raaej ho gai hain, jinhe baaz log nek-niyyati se deen samajh kar karte chale aarahe hain.

Hamare ilm mein bahut se aise afraad hain jinho ne Saheeh aur Zaeef ahadees ka farq waazeh ho jaane ke baad ghair-masnoon afaal ko tark karne aur masnoon afaal par amal karne mein lamha bhar taammul nahi kiya. Saheeh aur zaeef ahadees ka shuoor rakhne waale hazraat par ye bhari zimmedaari aaed hoti hai ke wo awaam ko is farq se aagaah karen aur unhe bidaat ki is daldal se nikaalne ke liye bharpoor jaddo-jahad karen. Yaha'n ham apne un bhaiyon ko bhi ehsaas-e-zimmedari dilaana chaahte hain, jo daawat-e-deen ka fareeza badi mehnat aur khuloos se sar-anjaam de rahe hain. Lekin saheeh tehqeeq na hone ke baawujood apni guftagu mein: "Hadees mein aya hai" ya "Rasool Allah ﷺ ne farmaya hai" jaese alfaaz kasrat se istemaal karte

---

[42] T: Urdu mein mauqa-o-nisbat par hairat zaahir karne ke liye istemaal hota hai [RKT]

hain. Yaad rakhiye! Rasool-e-akram ﷺ ki taraf se koi qaul mansoob karna bahut badi zimmedaari ki baat hai.

Rasool-e-akram ﷺ ka irshad-e-mubarak hai: “Jisne jaan boojh kar meri taraf koi jhooti baat mansoob ki wo apni jagah jahannum mein banaale”. Pas awaam ki rehnumai karne waalo’n ka farz hai ke wo mukammal tehqeeq ke baad sunnat-e-saheeh se saabit shuda masaail hi logo’n ko batae’n aur awaam ka farz ye hai ke wo Rasool Allah ﷺ ke naam se mansoob karda har baat ko sunnat samajh kar us waqt tak na apnaae’n jab tak is baat ka mukammal itmenaan na kar le’n ke Aap ﷺ ke naam se mansoob karda baat fil-waaqe Aap ﷺ hi ka farman hai.

⑥ *Siyaasi Maslahate’n:*

Aaj kal deen ke hawaale se siyaasat ki waadi-e-pur-khwar[43] mein watan-e-azeez ki qareeban tamaam qaabil-e-zikr deeni jamaate’n bar-sar-e-paekaar hain, jo jamaate’n apne mablagh-ilm ki bina par khud shirk-o-bidaat mein mubtala hain, unka to zikr hi kya, albatta wo deeni jamaate’n jo shirk-o-bidaat ki halaakat-kheziyo’n ka saheeh shuoor rakhne ke baawujood jamhoor ki naraazgi se bachne ke liye us masla par sukoot ya mudaahanat[44] ka tarz-e-amal ikhtiyaar kiye hue hain.

Yaane “you’n bhi jaaez to hai”, lekin na karna ziyaada behtar hai, falaa’n sahaab ise naajaez samajhte hain, lekin falaa’n saahab ke nazdeek ye jaaez hai… Waghaira waghaira. Is rawish ne awaam ke zehno’n mein masnoon aur ghair-masnoon amaal ko gadh-madh karke sunnat ki ehmiyat bilkul khatam kardi hai aur uske bar-aks bidaat ki tarweej aur ishaa-at ka raasta hamwaar kiya hai. Baaz muballigheen jo Masnad-e-Rasool ﷺ par baethkar shirk-o-bidaat ki mazammat karte the, siyaasi maqaasid ke husool ki khaatir khud shirkiya aur bidee-afaal ke murtakib hone lage.

---

[43] T: (وادئ پُر خار) Kaanto’n bhari waadi, yaane mushkilo’n aur aazmaaisho’n ka raasta ya maedaan [RKT]

[44] T: (مُداہَنَت) Dil mein kuch aur zabaan par kuch hona, chaaplusi, khushaamadi [RKT]

Baaz ulama ikram jo Kitab-o-Sunnat ke daai aur alambardar the, siyaasi majburiyo'n ke naam par laadeen-anaasir[45] ki taqwiyat ka baais banne lage. Isi tarah baaz deegar deeni rehnuma jo qaum ko munkiraat ke khilaaf jihaad ki daawat dete the, khud munkiraat qubool karne ki targheeb dilaane lage. Siyaasi maslahato'n ke naam par deeni jamaato'n aur baaz ulama ikram ke qaul ke is tazaad ne shirk-o-bidaat ke khilaaf maazi mein ki jaane waali taweel jaddo-jahad ko shadeed nuqsan pohonchaya hai.

⑦ *Fitna Inkaar-e-Hadees*

Inkaar-e-hadees ke muaamale mein ye baat pesh-e-nazar rehni chaahiye ke musalmano mein se bahut kam log aise hain jo barah-e-raast Sunnat-e-Rasool ﷺ ki tashreehi haesiyat ka inkaar karte hain, albatta aise logo'n ki taadaad bahut ziyaada hai jo sunnat ke wujoob ka iqraar karne ke baawujood sunnat se gurez aur faraar ki raah ikhtiyaar karne ke liye ahadees par mukhtalif eterazaat karke zakhira ahadees ko mashkook aur naqaabil-e-etemaad thehrane ki mazmoom koshish mein din raat masroof rehte hain.

Munkireen-e-hadees ke eterazaat ka mutaala-a kiya jaae to sharai ahkamaat qubool karne ya na karne ka naqsha kuch is tarah saamne aata hai jaese sharai ahkamaat ka juma bazaar laga ho aur har gaahak[46] ko is baat ki poori azaadi haasil ho ke wo tamaam cheezo'n ko khoob thok-bajaa kar deke aur jis jis cheez ko apne mizaaj aur pasand ke mutaabiq paae use uthaale aur jise napasand kare aur naak-bhawe'n chada kar wahee'n rakhde.

Chunache munkireen-e-hadees ke yaha'n amalan yehi surat-e-haal nazar aati hai, koi saahib-e-mo'jizaat ke munkar hain to koi saahab 5 ki bajaae 2 namazo'n ko hi kaafi samajhte hain, koi saahab 30 ki bajaae ek ya do (2) roze rakhne se farz poora hone ke qaael hain to koi saahab hajj aur qurbani ki bajaae falaahi kaamo'n par raqm kharch karna behtar samajhte hain. Koi saahab zakat ki sharah hukumat-e-waqt ki

---

[45] T: Be-deen/mulhid afraad/giroh (groups) [RSB]
[46] T: (گاہک) Kharidaar, customer [RKT]

sawaabdeed[47] par ghataane badhane ke qaael hain to koi saahab Rasool-e-akram ﷺ ki itaa-at ko Aap ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba tak hi mehdood samajhte hain.

Koi saahab qurani-ahkamat ki tafseer aur taaweel ke liye ahd-e-jadeed ke muftiyo'n ko masnad-e-tafseer par bithaana chaahte hain to koi saahab ye mansab-e-jaleel hukumat-e-waqt ko ataa farma rahe hain. Fitna inkaar-e-hadees se mutaassir aur maghribi afkaar-o-tehzeeb se mar-oob, taraqqi-pasand daanishwaro'n ne bhi apna saara zor-e-qalam aur zor-e-bayan ahadees ko mashkook aur naqaabil-e-etemaad baawar karane par sarf kar diya hai, taake mashriqi muaashare ko bhi wo maadar-pidar azaadi haasil ho jaae jo maghribi muaashare ko haasil hai.

Aurato'n ki be-hijaabi, mard-o-zan ki makhloot mehfile'n, har shoba-hayaat mein mard-o-zan ke masaavi huqooq, gaana-bajaana aur deegar fahaashi aur be-hayaai phaelane waale kaam, nez rishwat, sood, jooa, sharab aur zina jaese haraam kaamo'n ko bhi kisi na kisi tarah sanad-e-shariyat haasil ho jaae.

⑧ *Aimma Hadees Ki Khidmaat Par Ek Nazar*

Munkireen-e-hadees ke eterazat ka jaaeza lene se qabl hifazat-e-hadees ke liye ulama-e-hadees ki qurbaniyo'n, kaavisho'n aur jigar-kariyo'n par ek nazar daalna bahut zaruri hai. Ilm ki duniya mein hifazat-e-hadees ek aesa azeem karnaama hai, jise aghyaar bhi khiraj-e-aqeedat pesh karne par majboor hain, mashoor mustashriq Professor Margaret ka ye eteraaf hai "ilm-e-hadees par musalmano ka fakhar karna bajaa hai", bila-sabab nahi.

Mustashriq Goldiezher ne ulama-e-hadees ki khidmaat ka eteraaf in alfaaz mein kiya hai: "Mohaddiseen ne duniya-e-islam ke ek kinare se doosre kinare tak Andalus se wast-asia tak ki khaak chaani aur shaher shaher, gao'n gao'n, chappa chappa ka paedal safar kiya, taake hadeese'n jama karen aur apne shagirdo'n mein phaelaae'n, bila-

[47] T: (صَواب دید) Salah, mashwara, tajweez [RKT]

shubah, “Rijal” (bahut ziyaada safar karne waale) aur “jawal” (bahut ziyada ghoomne waale) jaese alqaab ke yehi log mustahiq hain”.

Hazrat Abu Ayyub Ansari ﷺ ne sirf ek hadees ki tehqeeq ke liye madina se misr ka safar kiya. Hazrat Jaabir bin Abdullah ﷺ ne ek hadees sunne ke liye musalsal mahina bhar ka safar kiya. Hazrat Makhool (رحمه الله) ne ilm-e-hadees haasil karne ke liye misr, sham, hijaz aur Iraq ka safar kiya. Imam Raazi (رحمه الله) farmate hain: “Pehli dafa talab-e-hadees mein ghar se nikla to 7 saal tak safar mein raha”. Imam Zahbi (رحمه الله) ne Imam Bukhari (رحمه الله) ke baare mein likha hai: “Apne shaher Bukhara ke ulama se ilm-e-hadees haasil karne ke baad Imam Bukhari (رحمه الله) ne Balkh, baghdad, Makkah, basrah, kufa, sham, asqalaan, homs aur damishq ke ulama se ilm-e-hadees haasil kiya”.

Yahya bin Saeed al-qattaan (رحمه الله) ne talab-e-hadees ki khaatir apne ustad Shuba (رحمه الله) ke paas 10 saal guzaare. Naafe bin Abdullah (رحمه الله) farmate hain: “Main Imam Malik (رحمه الله) ke paas 40 ya 35 saal tak baitha raha, rozana subah, dopaher, sham aur pichle-peher haazri deta”. Imam Zohri (رحمه الله) farmate hain: “Maine Sayeed bin Musaiyyib (رحمه الله) ki shagirdi mein 20 saal guzare”. Abdullah bin Mubarak (رحمه الله) ne 1100 mohaddiseen se ilm-e-hadees haasil kiya. Imam Malik (رحمه الله) ne 900 asaatiza se ahadees haasil kee’n. Hishaam bin Abdullah (رحمه الله) ne 1700 mohaddiseen se faiz-e-hadees haasil kiya. Abu Nayeem Asbahani (رحمه الله) ne 800 ulama-e-hadees ke dars se faiz haasil kiya.

Ulma-e-hadees ne talab-e-hadees ki khaatir apni sari-sari zindagiya’n imaan-o-eqaan[48] ki nazar is shaan se waqf kar rakhi thee’n ke saee-e-jameela[49] mein ghar-baar ki saari poonji lutaane ke baad bhi badi se badi azmaaesh unke paae sabaat mein laghzish paeda na kar saki. Imam Malik (رحمه الله) ne apne ustad Rabia (رحمه الله) ke baare mein likhte hain: “Ilm-e-hadees ki talaash aur justaju mein unka haal ye ho gaya ke apne ghar ke chat ki kadiya’n tak bech daale’n, aur is haal mein bhi guzre ke khas-o-khashaak ke dher se khajuro’n ke tukde chun-chun kar khaane pade”.

---

[48] T: (إِيْقان) Yaqeen, aqeeda [RKT]
[49] T: Behtareen/khoobsoorat koshish [RSB]

Ilm-e-hadees ke Imam Yahya bin Maeen (رحمه الله) ne ilm-e-hadees haasil karne mein saade-dus (10.5) lakh dirham ki raqm kharch kar daali aur naubat yaha'n tak pohonchi ke unke paas paao'n mein pahenne ke liye joota tak baaqi na raha. Ali bin Asim Waasti (رحمه الله) ne talab-e-hadees mein ek-lakh (100000) dirham, Imam Zahbi (رحمه الله) ne dedh-lakh (1.5) lakh, Ibn Rustam (رحمه الله) ne teen-lakh (300000) lakh, Hisham bin Abdullah ne saat-lakh (700000) dirham kharch kiye. Imam Bukhari (رحمه الله) jaise saahib-e-sarwat aur naaz-o-na'm[50] mein parwarish paane waale shakhs ne talab-e-hadees ki khaatir ghareeb-ul-watani mein kaese-kaese waqt dekhe, iska andaza Imam Mausoof ke ham-sabaq, Umar bin Hafees (رحمه الله) ke bayan-karda is waaqia se lagaya ja sakta hai:

"Basra mein ham Mohammad bin Ismail (Bukhari) ke saath ahadees likha karte the, chand dino ke baad mehsoos hua ke Bukhari (رحمه الله) kai din se dars mein nahi aarahe. Talaash hui to ham log unke ghar pohonche to dekha ke ek (1) andheri kothri mein pade hain, badan par aesa libaas nahi jise pehen kar baahar nikal sake'n. Daryaaft karne par maaloom hua ke zaad-e-safar khatam ho chuka hai, libaas taiyyaar karne ke liye bhi paese nahi, aahkhir talaba ne mil-kar raqm jama ki, Bukhari (رحمه الله) ke liye kapda khareed kar laae tab wo hamare saath darsgaah mein aane jaane lage".

Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) ilm-e-hadees ke husool ke liye Yemen aae to izaar-band bunte aur unhe bech-bech kar apni zaruriyat poori karte rahe, jab faarigh ho kar Yemen se jaane lage to naan-baai[51] ke maqrooz the, chunache joota qarz mein de diya, khud nange paao'n paedal rawana ho gae. Raasta mein oonto'n par bojh ladaane aur utaarne waale mazdooro mein shareek ho gae jo mazdoori milti usi se guzara karte.

Talab-e-hadees aur isha-at-e-hadees ke liye ulama-e-hadees ki jaa'n-gusil[52] mashaqqat aur qurbaniyo'n ki dastaan faqat unki shab-o-roz mehnat aur faqr-o-faaqa ki zindagi par hi khatam nahi ho jaati, balke is

---

[50] T: (ناز و نِعَم) Aesh-o-ishrat, laad-o-pyaar [RKT]
[51] T: (نان بائی) Roti pakaane/bechne waala [RKT]
[52] T: (جاں گُسِل) Dil dehla dene waala, jaan ko aziyyat ya takleef dene waala [RKT]

raah-e-difa mein beshtar mohaddiseen-e-ikram ko apne waqt ki jaabir aur zaalim hukumato'n ke qahr-o-ghazab ka nishana bhi banna pada.

Bani Umaiyya ke ahd-e-hukumat mein (ba-itisnaa-e-ahd-e-Umar bin Abdul Aziz (رحمه الله) Mohammed bin Sireen, Hasan Basri, Obaidullah bin Abi Rafe, Yahya bin Obaid aur Ibne Abi Kaseer ﵏ jaese jaleel-ul-qadr mohaddiseen ko umara ke jaur-o-sitam[53] ka nishana banna pada. Banu Abbas ke ahd-e-hukumat mein Imam Dar-ul-Hijra Malik bin Anas (رحمه الله) ki nangi peeth par kode barsaae gae. Hazrat Sufyan Soori (رحمه الله) jaese buland-paaya mohaddis ke qatl ka hukm diya gaya.

Imam Shafai (رحمه الله) ko giraftaar karke paedal daar-ul-khulafa rawana kiya gaya, jaha'n wo qaed-o-band ki sobato'n mein bhi mubtala rahe. Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) ne Kitab-o-Sunnat ki khaatir jo zahra-gudaaz[54] sitam uthae wo tareekh-e-islam ka bada hi almnaak baab hai. Imam Abu Hanifa (رحمه الله) ka janaza jail ki tang-o-taareek kothri se utha. Allah Ta'ala ki karod-ha karod-ha rehmate'n naazil ho'n un paakbaaz hastiyo'n par, jinho'n haalaat ki saari sitam-raniyo'n ke baawujood hadees-e-Rasool ﷺ ki shama ko har zamane ki tund-o-tez andhiyo'n se mehfooz rakhne ka haq adaa kiya.

In jaani-o-maali qurbaniyo'n ke saath-saath ulama-e-hadees ke ilmi kaarnaame bhi pesh-e-nazar rehne chaahiye. Hadees-e-Rasool ﷺ ko qubool karne ke muaamale mein ehtiyaat ka andaaza is baat se lagaya ja sakta hai ke Hazrat Abu Bakr Siddiq ﵁ aur Hazrat Umar Farooq ﵁ gawaahi ke baghair kisi ki hadees qubool nahi farmate the. Hazrat Ali ﵁ raavi-e-hadees se qasam liya karte the. Hazrat Usman ﵁ ehtiyat ki khaatir ahadees kam bayan farmate.

Hazrat Abdullah bin Masood ﵁ hadees bayan farmate to ehsas-e-zimmedari se unke cehre ka rang mutaghaiyyar ho jaata. Hazrat Anas ﵁ ehtiyat ki khaatir hadees bayan karne ke baad "Au Kamaa Qaal" (ya jaese Rasool Allah ﷺ ne farmaya) ke alfaaz adaa farmate. Jab Sahaba

[53] T: (جَور) Zulm [RKT]
[54] T: (زَہْرَہ گُداز) Sakht takleef/sadma pohonchaane waala [RKT]

رضي الله عنه ko maamooli sa shak guzarta ke budhape ke baais unka haafiza[55] kamzor hogaya hai to wo ahadees byaan karna chod dete.

Hazrat Zaid bin Arqam رضي الله عنه se unke budhape ke zamane mein hadees sunaane ko kaha jaata to farmate: “Ham boodhe ho chuke hain, haafiza kamzor ho gaya hai, hadees-e-Rasool ﷺ bayan karna bada kathin kaam hai”. Imam Malik bin Anas (رحمه الله) farmate hain: “Ham Madina ke bahut se mohaddiseen ko jaante hain, jo baaz aise siqa muttaqi aur parhezgaar logo’n se bhi hadees qubool na karte, jinhe agar bait-ul-maal ka muhaafiz bana diya jaata to ek (1) paese ki khiyaanat na karte”. Mashoor Mohaddis Yahya bin Saeed (رحمه الله) ka qaul hai: “Ham bahut se logo’n par lakho’n dirham-o-dinar ka etebaar karne ko taiyyaar hain, lekin unki riwayat-karda ahadees qubool nahi kar sakte”.

Mohaddis Moin bin Isa (رحمه الله) farmate hain: “Maine Imam Malik (رحمه الله) se jo hadeese’n riwayat ki hain, unme se ek-ek (1-1) hadees tees-tees (30-30) martaba suni hai”. Mohaddis Ibrahim bin Abdullah al-Roohi (رحمه الله) farmate hain: “Main apne ustad Hushaim (رحمه الله) se jo hadeese’n riwayat karta hu’n, unhe kam-o-besh tees-tees (30-30) martaba suna hai”. Mashoor mohaddis Ibrahim bin Saeed al-Johari (رحمه الله) farmate hain: “Mujhe jab tak ek-ek (1-1) hadees sau-sau (100-100) tareeqo’n se nahi milti, main us hadees ke baare mein apne aap ko yateem khayal karta hu’n”.

Ahadees ki tehqeeq-o-tadqeeq[56] ke muaamale mein ulma-e-hadees ne jo kaarnaame anjaam diye hain wo is qadr hairan-kun hain ke asr-e-haazir ke “taraqqi pasand” aur “danishwar” unki gard-e-paa[57] ko bhi nahi pohonch sakte. Mashoor german mustashriq Doctor Spinger ne “اصابه فی احوال الصحابه” (Al Isaabah Fee Ahwaal as Sahaaba) ke angrezi muqaddama mein likha hai: “Koi qaum duniya mein aisi guzri na aaj tak maujood hai, jisne musalmano ki tarah asma-ur-rijaal[58] ka azeem-ush-

---

[55] T: (حافِظَه) Yaad-daasht, yaad rakhne ki quwwat [RKT]
[56] T: (تَدْقِيق) Chaan-been, research ka kaam, gehri nazar se jaanchna [RKT]
[57] T: Paer ki dhool [RSB]
[58] T: (اَسْماءُ الرِّجال) Rawiyaan e hahdee ke naam aur haalaat [RKT]

shaan fanm ejaad kiya ho, jiski badaulat aaj 500,000 aadmiyo’n ka haal maaloom ho sakta hai”.

Mohaddiseen ikram ne asma-ur-rijaal mein ek-ek (1-1) raavi ke aqeeda, imaan, akhlaaq, parhezgari, amaanat, dayaanat, sadaaqat, quwwat-e-haafiza, salaahiyat, faham ko tahqeeq ki kasoti par parkha aur kisi bhi sataaish ki tamanna ya malaamat ke khauf se baala-tar rehte hue apni raae ka izhaar kiya. Ahadees waza[59] karne aur ahadees mein jhoot ki aamezish karne waale logon ke naam alag-alag kar diye. Kisi hadees mein raavi ne apni taraf se kis lafz ka izaafa kiya to uski nishandahi ki, kahee’n sanad ke tasalsul[60] mein farq aaya to na sirf use waazeh kiya, balke sanad ke aghaaz, ikhtitaam ya wast mein inqita ki buniyaad par hadees ke alag-alag darje banae.

Bidaati, badd-aqeeda logo’n ki ahadees ko alag darja diya, wehmi aur kamzor haafiza waale logo’n ki ahadees ko alag darja diya. Kahee’n raaviyo’n ke naam kuniyat, laqab, aabaa-o-ajdaad ya asaatiza ke naam ek jaese aagae to uske liye alag usool waza’[61] kiye, is tarah saheeh ahadees ke muaamala mein bhi darja-bandi ki gai. (Amarana, Nuhaina Nafa’lu, Annahu Min-as-sunnati) “اَمَرَنَا، نُهَيْنَا، اَنَّهُ مِنَ السُّنَّةِ” jaese alfaaz par mushtamil ahadees ki wazahat ki gai. Raaviyo’n ki taadaad ke etebaar se ahadees ko alag-alag naam diye gae. Saheeh lekin bazaahir mutaariz[62] ahadees ke baare mein qawaaed banaae gae. Ahadees rivaayat karte waqt: “اَخْبَرَنَا”, “اَنْبَّانَا”, “حَدَّثَنَا”, “نَاوَلَنَا”, “ذَكَرَلَنَا” Akhbarna, Aanabbna, Haddasna, Naawalanaa, Zakaralana jaese bazaahir ek hi mafhoom ke alfaaz alag-alag mawaaqe aur kaefiyat ke liye makhsoos kiye gae. Ulama-e-hadees ki ilmi kaavisho’n ka andaza is baat se lagaya jaa sakta hai ke hadees ki hifazat ke liye ulama-e-hadees ne sau (100) se ziyaada uloom ki buniyaad daali, jis par ab tak hazaaro’n kitabe’n likhi jaa chuki hain.

Hadees Par Eterazaat:

---

[59] T: (وَضْع) Banana, ghadna, ejaad [RKT]
[60] T: (تَسَلْسُل) Silsila-waar, kadi se kadi milne ki haalat, condinuation [RKT]
[61] T: (وَضْع) Tarteeb dena, banana [RKT]
[62] T: (مُتَعارِض) Ek doosre ki zid ya mukhaalif [RKT]

Hifazat-e-hadees ke liye ulma-e-hadees ki jaani, maali aur ilmi masaai-e-jameela par ek nazar dalne ke baad ab ham apne asal mauzoo "inkaar-e-hadees" ki taraf palat-te hue munkireen-e-hadees ke ahem eterazaat mein se chand ahem eterazaat yaah'n naqsl kar rahe hain:

- Jo ahadees aql ke khilaaf hain, wo naqaabil-e-etemaad hain.
- Jo ahadees Quran ke khilaaf hain, wo naqaabil-e-etemaad hain.
- Jo ahadees taareekhi haqaaeq ke khilaaf hain, wo naqaabil-e-etemaad hain.
- Jo ahadees sciency-tajarbaat aur mushaahadat ke khilaaf hain, wo naqaabil-e-etemaad hain.
- Raaviyaan hadees the to behrehaal insaan hi, tamaam-tar ehtiyaat ke baawujood khata ka imkaan maujood hai, lihaaza mohaddiseen ki tehqeeq par mukammal etemaad nahi kiya ja sakta.
- Jin ahadees mein uryaani[63] ka tazkirah hai, wo naqaabil-e-etemaad hain.
- Saheeh ahadees ke saath-saath kaseer taadaad mein zaeef aur mauzoo (man-ghadat) ahadees is tarah gadh-madh ho gai hain ke mohaddiseen ne apni faham-o-baseerat ke mutaabiq jo ahadees qubool kee'n wo bhi qaabil-e-etemaad nahi.
- Aimma-e-hadees mein aksariyat Ahle Faaras ki hain, jinho'n ne Irani hukumat se mil kar islam ki takhreeb[64] ke liye saazish ki aur beshumar ahadees waza' kee'n.
- Ahadees ki tadween Rasool Allah ﷺ ki hayaat-e-tayyaba ke 200 ya 250 saal baad hui, lihaaza un par etemaad karna mumkin nahi.

Ahadees par in tamaam eterazaat ka tafseeli jaaeza lena yaha'n mumkin nahi, lihaaza ham yaha'n sabse ziyaada maqbool-aam aur zabaan-e-zad-e-aam[65] eteraz, jo ke tadween-e-hadees ke baare mein hai, ka mufassal[66] jawaab tehreer karne par iktifa karenge.

[63] T: (عُرْیانی) Nangapan, nakedness, nudity [RKT]
[64] T: (تَخْرِیب) Tabaahi, kharaabi [RKT]
[65] T: (زَبانِ زَدِ عام) Aam taur par mashoor o maaroof [RKT]
[66] T: (مُفَصَّل) Tafseer o tashreeh ke saath bayaan kiya hua, khol kar bayan kiya gaya, waazeh [RKT]

Tadween-e-Hadees

Kaha jaata hai ke ahadees ki tadween Rasool Allah ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba ke 200 ya 250 saal baad us waqt hui jab Imam Bukhari, Imam Muslim, Imam Abu Dawood, Imam Nasai aur Imam Ibn Majah رحمہم اللہ waghaira ne ahadees murattab karne ka kaam shuru kiya, lihaaza zakheera hadees kisi tarah bhi qaabil-e-etemaad nahi.

Sabse pehle ham ye ghalat-fehmi door karna zaroori samajhte hain ke Rasool-e-Akram ﷺ ke zamana-e-aqdas mein likhaai ya kitab ka riwaaj aam nahi tha aur log mahez apne haafize par etemaad karte the. Zail mein ham un Sahaba Ikram رضی اللہ عنہم ke asma-e-giraami de rahe hain, jo darbar-e-risaalat ke mustaqil kaatib the. Rasool Allah ﷺ un se hasb-e-zarurat mukhtalif qabaail se muaahada ya khutoot ya ruqoom ke hisabaat ya sarkaari ahkamaat ya deni masaail likhwane ki khidmaat liya karte the. Har sahaabi ki alag duty ka mufassal tazkira kutub-e-taareekh mein maujood hai.

① Hazrat Khalid bin Saeed bin al Aas ؓ, ② Hazrat Mughira bin Shu'ba ؓ, ③ Hazrat Hussain bin Numair ؓ, ④ Hazrat Jaheem bin Salat ؓ, ⑤ Hazrat Huzaifa bin Yamaan ؓ, ⑥ Hazrat Muaiqib bin Abi Fatima ؓ, ⑦ Hazrat Abdullah bin Arqam ؓ, ⑧ Hazrat Alaa bin Uqba ؓ, ⑨ Hazrat Zubair bin Awwaam ؓ ⑩ Hazrat Osman bin Affan ؓ, ⑪ Hazrat Muawiya bin Abi Sufyan ؓ, ⑫ Hazrat Ali bin Abi Taalib ؓ, ⑬ Hazrat Zaid bin Saabit Ansari ؓ, ⑭ Hazrat Hanzala bin Rabee ؓ, ⑮ Hazrat Alaa bin Hadrami ؓ, ⑯ Hazrat Ibaan bin Saeed ؓ, ⑰ Hazrat Ubai bin Kaab ؓ.

Ahd-e-Risaalat ke baaz deegar Sahaba Ikram رضی اللہ عنہم jo baaqaaeda Rasool Allah ﷺ ki khidmat par maamoor nahi the, lekin likhna padhna jaante the, darj-e-zail hain:

① Hazrat Kaab bin Maalik ؓ, ② Hazrat Umar bin Khattab ؓ, ③ Hazrat Fatima bint Khattab ؓ, ④ Hazrat Abdullah bin Umar ؓ, ⑤ Hazrat Khabbab bin Arat ؓ, ⑥ Hazrat Sayeed bin Zaid ؓ, ⑦ Hazrat Abdullah

bin Abbas ﵁, ⑧ Hazrat Anas bin Maalik ﵁, ⑨ Hazrat Abdulla bin Abi Aufi ﵁, ⑩ Hazrat Saad bin Obaada ﵁, ⑪ Hazrat Samrah bin Jundub ﵁, ⑫ Hazrat Abdullah bin Amr bin Aas ﵁, ⑬ Hazrat Jaabir bin Abdullah ﵁, ⑭ Hazrat Haatib bin Abi Balta’ ﵁, ⑮ Hazrat Abu Huraira ﵁, ⑯ Hazrat Raafe bin Khadeej ﵁, ⑰ Hazrat Abu Raafe ﵁.

Rasool-e-akram ﷺ ki mukhtalif khidmat baja-laane ke alaawa Sahaba Ikram ﵃ apni-apni raghbat aur khwaahish ke mutaabiq Rasool-e-akram ﷺ ke aqwal-o-afaal bhi likhte rehte the. Baaz sahaba Ikram ﵃ ko khud Rasool-e-akram ﷺ ne ahadees likhne ki ijaazat marhammat farmai.

Hazrat Raafe bin Khadeej ﵁ farmate hain ke ham ne darbaar-e-risaalat mein arz kiya: “Ya Rasool Allah ﷺ! Ham log Aap ﷺ ki zabaan-e-mubarak se bahut si baate’n sunte hain aur unhe likh lete hain, Aap ﷺ ka is baare mein kya irshad hai?”

Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “Likh liya karo, isme koi harj nahi”.

Hazrat Abu Raafe Masri ﵁ ne Rasool Allah ﷺ se ahadees likhne ki ijaazat maangi to Aap ﷺ ne ijaazat marhammat farmadi.

Hazrat Anas ﵁ farmate hain: “Ek (1) shakhs ne shikayat ki, ke use hadeese’n yaad nahi rehti”, to Rasool Allah ﷺ ne farmaya: “Apne haath se madad lo (yaane likh liya karo)”. Hazrat Abdullah bin Amr bin Aas ﵁ farmate hain: “Main Rasool Allah ﷺ ki zabaan-e-mubarak se jo kuch sunta, likh liya karta, taake use yaad kar liya karu’n, quriash ne mujhe aesa karne se mana kiya aur kaha ke Muhammad ﷺ bashar hain, kabhi ghussa mein bhi baat kar dete hain, chunache maine likhna chod diya”. Phir Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein iska zikr kiya to Aap ﷺ ne farmaya: “Jo kuch mujh se suno, zaroor likh liya karo, us zaat ki qasam jiske haath mein meri jaan hai, meri zabaan se haq ke baghair kuch nahi nikalta”.

Hazrat Zaid bin Saabit ﵁ ko Rasool Allah ﷺ ne khaas taur par apni zarurat ke tahat ghair-mulki zabaan aur tehreer seekhne ka hukm de rakha tha. Yaha’n maane kitaabat waali hadees.

Quran ke alaawa mujhse koi baat na likho. لَا تَكْتُبُوْا عَنِّىْ شَيْئًا غَيْرَ الْقُرْآنِ.

ki wazahat karna bhi zaroori maaloom hota hai. Nuzool-e-Quran ke waqt Rasool Allah ﷺ qurani-ayaat ke alaawa unki tafseer-o-tashreeh mein jo kuch irshad farmate, Sahaba Ikram ؓ use ek hi jagah likh lete the, ek (1) mauqe par Rasool Allah ﷺ ne poocha: “Kya likh rahe ho?” Sahaba Ikram ؓ ne arz kiya: “Wohi jo kuch Aap ﷺ se sunte hain”. Tab Aap ﷺ ne irshad farmaya: “Kya Allah Ta’ala ki kitab ke saath-saath ek (1) aur bhi kitab likhi ja rahi hai, Allah Ta’ala ki kitab alaahada karo aur use khaalis rakho”.

Rasool Allah ﷺ ke alfaaz se ye baat waazeh ho rahi hai ke Sahaba Ikram ؓ qurani aayaat aur unki tafseer (ahadees) dono yakja likh rahe the, jise Aap ﷺ ne alag-alag rakhne ka hukm diya, na ye ke ahadees likhne ki mutlaqan mumaaniat farmai. Jab Quran-e-Majeed poori tarah hifz kar liya gaya to mumaaniat ka hukm-az-khud khatam ho gaya. Iski tafseel ke baad ham ahd-e-nabvi (11h tak) mein kitaabat aur tadween-e-hadees ki misaale’n pesh kar rahe hain. Yaad rahe ke Rasool Allah ﷺ ke aqwaal-o-afaal ke alaawa wo tehreere’n jo Aap ﷺ ne khutoot, muaahadaat, nez sarkari hukkam ke naam ahkam-o-hidayat ki shakal mein taiyyaar karwae’n wo sab ahadees kehlati hain.

Ahd Nabavi ﷺ aur Ahd-e-Sahaba ؓ (110h tak) Mein Kitaabat-o-Tadween-e-Hadees:

① Kitaab as Sadqa: Hazrat Abdullah bin Umar ؓ farmate hain ke Rasool Allah ﷺ ne apni zindagi ke aakhir ayyam mein sarkari hukkam ko bhejne ke liye Kitab-us-Sadqa tehreer karwaai. Jisme jaanwaro’n ki zakat ke masael the. (Tirmizi)

② Saheefa Amr bin Hazam: Rasool Allah ﷺ ne Yemen ke governer Hazrat Amr bin Hazam ؓ ko ek saheefa likhwa kar irsaal farmaya, jisme tilaawat-e-quran, namaz, zakat, talaaq, etaaq (Ghulam azaad karna), qisaas (maqtool ka badla), diyyat (maqtool ka khoon-baha) nez faraaiz-o-sunan aur kabeera gunaaho’n ki tafseel darj thi. (Musnad Ahmad, Abu Dawood, Nasai, Daraqutni, Sunan Daarmi, Mustadrak Haakim)

③ Saheefa Ali: Rasool Allah ﷺ ne Hazrat Ali ؓ ko ek saheefa likhwa kar ataa farmaya tha, jiske baare mein Hazrat Ali ؓ farmaya karte the: Wallah! Hamare paas padhne likhne ki koi kitaab nahi siwaae Allah Ta'ala ki Kitaab aur us Saheefa ke, mujhe ye saheefa Rasool Allah ﷺ ne ataa farmaya hai, us mein zakat ke masaail darj hain. (Musnad Ahmad)

④ Saheefa Waael bin Hajar: Hazrat Wael bin Hajar ؓ apne watan Hadra-maut jaane lage to Rasool Allah ﷺ ne unke liye namaz, roza, zakat, nikah, sood, sharaab waghaira ke masaail par mushtamil saheefa taiyyaar karwa ke inaayat farmaya. (Tabaraani)

⑤ Saheefa Saad bin Obaada: Hazrat Saad bin Obaada ؓ ne khud Rasool Allah ﷺ se ahadees sunkar ye saheefa murattab kiya tha. (Tirmizi)

⑥ Saheefa Samrah bin Jundub: Hazrat Sam bin Jundab ؓ ne ye saheefa Rasool Allah ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba mein hi murattab farmaya, jo baad mein unke bete Hazrat Salman (رحمه الله) ke hisse mein aaya. (Hifaazat-e-Hadees)

⑦ Saheefa Jaabir bin Abdullah: Hazrat Jaabir bin Abdullah ؓ ka murattab-karda ye saheefa manaasik-e-hajj ki ahadees par mushtamil tha. (Muslim)

⑧ Saheefa Anas bin Maalik: Rasool Allah ﷺ ke khadim-e-khaas Hazrat Anas bin Maalik ؓ ne Rasool Allah ﷺ se khud ahadees sune'n aur likhe'n phir Rasool Allah ﷺ ko suna kar unki tasdeeq bhi karwaai. (Mustadrak Haakim)

⑨ Saheefa Abdullah bin Abbas: Hazrat Abdullah bin Abbas ؓ ke paas ahadees par mushtamil kai kutub thee'n. (Tirmizi) Jab Abdullah ؓ faut hue to unke paas ek ounth ke bojh ke baraabar kutub thee'n. (Ibne Saad)

⑩ Saheefa Saadiqa: Hazrat Abdullah bin Amr bin al-Aas ؓ ke paas ahadees ka bahut bada zakheera tha, jiske baare mein wo khud farmaya karte the: Saadiqa wo kitab hai jise maine Rasool Allah ﷺ se barah-e-raast sunkar likha hai. (Sunan Daarmi) (Syed Abu Bakr Ghaznavi (رحمه الله) ki tehqeeq ke mutaabiq Saheefa Saadeqah mein 5374 se zaaed ahadees thee'n, yaad rahe ke Bukhari aur Muslim ki ghair mukarar hadeeso'n ki taadaad 4000 se ziyaada nahi. [Kitaabat-e-Hadees Ahd-e-Nabavi ﷺ mein])

⑪ Saheefa Umar bin Khattab: Is saheefa mein sadqaat-o-zakat ke ahkamaat darj the. Imam Maalik (رحمه الله) farmate hain: "Maine Hazrat Umar ﵁ ki ye kitab khud padhi thi". (Muwatta Imam Malik (رحمه الله))

⑫ Saheefa Usman: Is saheefa mein zakat ke jumla ahkaam darj the. (Bukhari)

⑬ Saheefa Abdullah bin Masood: Hazrat Abdullah bin Masood ﵁ ke bete Hazrat Abdur Rahman halfan[67] farmaya karte the ke ye saheefa unke waalid ne apne haath se likha hai. (Aaina Parweziyyat)

⑭ Musnad Abu Huraira: Iske nuskhe Ahd-e-Sahaba hi mein likhe gae, iski ek naql Hazrat Umar bin Abdul Aziz (رحمه الله) ke waalid Abdul Aziz bin Marwan (رحمه الله) governer-e-misr (wafaat 86h) ke paas maujood thee. (Bukhari)

⑮ Khutba Fatah Makkah: Ek Yamani bashinde Abu Shah ki darkhwast par Rasool Allah ﷺ ne apna mufassal khutba qalam-band[68] karne ka hukm diya. (Bukhari)

⑯ Riwyaat Hazrat Ayesha Siddiqa: Hazrat Ayesha Siddiqa ﵂ ki riwayaat unke shaagird Urwah bin Zubair ﵁ ne qalam-band kee'n. (Dibaacha Intikhaab-e-Hadees)

Saheefa Saheeha: Ye saheefa Hazrat Abu Huraira ﵁ ne murattab karke apne shagird Hamam bin Munabba (رحمه الله) ko imla[69] karaaya, usme 138 ahadees hain, jinka ziyada-tar taalluq akhlaqiyaat se hai. Ye saheefa hind-o-paak mein shaaya ho chuka hai. Yaad rahe Hazrat Abu Huraira ﵁ ki wafaat 59h mein hui, jiska matlab hai ke ye garaa'n-qadr[70] tareekhi taaleef ahd-e-sahaba ikram ﵃ ki maaya-naaz yadgaar hai. Is saheefa ka ek nuskha jo chatthi (6th) sadee mein likha gaya tha, naamwar muhaqqiq Janab Doctor Hameedullah Saahab (Muqeem Paris) ne damishq ke maktaba zaahiriya se daryaaft kiya, jabke us saheefa ka doosra nusqa jo 1200 CE mein likha gaya tha, mausoof hi ne

---

[67] T: (حَلْفاً) Qasam kha kar [RKT]
[68] T: (قَلَم بَنْد) Marqoom, likha hua, written, noted down [RKT]
[69] T: (اِمْلا) Tehreer, alfaaz ya ibaarat bol kar likhwaane amaal [RKT]
[70] T: (گراں قَدْر) Behtareen, aali martaba, moazaaz, qadr o qeemat waala [RKT]

berlin library se daryaaft kiya. Dono qalmi nuskho'n ka muqabla karne par maaloom hua ke dono nuskho'n ki tamaam ahadees mein sare-moo[71] farq nahi.

⑰ Saheefa Saheeha jise Saheefa Hammam bin Munabba (رحمه الله) bhi kaha jaata hai, ki tamaam ahadees na sirf Musnad Ahmad mein harf-ba-harf maujood hain, balke tamaam ahadees siha-sitta[72] mein Hazrat Abu Huraira ﷺ ke hawaale se milti hain, goya saheefa saheeha is baat ka baiyyin suboot[73] hai ke ahadees ahd-e-nabvi ﷺ aur ahd-e-sahaba ﷺ mein likhi jaati thee'n, nez saheefa ki tamaam ahadees ka Musnad Ahmad aur siha-sitta ki doosri kitabo'n mein min-o-a'n[74] ek hi jaese alfaaz ke saath maujood hona, ahadees ki sehat ka bahut bada suboot hai.

⑱ Saheefa Basheer bin Naheek: Hazrat Abu Huraira ﷺ ke ek doosre shagird Basheer bin Naheek (رحمه الله) ne murattab kiya aur Hazrat Abu Huraira ﷺ ko suna kar uski tasdeeq karwaai. (Jaame Bayan ul Ilm)

⑲ Maktubaat Hazrat Naafe: Maktubat Hazrat Abdullah bin Umar ﷺ ne imla karwaae aur Hazrat Nafe ﷺ ne tehreer kiye. (Sunan Daarmi)

⑳ Khutoot-e-Wasaaeq: Ahadees ke baa-qaaida kitaabi zakheero'n ke alaawa aapke tehreer karwae hue khutoot-o-wasaaiq[75] ki taadaad saekdo'n mein hai jin mein se chand ek ye hain:

❶ Dastoori Muaahada: Hijrat ke baad Madina Munawwara mein islami riyasat ki buniyaad rakhte hi Aap ﷺ ne musalmaano aur ghair muslimo ke huqooq-o-faraaiz par mushtamil 53 dafaat[76] ka ek dastoori muaahada tae kiya, jise tehreer karwaya gaya. (Ibne Hisham)

❷ Sulah Hudaibiya ke baad Rasool Allah ﷺ ne Qaesar-o-Kisra, Muqwaqis aur Najjashi ke alaawa Bahrain, Oman, Damishq, Yamaama,

---

[71] T: (سَرِ مُو) Baal ki nok ke baraabar, zara sa, zarra bhar [RKT]
[72] T: Bukhari, Muslim, Tirmizi, Abu Dawood, Nasai, aur Ibne Majah [RSB]
[73] T: (دَلِيلِ بَيِّن) Waazeh suboot, waazeh hujjat, clear evidence [RKT]
[74] T: (مِن و عَن) Hoo-ba-hoo, harf-ba-harf [RKT]
[75] T: (وَثائِق) Muaahade, dastawezaat, agreements, documents [RKT]
[76] T: (دَفْعات) Qanoon (dastoor, zaabta) [RKT]

Najd, Dumat-ul-Jundal aur Qabila Hameer ke haakimo’n ko daawati khutoot irsaal farmae. (Rasool Allah ﷺ ki Siyaasi Zindagi)

❸ Ek (1) lashkar ko jung par rawaana farmate hue Rasool Allah ﷺ ne lashkar ke sardar ko ek khat likhwa kar diya aur farmaya falaa’n jagah par pohonchne se pehle ise na padha jaae, us muqaam par pohonch kar lashkar ke sardar ne khat khola aur logo’n ko Rasool Allah ﷺ ka hukm padh kar sunaya. (Bukhari)

❹ Dauran-e-hijrat Suraaqa bin Maalik ko parwaana-e-aman likh kar diya. (Ibne Hisham)

❺ Apne Ghulam Hazrat Raafe رضي الله عنه aur Hazrat Alaai رضي الله عنه ko aazaad karte waqt tehreeri parwaana-e-aazaadi inaayat farmaya. (Muqaddama Saheefa Saheeha, Musnad Ahmad)

❻ Do (2) hijri mein qabeela bani zamrah, 5 hijri mein faraaza aur bani ghatafaan, 6 hirji mein quraish-e-makkah aur 9 hijri mein ikeedar bin abdul malik se tehreeri muaahade tae kiye gae. (Tabrani, Ibne Saad, Ibn Hisham, Alwasaaeq)

❼ Yahood-e-khybar ko ek sahabi ke qatl karne par diyyat adaa karne ka tehreeri hukm jaari farmaya. (Bukhari aur Muslim)

❽ Governer-e-Yemen Hazrat Maaz رضي الله عنه ke ladke ki wafaat par tehriri taaziyyat naama irsal farmaya. (Mustadrak Haakim)

❾ Hazrat Sumaama رضي الله عنه ko ahle Makkah ke liye ghalla ki tarseel[77] na rokne ki tehreeri hidaayat jaari farmai. (Fathul Baari)

❿ Hazrat Bilal bin Haaris Mazni رضي الله عنه ko jabal-e-qadas ke daaman mein jagah dene ke liye tehreeri hukm-naama jaari farmaya. (Abu Dawood)

⓫ Mukhtalif qabaail ke naam diyyat ke masaail likhwa kar irsaal farmaae. (Muslim)

---

[77] T: (تَرْسِیل) Rawaana karna, bhejna, dispatch, sending [RKT]

Ahd-e-Taabaeen (181h tak) Mein Kitaabat-o-Tadween-e-Hadees:

Ahd-e-Taabaeen mein aimma-e-hadees ki ek aisi jamaat taiyyaar ho gai, jisne ahd-e-nabavi ﷺ aur ahd-e-Sahaba Ikram رضي الله عنهم mein likhi aur jama ki gai ahadees par mushtamil ahadees ko bh shaamil karke ahadees ke zakheem majmue taiyyaar kar diye. Is daur ki chand tehreere'n darj-e-zail hain:

① Hazrat Urwah رضي الله عنه ne ghazwat ke baare mein ahadees ka majmua murattab kiya. (Tehzeeb-ut-Tehzeeb V7)

② Hazrat Taawoos (رحمه الله) ne diyyat ke baare mein ahadees jama kee'n. (Bayhaqi)

③ Hazrat Khalid bin Maadaan al-Kalaai (رحمه الله) ne mukhtalif ahadees jama kee'n. (Tazkira-tul-Huffaaz V1)

④ Hazrat Wahb bin Munabbih (رحمه الله) ne Hazrat Jaabir bin Abdullah رضي الله عنه ki marwiyaat[78] ka majmua taiyyaar kiya. (Tehzeeb-ut-Tehzeeb)

⑤ Hazrat Salman Lashkari (رحمه الله) ne bhi Hazrat Jaabir bin Abdullah ki ahadees ka ek majmua taiyyaar kiya. (Tehzeeb-ut-Tehzeeb)

⑥ Hazrat Abu az-Zanaad (رحمه الله) ne apne ustad se halaal aur haraam ke mutaalliq tamaam ahadees tehreer kee'n. (Tehzeeb-ut-Tehzeeb)

⑦ Imam Maalik (رحمه الله) ne hadees shareef ka mustanad majmua (Muwatta Imam Malik) ke naam se murattab kiya, jise kutub-e-ahadees mein numaya'n muqaam haasil hai.

⑧ Muhammad bin Muslim bin Shihab Zohri (رحمه الله) ne zamana taalib-e-ilmi mein sunan-o-aasar-e-sahaba qalam-band kiye. (Jaame Bayan-ul-Ilm V1)

⑨ Hazrat Umar bin Abdul Aziz (رحمه الله) ne apne ahd-e-khilaafat (Safar 99h – Rajab 101h) mein tadween-e-hadees ke liye hukumati satah par ehtemaam farmaya. Is maqsad ke liye islami mamlakat ke tamaam maahir mohaddiseen ko ahadees ki jama-o-tadween ka farman jaari kiya, jiske natije mein ahadees ke bahut se majmue daar-ul-khulafa damishq mein pohonche. Un majmuo'n ki tehqeeq-o-tarteeb jaleel-ul-

---

[78] T: (مَروِیات) Riwayat ki hui ahadees waghaira, riwayaat [RKT]

qadr taabai aur mashoor mohaddis Muhammad bin Muslim bin Shihab Zohri (wafaat 124h) ne ki aur unki nuqool[79] mamlakat-e-islamiya ke goshe-goshe mein phaela di gaee'n.

Us ahd-e-mubarak mein tadween-e-hadees par kaam karne waale doosre mohaddiseen ke asma-e-giraami ye hain:

❶ Abdul Aziz bin Juraij al-Basri (رحمه الله) Makka mein rahaaish-pazeer[80] the. (wafaat 150h)

❷ Mohammad bin Ishaq (رحمه الله) Madina Munawwara mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 151h)

❸ Sayeed bin Rashid (رحمه الله) Yemen mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 153h)

❹ Sayeed bin Urooba (رحمه الله) Basrah mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 157h)

❺ Mohammad bin Abdur Rahman (رحمه الله) Madina Munwwara mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 158h)

❻ Rabee bin Sabeh (رحمه الله) Basrah mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 160h)

❼ Sufyan Soori (رحمه الله) Koofa mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 161h)

❽ Hamad bin Abi Salama (رحمه الله) Basra mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 167h)

❾ Malik bin Anas (رحمه الله) Madina Munawwara mein rahaaish-pazeer the. (wafaat 179h)

❿ Imam Sha'bi, Imam Zohri, Imam Mahkool aur Qaazi Abu Bakr Hazmi ﷭ ki qaabil-e-qadr tasaneef ahd-e-taabaeen hi ki yadgaar hain (Hifaazat-e-hadees)

⓫ Jaame Sufyan Soori, Jaame Ibn al Mubaarak, Jaame Imam Auzaai, Jaame Ibne Juraij, Musnad Abu Hanifa, Kitab-ul-Khiraaj Qazi Abu Yusuf,

[79] T: (نُقُول) naqle'n, copies [RKT]
[80] T: (رَہائِش پَذِیر) Thehre hue, staying, resident [RKT]

Kitab-ul-Aasaar Imam Mohammad jaisi buland-paaya kutub usi ahd mein likhi gayee'n. (Aaina Parveziyat: V4)

Ahd-e-Taabaeen Ke Baad:

Ahd-e-Taabaeen (181h) mein tadween-e-hadees ki in inqilaab-afreen koshisho'n ke baad ye kaam is qadr tezi se hua ke teesri sadee mein sirf Musnad [Musnad Hadees ki wo kitab hai, jisme tamaam ahadees huroof-e-tahajji[81] ke etebaar se alag-alag Sahaba Ikram ke naam se tarteeb di gai ho'n] ki tarz par murattab ki gai kutub ki taadaad 100 se zaaed hai. Usi ahd-e-mubarak mein hadees shareef ki sab se ziyaada maqbool aur mutadaawal[82] kutub Sunan Daarmi, Saheeh Bukhari, Saheeh Muslim, Sunan Abu Dawood, Jaame Tirmizi, Sunan Ibn Majah, Sunan Nasai murattab ki gaee'n. (Mazeed tafseel ke liye mulaahaza ho, Tadween-e-Hadees by Manazir Ahsan Gilaani, Muqaddama Intikhaab-e-Hadees by Abdul Ghaffar Hasan Umarpuri, Tareekh Tadween Hadees by Doctor Mohammad Zubair Siddiqi, Hifaazat-e-Hadees by Doctor Khalid Alavi, Aaina Parveziyyat by Maulana Abdul Rahman Kilaani)

Mazkoora baala haqaaeq ke pesh-e-nazar ham poore yaqeen se keh sakte hain ke:

Awwalan: Ahadees saheeha ka ghalib-tareen hissa Rasool Allah ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba mein likha ja chuka tha.

Saniyan: Choo'nke ahd-e-nabavi ﷺ aur ahd-e-Sahaba Ikram رضي الله عنهم ka tamaam tehreeri sarmaya taabaeen ki murattab karda kutub mein maujood hai, lihaaza kitaabat-e-hadees aur tadween-e-hadees ki masaai-e-jameela mein ahd-e-nabavi ﷺ se le kar aaj tak kahee'n bhi inqita[83] aur taattul[84] paeda nahi hua.

Saalisan: Ahadees-e-saheeha ka jo zakheera aaj hamare paas maujood hai, wo bila-shubah min-o-a'n ek mehfooz aur mazboot zanjeer ki baahami marboot[85] kadiyo'n ke zariye Rasool Allah ﷺ ki zaat-e-baa-barkat se baad mein aane waali naslo'n mein muntaqil hua hai.

---

[81] T: (حُرُوفِ تَہَجّی) Alphabatical order [RSB]

[82] T: (مُتَدَاوَل) Raaej, jis ka chalan ho, dast-ba-dast pohoncha hua [RKT]

[83] (T: (اِنْقِطاع) Qata' hone ka amal, munqata hona [RKT])

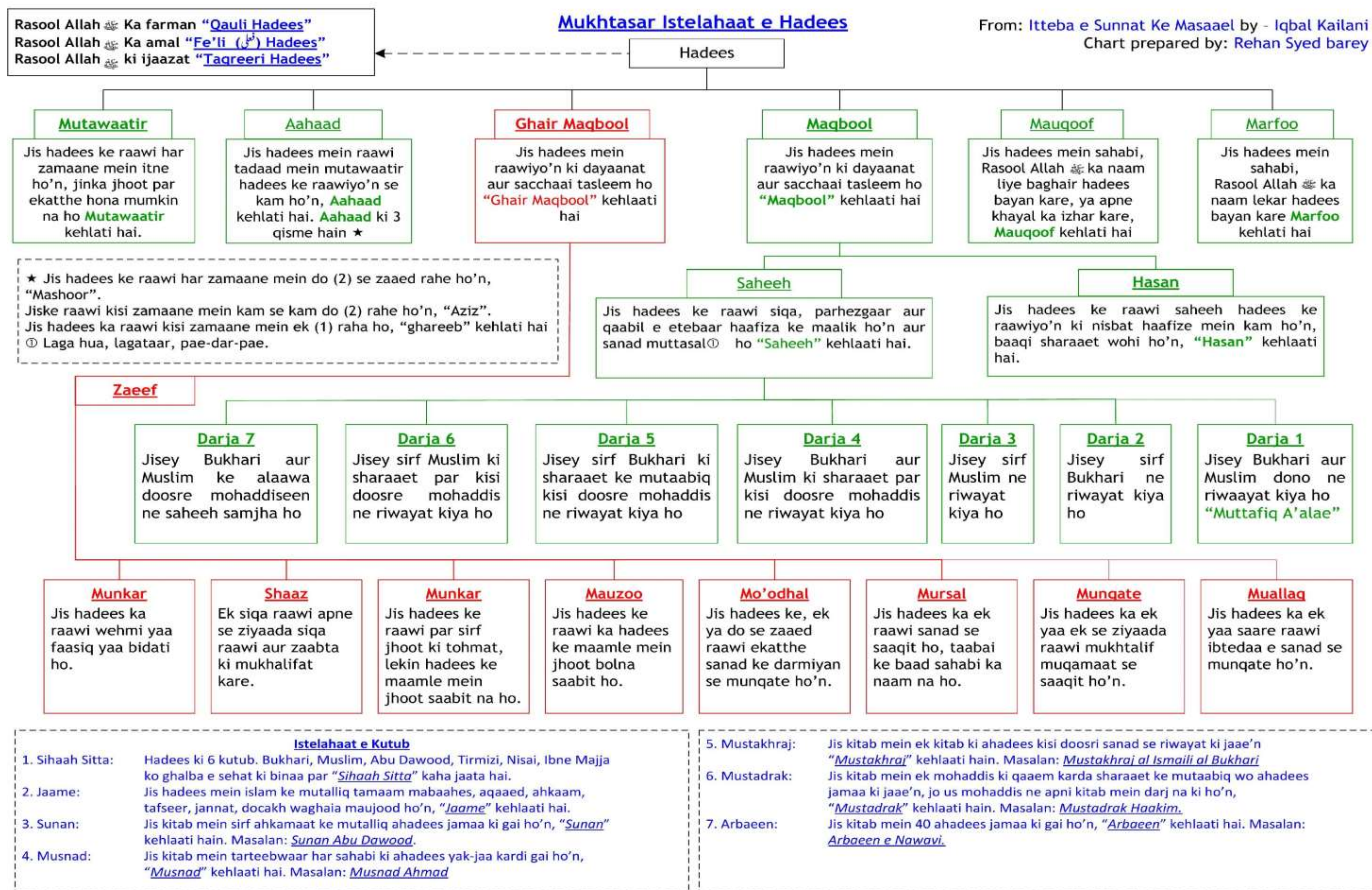
[84] T: (تَعَطُّل) (Kisi kaam ka) band ho jaana ya ruk jaana [RKT]

[85] T: (مَربُوط) Aapas mein mili hui kadiyaa'n [RKT]

Qaraeen Ikram! Andaza farmaiye ke Rasool Allah ﷺ ke 200 ya 250 saal baad tadween hadees ka propaganda kis qadr be-buniyaad aur man-ghadat hai. Dar-haqeeqat hadees ke khilaaf is saari saee-e-na-muraad ka asal maqsad mazkoora-baala ya deegar eterazaat ke parde mein muslim muaashare ko Kitab-o-Sunnat ki paabandiyo'n se aazaad karaana aur maghrib ki maadar-pidar azaad[86] tehzeeb ko musalmano par musallat karna hai, jisme munkireen-e-hadees in sha Allah kabhi bhi kamiyab nahi ho sakenge.

Apni Millat Par Qiyaas Aqwaam-e-maghrib Se Na Kar
Khaas Hai Tarkeeb Mein Qaum-e-Rasool Hashmi

[86] T: (مادَر پِدَر آزاد) Zaroorat se ziyaada khula-pan/aazaadi/uryaani jo kisi ke qaabu mein nahi hai [RSB]

Mukhtasar Istelahaat e Hadees
From: Itteba e Sunnat Ke Masaael by - Iqbal Kailani
Chart prepared by: Rehan Syed barey
Rasool Allah ﷺ Ka farman "Qauli Hadees"
Rasool Allah ﷺ Ka amal "Fe'li (فعلی) Hadees"
Rasool Allah ﷺ ki ijaazat "Taqreeri Hadees"
Hadees
Mutawaatir
Jis hadees ke raawi har zamaane mein itne ho'n, jinka jhoot par ekatthe hona mumkin na ho Mutawaatir kehlati hai.
Aahaad
Jis hadees mein raawi tadaad mein mutawaatir hadees ke raawiyo'n se kam ho'n, Aahaad kehlati hai. Aahaad ki 3 qisme hain ★
Ghair Maqbool
Jis hadees mein raawiyo'n ki dayaanat aur sacchaai tasleem ho "Ghair Maqbool" kehlaati hai
Maqbool
Jis hadees mein raawiyo'n ki dayaanat aur sacchaai tasleem ho "Maqbool" kehlaati hai
Mauqoof
Jis hadees mein sahabi, Rasool Allah ﷺ ka naam liye baghair hadees bayan kare, ya apne khayal ka izhar kare, Mauqoof kehlati hai
Marfoo
Jis hadees mein sahabi, Rasool Allah ﷺ ka naam lekar hadees bayan kare Marfoo kehlati hai
★ Jis hadees ke raawi har zamaane mein do (2) se zaaed rahe ho'n, "Mashoor".
Jiske raawi kisi zamaane mein kam se kam do (2) rahe ho'n, "Aziz".
Jis hadees ka raawi kisi zamaane mein ek (1) raha ho, "ghareeb" kehlati hai
① Laga hua, lagataar, pae-dar-pae.
Saheeh
Jis hadees ke raawi siqa, parhezgaar aur qaabil e etebaar haafiza ke maalik ho'n aur sanad muttasal① ho "Saheeh" kehlaati hai.
Hasan
Jis hadees ke raawi saheeh hadees ke raawiyo'n ki nisbat haafize mein kam ho'n, baaqi sharaaet wohi ho'n, "Hasan" kehlaati hai.
Zaeef
Darja 7
Jisey Bukhari aur Muslim ke alaawa doosre mohaddiseen ne saheeh samjha ho
Darja 6
Jisey sirf Muslim ki sharaaet par kisi doosre mohaddis ne riwayat kiya ho
Darja 5
Jisey sirf Bukhari ki sharaaet ke mutaabiq kisi doosre mohaddis ne riwayat kiya ho
Darja 4
Jisey Bukhari aur Muslim ki sharaaet par kisi doosre mohaddis ne riwayat kiya ho
Darja 3
Jisey sirf Muslim ne riwayat kiya ho
Darja 2
Jisey sirf Bukhari ne riwayat kiya ho
Darja 1
Jisey Bukhari aur Muslim dono ne riwaayat kiya ho "Muttafiq A'alae"
Munkar
Jis hadees ka raawi wehmi yaa faasiq yaa bidati ho.
Shaaz
Ek siqa raawi apne se ziyaada siqa raawi aur zaabta ki mukhalifat kare.
Munkar
Jis hadees ke raawi par sirf jhoot ki tohmat, lekin hadees ke maamle mein jhoot saabit na ho.
Mauzoo
Jis hadees ke raawi ka hadees ke maamle mein jhoot bolna saabit ho.
Mo'odhal
Jis hadees ke, ek ya do se zaaed raawi ekatthe sanad ke darmiyan se munqate ho'n.
Mursal
Jis hadees ka ek raawi sanad se saaqit ho, taabai ke baad sahabi ka naam na ho.
Munqate
Jis hadees ka ek yaa ek se ziyaada raawi mukhtalif muqamaat se saaqit ho'n.
Muallaq
Jis hadees ka ek yaa saare raawi ibtedaa e sanad se munqate ho'n.
Istelahaat e Kutub
1. Sihaah Sitta: Hadees ki 6 kutub. Bukhari, Muslim, Abu Dawood, Tirmizi, Nisai, Ibne Majja ko ghalba e sehat ki binaa par "Sihaah Sitta" kaha jaata hai.
2. Jaame: Jis hadees mein islam ke mutalliq tamaam mabaahes, aqaaed, ahkaam, tafseer, jannat, docakh waghaia maujood ho'n, "Jaame" kehlaati hai.
3. Sunan: Jis kitab mein sirf ahkamaat ke mutalliq ahadees jamaa ki gai ho'n, "Sunan" kehlaati hain. Masalan: Sunan Abu Dawood.
4. Musnad: Jis kitab mein tarteebwaar har sahabi ki ahadees yak-jaa kardi gai ho'n, "Musnad" kehlaati hai. Masalan: Musnad Ahmad
5. Mustakhraj: Jis kitab mein ek kitab ki ahadees kisi doosri sanad se riwayat ki jaae'n "Mustakhraj" kehlaati hain. Masalan: Mustakhraj al Ismaili al Bukhari
6. Mustadrak: Jis kitab mein ek mohaddis ki qaaem karda sharaaet ke mutaabiq wo ahadees jamaa ki jaae'n, jo us mohaddis ne apni kitab mein darj na ki ho'n, "Mustadrak" kehlaati hain. Masalan: Mustadrak Haakim.
7. Arbaeen: Jis kitab mein 40 ahadees jamaa ki gai ho'n, "Arbaeen" kehlaati hai. Masalan: Arbaeen e Nawavi.

An Niyyah - Niyyat Ke Masaail

Masla 1 - Aamaal Ke Ajr-o-Sawaab Ka Daar-o-Madaar Niyyat Par Hai

Hazrat Umar bin Khattab ﷺ kehte hain ke maine Rasool Allah ﷺ ko farmate hue suna hai: Aamaal ka daar-o-madaar niyyato'n par hai, har shakhs ko wohi milega jiski usne niyyat ki, lihaaza jis shakhs ne duniya haasil karne ki niyyat se hijrat ki, use duniya milegi aur jisne kisi aurat se nikah ke liye hijrat ki use aurat hi milegi, pas muhaajir ne jis maqsad ke liye hijrat ki, usi cheez ke liye samjhi jaaegi.

عَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَآ نَوٰ فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ اِلٰى دُنْيَا يُصِيْبُهَا أَوْ اِلٰى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ اِلٰى مَا هَاجَرَ اِلَيْهِ.

(Bukhari: Baab Kaif Kaan Bida al Wahee)

Hazrat Abu Huraira ﷺ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah tumhari shakal-o-soorat aur maalo'n (ki miqdaar) ko nahi dekhta, balke tumhare dilo'n aur aamaal (ke khuloos) ko dekhta hai. (Muslim: Kitab-ul-Bir was Salah)

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ اِلٰى صُوَرِكُمْ وَاَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلٰى قُلُوْبِكُمْ وَ اَعْمَالِكُمْ.

Taareef-us-Sunnati (تَعْرِيْفُ الْسُّنَّةِ) - Sunnat Ki Taareef

Masla 2 - Sunnat Ka Lughawi Maana Tariqa Ya Raasta Hai (khwaah accha ho ya bura)

Hazrat Abu Juhifa ﷺ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jis shakhs ne koi accha tariqa jaari kiya aur uske baad us par amal kiya gaya, to jaari karne waale ko apne amal ka sawaab bhi milega aur us acche tariqe par chalne waale doosre logo'n ke amal ka sawaab bhi milega, jabke amal karne waale logo'n ke apne sawaab mein se koi kami nahi ki jaaegi aur jis shakhs ne koi bura

عَنْ اَبِيْ جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كَانَ لَهُ اَجْرَهُ وَمِثْلُ اُجُوْرِهِمْ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَنْقُصَ مِنْ اُجُوْرِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهُ وَمِثْلُ اَوْزَارِهِمْ مِنْ غَيْرِ

اَنْ يَنْقُصَ مِنْ اَوْزَارِهِمْ شَيْئًا.

(Saheeh Sunan Ibn Majah by Albani)

tariqa jaari kiya, jis par uske baad amal kiya gaya to us par apna gunaah bhi hoga aur un logo'n ka gunaah bhi jinho'n ne us par amal kiya, jabke bure tariqe par amal karne waale logo'n ke apne gunaaho'n se koi kami nahi ki jaaegi.

Masla 3 - Sharai Istilaah Mein Sunnat Ka Matlab Rasool Allah ﷺ Ka Tariqa Hai

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِيْ فَلَيْسَ مِنِّيْ.

Hazrat Anas bin Maalik ؓ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne mere tariqe par chalne se gurez kiya, wo mujh se nahi. (Bukhari: Kitab un Nikah)

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَلَ صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَلٰى جَنَازَةٍ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ قَالَ لِيَعْلَمُوْا اَنَّهَا سُنَّةٌ.

(Bukhari: Kitab-ul-Janaaez)

Hazrat Talha bin Abdullah bin Auf ؓ kehte hain ke maine Hazrat Abdullah bin Abbas ؓ ke peeche namaz-e-janaaza padhi, to unho'n ne us mein Surah Faatiha padhi aur farmaya (maine ye is liye padhi hai taake) logo'n ko ilm ho jaae ke ye Rasool Allah ﷺ ka tariqa hai.

Masla 4 - Sunnat Ki 3 Qisme'n Hain ① Sunnat-e-Qauli ② Sunnat-e-feli ③ Sunnat-e-Taqreeri

Masla 5 - Rasool Allah ﷺ Ki Zabaani Irshad-e-Mubaarak "Sunnat-e-Qauli: Kehlaata Hai

عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ اَنْ لَّا يُذْكَرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ. (Muslim)

Hazrat Huzaifa ؓ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Agar khana khaane se pehle Bismillah na padhi jaae, to shaetaan us khaane ko apne liye halaal samajh leta hai.

Masla 6 - Rasool Allah ﷺ Ke Amal-e-Mubaarak Ko "Sunnat-e-feli" Kehte Hain

Hazrat Noman bin Basheer ﷺ farmate hain jab ham namaz ke liye khade hote to Rasool Allah ﷺ hamari safe'n durust farmate. Jab ham seedhe khade ho jaate to Allahu Akbar keh kar namaz shuru farmate.

عَنْ نُعْمَانِ بْنِ بَشِيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَوِّىْ صُفُوْفَنَا اِذَا قُمْنَا لِلصَّلَاةِ فَاِذَا اسْتَوَيْنَا كَبَّرَ.

(Saheeh Sunan Abu Dawood lil Albani V1 H619)

Masla 7 - Rasool Allah ﷺ Ki Maujoodgi Mein Jo Kaam Kiya Gaya Ho, Aur Aap ﷺ Khamoshi Ikhtiyaar Farmai Ho Ya Us Par Izhaar-e-pasandeedgi Kiya Ho, Use "Sunnat-e-Taqreeri" Kehte Hain.

Hazrat Qais bin Amr ﷺ kehte hain, Rasool Allah ﷺ ne ek aadmi ko subah ki namaz ke baad 2 rakate'n padhte dekha to farmaya: Subah ki namaz to 2 rakat hai. Us aadmi ne jawaab diya: Maine farz namaz se pehle ki 2 rakate'n nahi padhi thee'n, lihaaza ab padhi hain. Rasool Allah ﷺ ye jawaab sun kar khamosh ho gae (yaane uski ijaazat dedi).

عَنْ قَيْسِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ رَأَى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلاً يُصَلِّيْ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ رَكْعَتَيْنِ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَاةُ الصُّبْحِ رَكْعَتَانِ. فَقَالَ الرَّجُلُ اِنِّيْ لَمْ اَكُنْ صَلَّيْتُ الرَّكْعَتَيْنِ الَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا فَصَلَّيْتُهُمَا الْآنَ فَسَكَتَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani V1 H1128)

As Sunnatu Fee Dhau-Il-Quraan (اَلْسُنَّةُ فِيْ ضَوْءِ الْقُرْآنِ) - Sunnat Quran-e-Majeed Ki Raushni Mein

Masla 8 - Deen Ke Muaamale Mein Rasool Allah ﷺ Ke Hukm Ki Itaa-at Karna Farz Hai

Aye Logo'n Jo Imaan Laae Ho! Allah Ta'ala Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Baat Sun Lene Ke Baad Usse Mu'n Na Modo.

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا أَطِيْعُوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ. (Surah-al-Anfaal: 20)

Namaz Qaaem Karo, Zakat Do Aur Rasool Ki Itaa-at Karo, Ummeed Hai Ke Tum Par Rahem Kiya Jaaega.

وَأَقِيْمُوْا الصَّلَاةَ وَآتُوْا الزَّكَاةَ وَأَطِيْعُوْا الرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ.

(Surah-an-Noor: 56)

مَّنْ يُطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا.(Surah-an-Nisa: 80)

Jisne Rasool Ki Itaa-at Ki Usne Dar Asal Allah Ta'ala Ki Itaa-at Ki Aur Jisne Rasool Ki Itaa-at Se Mu'n Phera (uska wabaal usi par hoga) Hamen Aap Ko Un Par Pasbaan Bana Kar Nahi Bheja.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللّٰهِ. (Surah-an-Nisa: 64)

Hamne Jo Bhi Rasool Bheja Hai Wo Is Liye Ke Allah Ke Hukm Se Uski Itaa-at Ki Jaae.

وَأَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ.(Surah Aale Imran: 132)

Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Karo, Taake Tum Par Rahem Kiya Jaae.

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا أَطِيْعُوا اللّٰهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَأُوْلِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۚ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيْلًا.(Surah-an-Nisa: 59)

Aye Logo, Jo Imaan Laae Ho! Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Un Logo'n Ki Jo Tum Mein Se Saahib-e-amr Ho'n. Phir Agar Tumhare Darmiyan Kabhi Muaamale Mein Ikhtilaaf Paeda Ho Jaae To Use Allah Aur Uske Rasool Ki Taraf Palta Do, Agar Tum Waaqai Allah Aur Roz-e-aakhirat Par Imaan Rakhte Hao, Yehi ek Saheeh Tariqa Hai Aur Sawaab Ke Lihaaz Se Bhi Accha Hai.

Wazaahat: Allah Ta'ala ki taraf lautaane ka matlab Quran-e-Majeed ki taraf rujoo karna hai aur Rasool ki taraf lautane ka matlab Aap ﷺ ki hayaat-e-taiyyaba mein Aap ﷺ ki zaat-e-muqaddas thi, lekin Aap ﷺ ki wafaat ke baad isse muraad Aap ﷺ ki sunnat-e-muttahera aur ahadees-e-mubaarka hai.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْ أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا.

(Surah-an-Nisa: 65)

Aye Muhammad ﷺ! Tumahre Rabb Ki Qasam, Log Kabhi Momin Nahi Ho Sakte Jab Tak Ke Apne (tamaam) Baahami Ikhtilafaat Mein Tumko Faisla Karne Waala Na Maan Le'n Phir Jo Bhi Faisla Tum Karo Us Par Apne Dilo'n

Mein Koi Tangi Mehsoos Na Karen, Balke Sar-ba-sar[87] Tasleem Karle'n.

Aye Logo, Jo Imaan Laae Ho! Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karo (Aur itaa-at se mu'n modkar) Apne Aamaal Zaaya Na Karo.

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا أَطِيْعُوْا اللَّهَ وَأَطِيْعُوْا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا أَعْمَالَكُمْ.

(Surah Muhammad: 33)

Jo Kuch Rasool Tumhe'n De Wo Lelo Aur Jis Cheez Se Tumhe'n Rokde Usse Ruk Jaao Aur Allah Se Daro, Beshak Allah Sakht Azaab Dene Waala Hai.

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوْااللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ.(Surah-alHashr: 7)

Masla 9 - Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Aur Ittiba Kaamyaabi Ki Zamaanat Hai

Jo Log Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karen Allah Se Dare'n Aur Uski Nafarmaani Se Bache'n Wohi Kaamyaab Hain.

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُوْلَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُوْنَ.

(Surah-an-Noor: 52)

Imaan Laane Waalo'n Ka Kaam To Ye Hai Ke Jab Wo Allah Aur Uske Rasool Ki Taraf Bulaae Jaaeng Taake Rasool Unke Muamalaat Ka Faisla Kare To Wo Keh De'n Ham Ne Baat Sun Li Aur Itaa-at Ikhtiyaar Ki, Aise Log Hi Kaamyaab Hone Waale Hain.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ إِذَا دُعُوْا إِلَى اللَّهِ وَرَسُوْلِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُوْلُوْا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُوْلَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ.

(Surah-an-Noor: 51)

Jisne Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Ki Usne Badi Kaamyaabi Haasil Ki.

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا.(Surah-al-Ahzaab: 71)

Jo Shakhs Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karega Allah Use Aise Baagho'n Mein Daakhil Karega Jinke Neeche Nehre'n Behti Hongi Jaha'n Wo

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُوْلَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِيْنَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ..

[87] T: (سَر بَسر) Awwal se aakhir tak, mukammal, poori tarah se [RKT]

Hamesh Rahega Aur Yehi Sabse Badi Kaamyaabi Hai.

(Surah-an-Nisa: 13)

Masla 10 - Allah Ta'ala Aur Rasool Allah ﷺ Ke Hukm Ke Mutaabiq Kiye Gae Aamaal Ka Bharpur Ajr-o-sawaab Milega

Agar Tum Log Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karoge To Tumhare Amaal Ke Ajr-o-sawaab Mein Koi Kami Nahi Karega (itaa-at karne waalo'n ke liye) Allah Yaqeenan Bakhshne Waala Aur Rahem Farmane Waala Hai.

وَإِنْ تُطِيْعُوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ.

(Surah-al-Hujarat: 14)

Masla 11 - Gunaaho'n Ki Maghfirat Rasool Akram ﷺ Ke Ittiba Ke Saath Mashroot Hai

Aye Nabi! Unse Kehdo Ke Agar Tum (haqeeqat mein) Allah Se Mohabbat Karte Ho To Meri Ittiba Karo Allah Tumse Mohabbat Karega Aur Tumhari Khatao'n Ko Maaf Farmaega Wo Bada Maaf Karne Waala Aur Raheem Hai.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ.

(Surah Aale Imran: 31)

Masla 12 - Allah Ta'ala Aur Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Karne Waale Log Qiyaamat Ke Din Nabiyo'n, Siddiqo'n, Shahdeedo'n Aur Nek Logo'n Ke Saath Honge.

Jo Log Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Karenge Wo (qiyaamat ke din) Un Logo'n Ke Saath Honge Jin Par Allah Ta'ala Ne Inaam Farmaya Hai, Yaane Ambiya, Siddiqeen, Shuhada Aur Saaliheen Un Logo'n Ki Rafaaqat Kitni Acchi Hai.

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَأُوْلٰئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِيْنَ ۚ وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيْقًا.

(Surah-an-Nisa: 69)

Masla 13 - Allah Ta'ala Aur Rasool Akram ﷺ Par Imaan Laane Ke Baawujood Baaz Log Amalan Allah Aur Rasool ﷺ Ka Hukm Nahi Maante, Aise Log Momin Nahi

Log Kehte Hain Ke Ham Allah Aur

وَيَقُوْلُوْنَ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَأَطَعْنَا

ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ وَمَا أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ وَإِذَا دُعُوْا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُوْنَ.

(Surah-an-Noor: 47-48)

Rasool Par Imaan Laae Hain Aur Ham Ne Itaa-at Qubool Ki Hai, Phir (iqrar karne ke baad) Un Mein Se Ek Giroh (itaa-at se) Mu'n Pher Leta Hai. Aise Log Hargiz Momin Nahi (kyounke) Jab Unko Allah Aur Rasool Ki Taraf Bulaaya Jaata Hai Taake Rasool Unke Baahami Muamalaat Ka Faisla Kare To Un Mein Se Ek Fareeq Katra-jaata Hai.

وَإِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلٰى مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُوْلِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا.

(Surah-an-Nisa: 61)

Jab Unse Kaha Jaata Hai Ke Aao Us Cheez Ki Taraf Jo Allah Ne Naazil Ki Hai Aur Aao Rasool Ki Taraf To Un Munafiqo'n Ko Tum Dekhte Ho Ke Tumhari Taraf Aane Se Ruk Jaate Hain.

قُلْ أَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ ۖ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِيْنَ.

(Surah Aale Imran: 32)

Aye Nabi! Keh Deejiye Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Agar Log Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Se Mu'n Mode'n (to unhe maaloom hona chaahiye ke) Allah Yaqeenan Kafiro'n Ko Pasand Nahi Karta.

Masla 14 - Allah Ta'ala Aur Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Na Karne Ka Natija Baahami Inteshaar Aur Ladaai Jhagde Hain.

وَأَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَازَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ ۖ وَاصْبِرُوْا ۚ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِيْنَ..

(Surah-al-Anfaal: 46)

(Aye logo, jo imaan laae ho) Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Aapas Mein Jhagda Na Karo Warna Tumhare Andar Kamzori Paeda Ho Jaaegi Aur Tumhari Hawa Ukhad Jaaegi, Sabar Se Kaam Lo Allah Ta'ala Yaqeenan Sabar Karne Waalo'n Ke Saath Hai.

Masla 15 - Rasool Allah ﷺ Ke Hukm Ki Maujoodgi Mein Kisi Doosre Ke Hukm Par Amal Karne Ki Deen-e-islam Mein Koi Gunjaaish Nahi.

Masla 16 - Allah Aur Rasool ﷺ Ki Nafarmani Sareeh Gumrahi Hai

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى

Kisi Momin Mard Aur Aurat Ko Ye Haq

Nahi Hai Ke Jab Allah Aur Uska Rasool Kisi Muaamale Ka Faisla Karde'n To Phir Use Apne Muaamale Mein Khud Faisla Karne Ka Ikhtiyaar Haasil Rahe Aur Jo Koi Allah Aur Uske Rasool Ki Nafarmaani Kare Wo Sareeh Gumrahi Mein Padh Gaya.

اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ أَمْرًا أَنْ يَكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا.

(Surah-al-Ahzaab: 36)

Masla 17 - Allah Ta'ala aur Rasool Allah ﷺ Ki Nafarmani Karne Waale Apne Anjaam Ke Khud Zimmedar Honge

Logo'n! Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Nafarmani Se Baaz Ajaao, Lekin Agar Tumne Hukm Na Maana To Jaanlo Ke Hamare Rasool Par Saaf-saaf Paegham Pohoncha Dene Ke Alaawa Koi Zimmedaari Nahi.

وَأَطِيْعُوا اللّٰهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْا أَنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِيْنُ.

(Surah-al-Maaida: 92)

Allah Aur Rasool Ki Baat Maano Aur Na Maanoge To Yaad Rakho Hamare Rasool Par Saaf-saaf Haq Baat Pohoncha Dene Ki Zimmedaari Hai.

وَأَطِيْعُوا اللّٰهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِيْنُ. (Surah-at-Taghabun: 12)

(Aye Muhammad!) Keh Deejiye Ke Allah Ki Itaa-at Karo, Rasool Ki Itaa-at Karo Aur Agar Nahi Karte To Khoob Samajh Lo Ke Rasool Par Jis (farz yaane risaalat) Ka Bojh Daala Gaya Hai Wo Sirf Usi Ka Zimmedaar Hai Aur Tum Par Jis (farz yaane itaa-at) Ka Baar[88] Daala Gaya Hai Uske Zimmedar Tum Ho Agar Rasool Ki Itaa-at Karoge To Hidayat Paaoge Warna Rasool Ki Zimmedari Isse Ziyaada Kuch Nahi Ke Saaf-saaf Hukm Pohonchade.

قُلْ أَطِيْعُوا اللّٰهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۖ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَّا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِنْ تُطِيْعُوْهُ تَهْتَدُوْا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِيْنُ.

(Surah-an-Nur: 54)

[88] T: Bojh, wazan, zimmedaari [RSB]

Masla 18 - Allah Ta'ala aur Rasool Allah ﷺ Ki Nafarmani Ki Saza Jahannum Aur Ruswa-kun Azaab Hai

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيْمًا.

(Surah-al-Fatha: 17)

Jo Shakhs Allah Aur Uske Rasool Ki Itaa-at Karega, Use Allah Un Jannato'n Mein Daakhil Farmaega Jinke Neeche Nehre'n Beh Rahi Hongi Aur Jo Shakhs Allah Aur Rasool Ki Itaa-at Se Mu'n Pherega Wo Use Dardnaak Azaab Dega.

Masla 19 - Heele Aur Bahaane Talaash Karke Allah Ta'ala aur Rasool Allah ﷺ Ke Ahkamaat Se Pehlu-tahi Karna Dardnaak Azaab Ka Baais Hai

لَا تَجْعَلُوْا دُعَاءَ الرَّسُوْلِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ يَتَسَلَّلُوْنَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ اَمْرِهٖ اَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ. (Surah-an-Noor: 63)

Musalmano! Rasool Ke Bulaane Ko Apne Darmiyan Ek Doosre Ko Bulane Ki Tarah Na Samajh Baetho, Allah Un Logo'n Ko Khoob Jaanta Hai, Jo Tum Mein Se Ek Doosre Ki Aad Lete Hue Chupke Se Khisak Jaate Hain. Rasool Ke Hukm Ki Khilaaf-warzi Karne Waalo'n Ko Darna Caahiye Ke Wo Kisi Fitne Mein Giraftaar Na Ho Jaae'n Ya Un Par Dardnaak Azaab Na Ajaae.

Fadhal us Sunnati (فَضْلُ السُّنَّةِ) - Sunnat Ki Fazeelat

Masla 20 - Sunnat Ki Ittiba Karne Waale Ko Rasool Allah ﷺ Ne Jannat Ki Khushkhabri Di Hai

عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ اُمَّتِيْ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ اَبٰى. قَالُوْا: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ يَأْبٰى قَالَ: مَنْ اَطَاعَنِىْ دَخَلَ الْجَنَّةَ

Hazrat Abu Huraira رضي الله عنه kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Meri ummat ke saare log jannat mein jaaenge, siwaae un logo'n ke jinho'n ne inkaar kiya.

Sahaba Ikram رضي الله عنهم ne arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Inkaar kisne kiya?

Aap ﷺ ne farmaya: Jisne meri itaa-at ki wo jannat mein daakhil hoga, jisne meri

وَمَنْ عَصَانِيْ فَقَدْ اَبٰى.
(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam)

nafarmani ki usne inkaar kiya (aur wo jannat mein nahi jaaega).

Masla 21 - Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Aur Farmabardaari Allah Ki Itaa-at Aur Farmabardaari

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اَطَاعَنِيْ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ يَعْصِيْنِيْ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ وَمَنْ يُطِعِ الْاَمِيْرَ فَقَدْ اَطَاعَنِيْ وَمَنْ يَعْصِ الْاَمِيْرَ فَقَدْ عَصَانِيْ.

Hazrat Abu Huraira ؓ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne meri itaa-at ki usne Allah ki itaa-at ki, jisne meri nafarmani ki usne Allah ki nafarmani ki aur jisne ameer ki itaa-at ki usne meri itaa-at ki aur jisne ameer ki nafarmani ki usne meri nafarmani ki. (Mukhtasar Saheeh Muslim by Albani H1223)

Wazaahat: Ameer ki itaa-at Kitab-o-Sunnat ke ahkam ke saath mashroot hai.

Masla 22 - Quran-o-Sunnat Par Sakhti Se Amal Karne Waale Log Gumrahiyo’n Se Mehfooz Rahenge.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ فِيْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَئِسَ اَنْ يَعْبَدَ بِاَرْضِكُمْ وَلٰكِنْ رَضِىَ اَنْ يُطَاعَ فِيْمَا سِوٰى ذٰلِكَ مِمَّا تَحَاقَرُوْنَ مِنْ اَعْمَالِكُمْ فَاحْذَرُوْا أَنِّيْ قَدْ تَرَكْتُ فِيْكُمْ مَا إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ فَلَنْ تَضِلُّوْا اَبَدًا كِتَابَ اللّٰهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ.
(Saheeh Allah Ta’ala Targheeb wat Tarheeb by Albani V1 H36)

Hazrat Abdullah bin Abbas ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne Hajjat-ul-wida ke mauqe par khutba dete hue irshad farmaya: Shaetaan is baat se maayoos ho chuka hai, ke is sarzameen mein kabhi uski bandagi ki jaaegi lihaaza ab wo isi baat par mutmaeen hai ke (shirk ke alaawa) wo amaal jinhe’n tum maamooli samajhte ho un mein se uski paerawi ki jaae, lihaaza (shaetaan se har waqt) khabardar raho aur (suno) main tumhare darmiyan wo cheez chode jaa raha hu’n jise mazbooti se thaame rakhoge to kabhi gumrah nahi hoge aur wo hai Allah ki kitab aur uske Nabi ﷺ ki sunnat.

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ:

Hazrat Abu Huraira ؓ kehte hain Rasool

قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّيْ قَدْ تَرَكْتُ فِيْكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَضِلُّوْا بَعْدَهُمَا كِتَابَ اللّٰهِ وَسُنَّتِيْ.

(Saheeh Jaame al Sagheer by Albani: V3 H2937)

Allah ﷺ ne farmaya: Main tumhare darmiyan 2 aisi cheeze'n chode ja raha hu'n ke agar un par amal karoge to kabhi gumrah nahi hoge, ek Allah ki kitaab aur doosri meri sunnat.

Masla 23 - Ummat Mein Ikhtilaaf Ke Waqt Rasool Allah ﷺ Ki Sunnat Par Mazbooti Se Jaame Rehna Hi Najaat Ka Baais Hoga

عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ ثُمَّ اَقْبَلَ عَلَيْنَا فَوَعَظْنَا مَوْعِظَةً بَلِيْغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُوْنُ، وَ وَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوْبُ، فَقَالَ قَائِلٌ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! كَانَ هٰذِهِ مَوْعِظَةٌ مُوَدِّعٍ فَمَاذَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا.

Hazrat Irbaaz bin Saariya رضي الله عنه kehte hain ke ek roz Rasool Allah ﷺ ne hame'n namaz padhai, namaz ke baad hamari taraf tawajjo farmai aur hame bada muassir[89] waaz farmaya, jisse logo'n ke aansu beh nikle aur dil kaanp uthe, ek aadmi ne arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Aaj aap ne is tarah waaz farmaya hai jaese ye Aap ﷺ ka aakhri waaz ho, aise waqt mein Aap ﷺ hame'n kis cheez ki taakeed farmate hain? Hame kuch wasiyyat bhi farma deejiye.

فَقَالَ: اُوْصِيْكُمْ بِتَقْوَى اللّٰهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ عَبْدًا حَبَشِيًّا فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِىْ فَسَيَرٰى إِخْتِلَافًا كَثِيْرًا فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِيْ وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمَهْدِيِّيْنَ الرَّاشِدِيْنَ، تَمَسَّكُوْا بِهَا وَعَضُّوْا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَ إِيَّا كُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُوْرِ فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٍ.

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani: V3 H3851)

Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Main tumhe Allah Ta'ala se darne, apne ameer ki baat sunne aur uski itaa-at karne ki wasiyyat karta hu'n, khwaah tumhara ameer habshi ghulam hi kyou'n na ho (aur yaad rakho) jo log mere baad zinda rahenge wo ummat mein bahut ziyaada ikhtilafaat dekhenge. Aise halaat mein meri sunnat par amal karne ko laazim banaa lena aur hidayat-yaafta khulafa-e-rashideen ke tariqe ko thaame rakhna aur us par mazbooti se jame rehna, nez

[89] T: Asar karne waala [RKT]

deen mein paeda ki gai nai-nai baato'n (bidaato'n) se bachna kyounke deen mein har nai cheez bidaat hai aur har bidaat gumraahi hai.

Masla 24 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Zinda Karne Waale Ko Apne Sawaab Ke Alaawa Un Tamaam Logo'n Ka Sawaab Bhi Milta Hai Jo Uske Baad Us Sunnat Par Amal Karte Hain.

Hazrat Kaseer bin Abdullah bin Amr bin Auf Mazni ﷺ farmate hain ke mujhse mere baap ne, mere baap se mere daada ne riwayat kiya hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne meri sunnato'n mein se koi ek sunnat zinda ki aur logo'n ne us par amal kiya to sunnat zinda karne waale ko bhi utna hi sawaab milega jitna us sunnat par amal karne waale tamaam logo'n ko milega, jabke logo'n ke apne sawaab mein se koi kami nahi ki jaaegi aur jisne koi bidaat jaari ki aur phir us par logo'n ne amal kiya to bidaat jaari karne waale par un tamaam logo'n ka gunaah hoga jo us bidaat par amal karenge jabke bidaat karne waale logo'n ke apne gunaaho'n ki saza se koi cheez kam nahi hogi (yaane wo bhi poori-poori saza paaenge).

عَنْ كَثِيْرِ بْنِ عَبْدَاللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَوْفِ الْمُزَنِيِّ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ حَدَّثَنِيْ اَبِيْ عَنْ جَدِّيْ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِيْ فَعَمِلَ بِهَا النَّاسُ كَانَ لَهُ مِثْلُ اَجْرِ مَنْ عَمَلَ بِهَا لاَ يَنْقُصُ مِنْ اُجُوْرِهِمْ شَيْئًا وَمَنِ ابْتَدَعَ بِدْعَةً فَعُمِلَ بِهَا كَانَ عَلَيْهِ اَوْزَارُ مَنْ عَمِلَ بِهَا لاَ يَنْقُصُ مِنْ اَوْزَارِ مَنْ عَمَلَ بِهَا شضيْئًا.

(Saheeh Sunan Ibne Majah by Albani: V1 H173)

Masla 25 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Doosre Tak Pohonchane Waalo'n Ke Liye Rasool Allah ﷺ Ki Duae'n

Hazrat Abdur Rahman bin Abdullah ﷺ apne baap se aur wo Rasool Allah ﷺ se riwayat karte hain ke Aap ﷺ ne farmaya: Allah Ta'ala us aadmi ko tar-o-taaza rakhe jisne hamse hadees suni aur use

عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ اَبِيْهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نَضَّرَاللّٰهُ إِمْرَأَسَمِعَ مِنَّا حَدِيْثًا فَبَلَّغَهُ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَحْفَظُ

مِنْ سَامِعٍ.

(Saheeh Sunan Ibne Majah by Albani: V1 H189)

(joo'n ka too'n) aage pohoncha diya (kyounke) aksar wo log jin ko hadees pohonchai gai ho, wo sunne waalo'n se ziyada yaad rakhne waale hote hain.

عَنْ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: نَضَّرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيْثًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ اَوْعٰى مِنْ سَامِعٍ.

(Saheeh Sunan Tirmizi by Albani: V2 H2140)

Hazrat Abdulla bin Masood ﷠ kehte hain, maine Rasool Allah ﷺ ko farmate hue suna hai: Allah Ta'ala us shakhs ko tar-o-taaza rakhe jisne ham se koi baat suni aur usko usi tarah doosro'n tak pohoncha diya jis tarah suni thee (kyounke) bahut se pohonchae jaane waale sunne waalo'n se ziyaada yaad rakhne waale hote hain.

Ahmiyyatus Sunnati (أَهْمِّيَّةُ الْسُّنَّةِ) - Sunnat Ki Ehmiyat

Masla 26 - Ziyada Sawaab Haasil Karne Ke Iraade Se Sunnat-e-Rasool ﷺ Ko Naa-kaafi Samajh Kar Ghair-masnoon Tariqo'n Se Mehnat Aur Mashaqqat Karna Aap ﷺ Ki Naraazgi Ka Baais Hai

Masla 27 - Wohi Amal Qaabil-e-sawaab Hai Jo Sunnat-e-Rasool ﷺ Ke Mutaabiq Ho

عَنْ اَنَسٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُ يَقُوْلُ جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ اِلٰى بُيُوْتِ اَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُوْنَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوْا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوْهَا، فَقَالُوْا وَاَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ سَلَّمَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ اَحَدُهُمْ أَمَّا اَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ اَبَدًا وَقَالَ آخَرُ اَنَا اَصُوْمُ الدَّهْرَ وَلَا اُفْطِرُ وَقَالَ آخَرُ اَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَآءَ

Hazrat Anas ﷠ farmate hain 3 Sahaba, azwaaj-e-mutahharaat ﷠ ke gharo'n mein haazir hue aur Rasool Allah ﷺ ki ibaadat ke baare mein sawaal kiya. Jab unhe bataya gaya to unho'n ne Aap ﷺ ki ibaadat ko kam samjha aur aapas mein kaha Rasool Allah ﷺ ke muqaable mein hamara kya muqaam hai, unki to agli pichli saari khataae'n maaf kardi gai hain. (Lihaaza hame'n Aap ﷺ se ziyaada ibaadat karni chaahiye) Un mein se ek ne kaha main hamesha saari raat namaz padhunga (araam nahi karunga) doosre

فَلاَ أَتَزَوَّجُ اَبَدًا فَجَاءَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: أَضنْتُمُ الَّذِيْنَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا أَمَا وَاللّٰهِ إِنِّىْ لَاَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَ اَتْقَاكُمْ لَهُ لٰككِنِّىْ اَصُوْمُ وَأُفْطِرُ وَ اُصَلِّىْ وَأَرْقُدُ وَاَتَزَوَّجُ النِّسآَءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِىْ فَلَيْسَ مِنِّىْ.

(Bukhari: Kitab un Nikah)

ne kaha main hamesha roze rakhunga aur kabhi tark nahi karunga, teesre ne kaha main aurato’n se alag rahunga aur kabhi nikah nahi karunga.

Jab Rasool Allah ﷺ tashreef laae to unse poocha: Kya tum ne aesa aur aesa kaha hai? (Unke iqraar par) Aap ﷺ ne irshad farmaya: Khabardar! Allah ki qasam main tum sab se ziyaada Allah Ta’ala se darne waala aur tum sab se ziyaada parhezgar hu’n, lekin main roza bhi rakhta hu’n, tark bhi karta hu’n, raat ko qiyaam bhi karta hu’n aur araam bhi karta hu’n, aurato’n se nikah bhi kiye hain (yaad rakho) jisne meri sunnat se mu’n moda Uska mujhse koi taalluq nahi.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهَا كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَرَهُمْ أَمَرَهُمْ مِنْ الْأَعْمَالِ بِمَا يُطِيْقُوْنَ قَالُوْا إِنَّا لَسْنَا كَهَيْئَتِكَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ فَيَغْضَبُ حَتّٰى يُعْرَفُ الْغَضَبُ فِيْ وَجْهِهِ ثُمَّ يَقُوْلُ: إِنَّ اَتْقَاكُمْ وَ أَعْلَمَكُمْ بِاللهِ أَنَا.

(Bukhari: Kitab-ul-Imaan)

Hazrat Ayesha رضي الله عنها farmati hain Rasool Allah ﷺ jab Sahaba Ikram رضي الله عنهم ko kisi baat ka hukm farmate, to unhi kaamo’n ka hukm dete jinhe wo kar sakte. Sahaba Ikram رضي الله عنهم arz karte: Ham Aap ﷺ ki tarah (Allah Ta’ala ke mehboob) thode hain. Aap ﷺ ki to Allah Ta’ala ne agli pichli saari khataae’n maaf kardi hain (lihaaza hame ziyaada ibaadat karne deejiye) ye sun kar Aap ﷺ itna ghussa hue ke uske aasaar Aap ﷺ ke cehre mubarak par zaahir hue, phir Aap ﷺ ne irshad farmaya, beshak main tum mein sab se ziyaada parhezgaar hu’n aur Allah Ta’ala ke ahkaam ke baare mein sab se ziyaada jaanne waala hu’n.

Hazrat Ayesha ﷺ farmati hain, Rasool Allah ﷺ ne koi kaam kiya aur logo’n ko uski rukhsat dedi, lekin kuch logo’n ne wo rukhsat lene se parhez kiya. Rasool Allah ﷺ ko pata chala to Aap ﷺ ne khutba diya: Allah Ta’ala ki hamd-o-sana ke baad irshad farmaya: Kya wajah hai ke jo kaam main karta hu’n, kuch log isse parhez karte hain. Allah Ta’ala ki qasam! Main logo’n ki nisbat Allah Ta’ala ki mansha aur marzi se ziyaada waaqif hu’n aur logo’n ki nisbat ziyada Allah Ta’ala se darne waala hu’n (yaane tum log na to mujhse ziyada Allah Ta’ala ke ahkamaat se waaqif ho sakte ho, na mujhse ziyaada muttaqi ban sakte ho).

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيْ اللّٰہ ُعَنْھَا قَالَتْ: صَنَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَخَّصَ فِيْهِ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللّٰهَ ثُمَّ قَالَ: مَا بَالُ أ أَقْوَامٌ يَتَنَزَّهُوْنَ عِنِ الشَّيْءِ اَصْنَعُهُ فَوَاللّٰهِ إِنِّيْ لَأَعْلَمُهُمْ بِااللّٰهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً.

(Bukhari-o-Muslim: Al Lulu Wal Marjan V2 H1518)

Masla 28 - Rasool Allah ﷺ Ka Hukm Na Maan-ne Waalo’n Ko Aap ﷺ Ne Saza Dene Ka Faisla Farmaya

Hazrat Abu Huraira ﷺ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: (Iftaar ke baghair) musalsal roze na rakho. Sahaba Ikram ﷺ ne arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Aap to rakhte hain?

Aap ﷺ ne farmaya: Main tumhari tarah nahi hu’n, mujhe mera Rabb raat ko khilaata bhi hai pilaata bhi hai. Lekin iske baawujood log baaz na aae. Hazrat Abu Huraira ﷺ kehte hain tab Rasool Allah ﷺ ne musalsal 2 din ya musalsal 2 raat roke rakha phir (ittifaaq se) eid ka chand nazar aagaya. Aap ﷺ ne farmaya: Agar chand nazar na aata, to main abhi musalsal roze rakhta. Goya unko saza

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰہ ُعَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تُوَاصِلُوْا. قَالُوْا إِنَّكَ تُوَاصِلُ.

قَالَ: إِنِّيْ لَسْتُ مِثْلُكُمْ إِنِّيْ أَبِيْتُ يُطْعِمُنِيْ رَبِّيْ وَيَسْقِيْنِيْ. فَلَمْ يَنْتَهُوْا عِنِ الْوِصَالِ قَالَ فَوَاصَلَ بِهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ تَأَخَّرَ الْهِلَالُ لَزِدْتُكُمْ كَالْمُنَكِّلِ لَهُمْ.

(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam)

dene ke liye Aap ﷺ ne ye baat farmai (yaane mera hukm na maan-ne waale log bhi mere saath roza rakhte aur unhe saza milti).

Masla 29 - Sunnat Ka Ilm Ho Jaane Le Baad Uspar Amal Na Karne Waale Logo'n Ko Rasool Allah ﷺ Ne Nafarmaan Kaha.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ إِلٰى مَكَّةَ فِىْ رَمَضَانَ فَصَامَ حَتّٰى بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيْمِ فَصَامَ النَّاسُ ثُمَّ جَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَرَفَعَهُ حَتّٰى نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ ثُمَّ شَرِبَ فَقِيْلَ لَهُ بَعْدَ ذٰلِكَ إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ قَدْ صَامَ فَقَالَ: أُوْلٰئِكَ الْعَصَاةُ أُوْلٰئِكَ الْعَصَاةُ.

(Muslim: Kitab us Siyaam)

Hazrat Jaabir ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ramzan mein fatah Makkah waale saal Makkah ke liye (madina se) nikle to Aap ﷺ ne roza rakha, jab kura'-al-ghameem (jagah ka naam) pohonche to logo'n ne bhi roza rakha. Chunache, Aap ﷺ ne paani ka pyala mangwakar ooncha kiya. Yaha'n tak ke logo'n ne us (pyaala) ko dekh liya, phir Aap ﷺ ne peeliya, baad mein Aap ﷺ ko bataya gaya ke kuch logo'n ne abhi bhi roza rakha hua hai. Us par Aap ﷺ ne irshad farmaya: Ye log nafarman hai, ye log nafarman hain.

Masla 30 - Jo Amal Sunnat-e-Rasool ﷺ Ke Mutaabiq Na ho Wo Allah Ta'ala ke Yahaa'n Mardood (na maqbool) Hai

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ اَحْدَثَ فِىْ اَمْرِنَا هٰذَا مَالَيْسَ فِيْهِ فَهُوَ رَدٌّ.

Hazrat Ayesha ؓ kehti hain, Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne deen mein koi aesa kaam kiya jiski buniyaad shariyat mein nahi, wo kaam mardood hai. (Bukhari-o-Muslim: Al Lulu wal Marjan V2 H1120)

Masla 31 - Kitab-o-Sunnat Ki Paerawi Se Hatne Ka Natija Gumrahi Hai

Wazaahat: Hadees masla 33 ke tahat mulaahaza farmae'n.

Masla 32 - Rasool Allah ﷺ Ki Nafarmani, Allah Ta'ala Ki Nafarmani Hai

Wazaahat: Hadees masla 21 ke tehet mulaahaza farmae'n.

Masla 33 - Rasool Allah ﷺ Ki Nafarmani Halakat Aur Tabahi Ka Bais Hai

Hazrat Abu Musa Ashari رضي الله عنه se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Meri aur is hidayat ki misaal, jise main de kar bheja gaya hu'n. Aisi hai jaese ke ek aadmi apne qaum ke paas aae aur kahe. Logo! Maine apni aankho'n se ek Lashkar dekha hai, jisse tumhe waazeh taur par khabardar kar raha hu'n. Lihaaza usse bachne ki fikr karo. Qaum ke kuch logo'n ne uski baat maan li aur raato'n-raat chupke se nikal gae, jabke doosre logo'n ne jhutla diya aur apne gharo'n mein (ghaflat se) pade rahe. Subah ke waqt lashkar ne unhe aaliya aur halaak karke unki nasl ka khaatima kar diya. Ye misaal meri aur mujh par naazil kiye gae haq ki paerawi karne waale aur na karne waale logo'n ki hai. (Bukhari: Kitab ur Riqaaq)

عَنْ اَبِيْ مُوْسَى الْاَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ مَثَلِيْ وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِيَ اللّٰهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتٰى قَوْمُهُ فَقَالَ يَاقَوْمِ إِنِّيْ رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ وَإِنِّي اَنَا النَّذِيْرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ فَأَدْلَجُوْا فَانْطَلَقُوْا عَلٰى مُهْلَتِهِمْ وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَاصْبَحُوْا مَكَانَهُمْ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَأَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ فَذٰلِكَ مَثَلُ مَنْ اَطَاعَنِيْ وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِيْ وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ.

Hazrat Arbaz bin Saariya رضي الله عنه se riwayat hai ke unho'n ne Rasool Allah ﷺ ko farmate hue suna hai. Logo! Main tumhe aise raushan deen par chode ja raha hu'n, jiski raat bhi din ki tarah raushan hai usse wohi shakhs gurez karega jise halak hona hai.

عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: لَقَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلٰى مِثْلِ الْبَيْضَاءِ لَيْلُهَا كَنَهَارِهَا لاَ يَزِيْغُ عَنْهَا اِلَّا هَالِكٌ.

(Saheeh Kitab us Sunnah by Albani: V1 H49)

Masla 34 - Rasool Allah ﷺ Ke Muqaable Mein Kisi Nabi Ya Wali, Mohaddis Ya Faqeeh, Imam Ya Aalim Ki Ittiba Ka Tasawwur Saraasar Gumraahi Hai

Hazrat Jaabir رضي الله عنه riwayat karte hain ke Hazrat Umar رضي الله عنه Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hue aur arz kiya:

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ اَتَاهُ

Ham yahoodiyo’n se kuch baate’n sunte hain, jo hame acchi lagti hain, kya un mein se baaz (ziyaada acchi lagne wali) likh liya karen?
Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya: Kya tum (apne deen ke baare mein) shak mein mubtala ho (ke ye naaqis hai) jis tarah yahood-o-nasaara (apne-apne deen ke baare mein) shak mein pade the, halaanke main ek waazeh aur raushan shariyat lekar aaya hu’n. Agar aaj Musa ؑ bhi zinda hote to meri paerawi kiye baghair unke liye bhi koi chaara kaar na hota.

عُمَرُ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ إِنَّا نَسْمَعُ أَحَادِيْثَ مِنْ يَهُوْدَ تُعْجِبُنَا أَفْتَرَى أَنْ نَكْتُبَ بَعْضُهَا فَقَالَ: أَضمُتَهَوِّكُوْنَ أَنْتُمْ كَمَا تَهَوَّكَتِ الْيَهُوْدُ وَا النَّصَارٰى لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيْضَآءَ نَقِيَّةً وَلَوْ كَانَ مُوْسٰى حَيًّا مَاوَسِعَهُ اِلَّا اِتِّبَاعِيْ.

(Musnad Ahmad & Bayhaqi: Mishkat al Masaabeeh: Kitab-ul-Imaan)

Hazrat Jaabir ؓ riwayat karte hain ke Hazrat Umar bin Khattab ؓ Taurat lekar Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hue aur arz kiya: Yaa Rasool Allah ﷺ! Ye taurat hai. Aap ﷺ khamosh rahe, Hazrat Umar ؓ taurat padhne lagey, to Rasool Allah ﷺ ka chehra-e-mubaarak (ghusse se) badalne laga. Hazrat Abu Bakr ؓ (ne ye soorat-e-haal dekhi). To kaha: “Aye Umar! Gumm karne waaliya’n tujhe gumm paae’n, Rasool Allah ﷺ ke chehre ki taraf nahi dekhte”. Hazrat Umar ؓ ne Rasool Allah ﷺ ke chehra-e-mubaarak ki taraf dekha to kaha: Main Allah aur uske Rasool ke ghusse se Allah Ta’ala ki panaah maangta hoo’n, ham Allah ke Rabb hone par, islam ke deen hone par, aur Muhammad ﷺ ke Nabi hone par raazi hain. Uske baad Rasool-e-Akram ﷺ

عَنْ جَابِرٍ اَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ أَتٰى رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنُسْخَةٍ مِنَ التَّوْرَاةِ فَقَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هٰذِهِ نُسْخَةٌ مِنَ التَّوْرَاةِ فَسَكَتَ فَجَعَلَ يَقْرَأُوَ وَجْهُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَغَيَّرُ فَقَالَ أَبثوْبَكْرٍ ثَكُلَتْكَ اثَّوَاكِلُ مَا تَرٰى مَابِوَجْهِ رَسُوْلِ اللّٰهِ فَنَظَرَ عُمَرُ إِلٰى وَجْهِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ غَضَبِ اللّٰهِ وَغَضَبِ رَسُوْلِهٖ رَضِيْنَا بِاللهِ رَبًّا وَبِالْاِسْلَامِ دِيْنًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَالَّذِيْ نَفْسُ مَحَمَدٍ

بِيَدِهِ لَوْ بَدَالَكُمْ مُوْسٰى فَاتَّبَعْتُمُوْهُ وَتَرَكْتُمُوْنِيْ لَضَلَلْتُمْ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيْلِ وَلَوْ كَانَ حَيًّا وَاَدْرَكَ نُبُوَّتِىْ لَاتَّبَعَنِىْ.

(Muqaddama Daarmi: Baab 39: H435 (Hasan))

ne irshad farmaya: "Us zaat ki qasam! Jiske haath mein Muhammad ﷺ ki jaan hai, agar aaj Musa عليه السلام tashreef le aae'n aur tum log mere bajaae unki ittiba shuru kardo, to seedhi raah se gumrah ho jaaoge, aur agar Musa عليه السلام zinda hote aur meri nabuwwat ka zamaana paate, to wo bhi meri hi ittiba karte".

Masla 35 - Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Mein Kotaahi Ne Jung-e-Uhud Ki Fateh Ko Shikast Mein Badal Diya

عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لَقِيْنَا الْمُشْرِكِيْنَ يَوْمَئِذٍ وَاَجْلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَيْشًا مِنَ الرُّمَاةِ وَ أَمَّرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَ اللّٰهِ وَقَالَ لَاتَبْرَحُوْا إِنْ رَأَيْتُمُوْنَا ظَهَرْنَا عَلَيْهِمْ فَلَا حُوْا وَإِنْ رَأَيْتُمُوْهُمْ ظَهَرُوْا عَلَيْنَا فَلَا تُعِيْنُوْنَا فَلَمَّا لَقِيْنَا هَرَبُوْا حَتّٰى رَأَيْتُ النِّسَآءَ يَشْتَدِدْنَ فِىْ الْجَبَلِ رَفَعْنَ عَنْ سُوْقِهِنَّ قَدْ بَدَتْ خَلَاخِلُهُنَّ فَأَخَذُوْا يَقُوْلُوْنَ الْغَنِيْمَةَ الْغَنِيْمَةَ فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ عَهِدَ إِلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ لَا تَبْرَحُوْا فَأَبَوْا فَلَمَّا أَبَوْا صُرِفَ وُجُوْهُهُمْ فَأُصِيْبَ سَبْعُوْنَ قَتِيْلًا.

(Bukhari: Kitab-ul-Maghazi)

Hazrat Baraa رضي الله عنه farmate hain ke Uhud ke roz mushriko'n se hamara muqabla hua. Rasool Allah ﷺ ne teer-andazo'n ki ek jamaat (pahaad ki choti par) bitha di aur Abdullah bin Jubair رضي الله عنه ko unka ameer muqarrar karte hue farmaya: Tum hame (maedaan-e-jung mein) khwaah ghalib hote dekho ya maghloob hote, apni jagah se hargiz na hatna aur na hamari madad ko aana. Chunache kafiro'n se muqabla hua, to kaafir bhaag nikle, hatta ke maine dekha ke mushriko'n ki aurate'n pindliyo'n se kapda uthaae hue pahaad par bhaagi ja rahi hain. Unki paazebe'n dikhai de rahi thi. Hazrat Abdullah bin Jubair رضي الله عنه ne unko samjhaaya ke Rasool Allah ﷺ taakeed kar gae hain ke is jagah se na hilna, lihaaza yaha'n se mat hilo. Teer-andaz na maane (apni marzi se wo jagah chodi chunache) musalmano ko shikast ho gai aur 70 Sahaba رضي الله عنهم shaheed hogae.

Masla 36 - Sahaba Ikram ﷺ Sunnat-e-Rasool ﷺ Ko Tark Karna Saraasar Gumrahi Samjahte The

Hazrat Urwah bin Zubair ﷺ se riwayat hai Hazrat Abu Bakr Siddiq ﷺ ne farmaya: Main koi aisi cheez nahi chod sakta, jis par Rasool Allah ﷺ amal kiya karte the, kyounke mujhe dar hai ke agar main Rasool Allah ﷺ ke qaul-o-fe'l (فعل) mein se koi cheez bhi chodunga, to gumrah ho jaunga. (Bukhari Muslim: Al Lulu wal Marjan: H1150)

عَنْ عَرْوَةَ بْنش الزُّبَيْرِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ أَبُوْ بَكْرٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ لَسْتُ تَارِكًا شَيْئًا كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْمَلُ بِهِ اِلَّا عَمِلْتُ بِهِ فَإِنِّىْ أَخْشَى إِنْ تَرَكْكْتُ شَيْئًا مِنْ اَمْرِهِ أَنْ أَزِيْغَ.

Masla 37 - Aisi Baat Ya Amal, Jo Rasool Allah ﷺ Se Saabit Na Ho, Hadees Ya Sunnat Keh Kar Logo'n Ke Saamne Pesh Karne Ki Saza Jahannum Hai

Aye Hazrat Abu Huraira ﷺ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne jaan boojh kar jhoot meri jaanib mansoob kiya wo apna thikaana jahannum mein banaale. Al Lulu-wal-Marjan: V1 H30

عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَذَبَ عَلَىَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

Hazrat Ali ﷺ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne meri jaanib jhoti baat mansoob ki wo aag mein daakhil hoga. (Bukhari-o-Muslim: Al Lulu wal Marjan: V1 H1)

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تَكْذِبُوْا عَلَىَّ فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَلِجِ النَّارَ.

Hazrat Salama ﷺ se riwayat hai ke maine Rasool Allah ﷺ ko ye farmate hue suna hai ke: Jo shakhs meri taraf aisi baat mansoob kare, jo maine nahi kari, wo apni jagah jahannum mein banaale. (Bukhari: Kitab-ul-Ilm)

عَنْ سَلْمَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: مَنْ يَقُلْ عَلَىَّ مَالَمْ اَقُلْ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

Hazrat Abu Huraira ﷺ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Aakhri zamane mein dajjal aur kazzab log aisi hadees'n tumhare paas laaenge. Jo

عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكُوْنُ فِىْ آخِرِ الزَّمَانش دَجَّالُوْنَ

كَذَّابُوْنَ يَأْتُوْنَكُمْ مِنَ الْاَحَادِيْثِ بِمَا لَمْ تَسْمَعُوْا اَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ لَا يُضِلُّوْنَكُمْ وَلَا يَفْتِنُوْنَكُمْ.

tumne aur tumhare aslaaf ne kabhi na suni hongi, lihaaza unse bach kar raho. Kahee'n tumhe gumrah na kar de'n ya fitne mein mubtala na karde'n. (Muslim: Muqaddama Muslim)

Masla 38 - Sunnat Rasool ﷺ Chodkar Koi Naya Tariqa Talaash Karne Waala Shakhs Allah Ta'ala Ke Yahaa'n Sabse Ziyada Magzoob Hai

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اَبْغَضُ النَّاسِ اِلَى اللّٰهِ ثَلَاثَةٌ مُلْحِدٌ فِيْ الْحَرَمِ وَمُبْتَغٍ فِيْ الْاِسْلَامِ سُنَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَمُطَّلِبُ دَمِ امْرِئٍ بِغَيْرِ حَقٍّ لِيُهْرِيْقَ دَمَهُ.

(Bukhari: Kitab ud Diyyaat)

Hazrat Abdullah bin Abbas ﷺ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: 3 Aadmi Allah Ta'ala ke yaha'n maghzoob hain ① Haram Shareef ki hurmat pamaal karne waala, ② Islam mein Rasool Allah ﷺ ka tariqa chodkar jaahiliyat ka tariqa talaash karne waala, ③ Kisi musalman ka naahaq khoon talab karne waala taake iska khoon bahaae.

Masla 39 - Rasool Allah ﷺ Ka Hukm Na Maan-ne Par Duniya Mein Ibratnaak Saza

عَنْ سَلْمَةَ بْنِ اَكْوَاعٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ اَبَاهُ حَدَّثَهُ اَنَّ رَجُلاً اَكَلَ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشِمَالِهِ فَقَالَ: كُلْ بِيَمِيْنِكَ. قَالَ: لَا اسْتَطِيْعُ. قَالَ: لَا اسْتَطَعْتَ. مَامَنَعَهُ اِلَّا الْكِبْرُ. قَالَ: فَمَا رَفَعَهَا اِلَى فِيْهِ.

(Muslim: Kitab-ul-Ashrabah)

Hazrat Salma bin Akwa ﷺ se riwayat hai ke unke baap ne unhe bataaya ke ek aadmi ne Rasool Allah ﷺ ke paas baae'n-haath se khana khaaya, to Aap ﷺ ne farmaya: Apne daae'n haath se khaao. Us aadmi ne jawaab diya: Main aesa nahi kar sakta. Aap ﷺ ne irshad farmaya: (Accha Allah kare) Tujhse aesa na ho sake. Us shakhs ne takbeer ki wajah se ye baat kahi thi (halaanke koi sharai uzr nahi tha) raavi kehte hain ke wo shakhs (umr bhar) apna dayaa'n haath mu'n tak na utha saka.

Masla 40 - Sahaba Ikram ﷺ Sunnat-e-Rasool ﷺ Ki Maamooli Si Mukhalifat Bhi Gawaara Nahi Farmate The

Hazrat Ammaar bin Ruwaiyya ؓ ne haakim-e-waqt Marwan ke bete Bishr ko (dauran khutba-e-juma) mimbar par dono haath uthaate dekha to farmaya: Allah kharaab kare in dono haatho'n ko, maine Rasool Allah ﷺ ko isse ziyaada karte nahi dekha. Aur apni angusht-e-shaadat se ishaara kiya.

عَنْ عُمَارَةَ بْنِ رُؤَيْبَةَ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ رَأَى بِشْرِ بْنَ مَرْوَانَ عَلَى الْمِنْبَرِ رَافِعًا يَدَيْهِ فَقَالَ قَبَّحَ اللّٰهُ هَاتَيْنِ الْيَدَيْنِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَايَزِيْدُ عَلَى اَنْ يَقُوْلُ بِيَدِيهِ هٰكَذَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ الْمُسَبَّحَةِ.

(Muslim: Kitab-ul-Juma)

Hazrat Kaab bin Ujrah ؓ masjid mein daakhil hue aur Ummul Hakam ka beta Abdur Rahman baeth kar khutba de raha tha. Hazrat Kaab ؓ ne farmaya: Is khabees ko dekho baeth kar khutba de raha hai (jo khilaaf-e-sunnat hai) Allah Ta'ala Quran-e-Majeed mein farmata hai: Aye Muhammad ﷺ! Jab logo'n ne khareed-o-farokht ya khel-kood ko dekha, to us taraf daod nikle aur tujhe khada hua chod gae.

عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَعَبْدُالرَّحْمٰنِ ابْنِ أُمِّ الْحَكَمِ يَخْطُبُ قَاعِدًا فَقَالَ: أُنْظُرُوْا اِلَى هَذَا الْخَبِيْثِ يَخْطُبُ قَاعِدًا وَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى ((وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا)).

(Muslim: Kitab-ul-Juma)

Masla 41 - Sahaba Ikram ؓ Rasool Allah ﷺ Ke Qaul Ya Faal Ke Khilaaf Kisi Qisam Ki Baat Sunna Ya Use Maamooli Samajhna Sakht Naapasand Farmate The.

Hazrat Abdullah bin Umar ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Koi shakhs Allah ki bandiyo'n ko masjid mein aane se na roke. Hazrat Abdullah ؓ ke bete ne kaha:

عَنْ اِبْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَاتَمْنَعُوْا إِمَاءَ اللّٰهِ اَنْ يُصَلِّيْنَّ فِى الْمَسْجِدِ. فَقَالَ ابْنٌ لَهُ اِنَّ لَنَمْنَعُهُنَّ فَغَضِبَ غَضْبًا شَدِيْدًا وَقَالَ

اَتُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَقُوْلُ اِنَّا لَنَمْنَعُهُنَّ.

(Kitab us Sunnah: Baab Taazeem Hadees-e-Rasool ﷺ)

Ham to rokenge. Hazrat Abdullah ؓ sakht naaraaz hue aur farmaya: Main tere saamne Hadees-e-Rasool ﷺ bayan kar raha hu’n aur tu kehta hai ke ham unhe zaroor rokenge.

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُغَفَّلٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّهُ كَانَ جَالِسًا اِلٰى جَنْبِهِ اَخٌ لَهُ فَخَذَفَ فَنَهَاهُ وَقَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰى عَنْهَا فَقَالَ: اِنَّهَا لَا تَصِيْدُ صَيْدًا وَلاَ تَنْكِيْ عَدُوًّا وَاِنَّهَا تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ. قَالَ: فَعَادَ ابْنُ اَخِيْهِ فَخَذَفَ، فَقَالَ: اُحَدِّثُكَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰى عَنْهَا ثُمَّ عُدْتَ تَخْذِفُ لاَأُكَلِّمُكَ اَبَدًا.

(Saheeh Ibne Majah by Albani V1 H17)

Hazrat Abdullah bin Mughaffal ؓ se riwayat hai ke unka bhatija pehlu mein baetha kankariya’n phenk raha tha. Hazrat Abdullah ؓ ne use mana kiya aur bataya ke Rasool Allah ﷺ ne usse mana farmaya hai, nez Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-mubarak hai ke aesa karne se na to shikaar ho sakta hai na dushman ko nuqsan pohonchaya ja sakta hai. Albatta usse (kisi ka) daant toot sakta hai, ya aankh phoot sakti hai. Bhatije ne dobaara kankariya’n phenkni shuru karde’n. to Hazrat Abdullah ؓ ne kaha: Maine tujhe bataya hai ke Rasool Allah ﷺ ne isse mana farmaya hai aur to phir wohi kaam kar raha hai, lihaaza main tujhse ab kabhi baat nahi karunga.

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ. صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ. قَالَ اَوْ قَالَ: اَلْحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ. فَقَالَ بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ اِنَّا لَنَجِدُ فِيْ بَعْضِ الْكُتُبِ اَوِالْحِكْمَةِ اَنَّ مِنْهُ سَكِيْنَةً وَ وَقَارًا لِلّٰهِ وَمِنْهُ ضَعْفٌ قَالَ فَغَضِبَ عِمْرَانُ حَتّٰى احْمَرَّتَا عَيْنَاهُ

Hazrat Imran bin Hussain ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya hai: Haya to saari bhalai hai. Ya Aap ﷺ ne farmaya: Haya mukammal bhalai hai. Basheer bin Kaab ؓ ne kaha ham ne baaz kitabo’n mein ya daanaai ki baato’n mein padha hai ke, Haya ki ek qism to Allah Ta’ala ke huzoor sakina aur waqaar hai, jabke doosri qism bodapan aur

وَقَالَ أَلاَ أَرَانِى أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتعَارِضُ فِيْهِ قَالَ فَأَعَادَ عِمْرَانُ الْحَدِيْثَ قَالَ فَأَعَادَ بُشَيْرٌ فَغَضِبَ عِمْرَانُ قَالَ فَمَازِلْنَا نَقُوْلُ فِيْهِ اِنَّهُ مِنَّا يَا اَبَا نَجِيْدٍ اِنَنَّهُ لاَ بَأْسَ بِهِ.

(Muslim: Kitab-ul-Imaan)

kamzori hai. Ye sun kar (Sahabi-e-Rasool) Hazrat Imran ؓ ko sakht ghussa aaya, aankhe'n surq ho gaee'n aur farmaya ke main tumhare saamne hadees-e-Rasool ﷺ bayan kar raha hu'n aur tu uske khilaaf baat kar raha hai.

Raavi kehte hain Hazrat Imran ؓ ne phir hadees padh kar sunaai. Udhar Basheer bin Kaab ؓ ne bhi apni wohi baat dohraadi, to Hazrat Imran ؓ ghazabnaak ho gae aur (Basheer bin Kaab ؓ ko saza dene ka faisla kiya) ham sab ne kaha: Aye Aba Najeed! (Hazrat Imran ؓ ki kuniyat) Basheer hamara hi musalman saathi hai (use maaf kar deejiye) usme koi (munafiqat ya kufr waali) baat nahi hai.

Masla 42 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Ka Ilm Ho Jaane Ke Baawujood Masla Daryaaft Karne Par Hazrat Umar ؓ Ka Izhaar-e-Naraazi

عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ اَوْسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ أضتيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَةِ تَطُوْفُ بِالْبَيْتِ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ تُحِيْضُ قَالَ لِيَكُنْ آخِرُ عَهِدِهَا بِالْبَيْتِ قَالَ: فَقَالَ الْحَارِثُ كَذٰلِكَ أَفْتَانِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ أَرِبَتْ عَنْ يَدَيْكَ سَأَلْتَنِي عَنْ شَيْءٍ سَأَلْتَ عَنْهُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكَيْ مَا أُخَالِفَ؟.

(Saheeh Abu Dawood by Albani V1 H1765)

Hazrat Haris bin Abdullah bin Aus ؓ kehte hain ke main Umar bin Khattab ؓ ke paas haazir hua aur unse poocha: Agar qurbani ke din tawaaf-e-ziyarat karne ke baad haaeza ho jaae to kya kare? Hazrat Umar ؓ ne farmaya: (Tahaarat haasil karne ke baad) Aakhir amal baitullah shareef ka tawaaf hona chaahiye. Haris ؓ ne kaha: Rasool Allah ﷺ ne bhi mujhe yehi fatwa diya tha. Us par Hazrat Umar ؓ ne farmaya: Tere haath toot jaae'n, toone mujhse aisi baat poochi,

jo Rasool Allah ﷺ se pooch chuka tha, taake main Rasool Allah ﷺ ke khilaaf faisla karu'n.

Makaanatur Raaiy Ladis Sunnah Sunnat Ki Maujoodgi Mein Raae Ki Haesiyat

Masla 43 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Par Amal Karne Ki Bajaae Apni Marzi Se Ziyada Amal Karke Ziyada Sawaab Haasil Karne Ki Khwaahish Par Aap ﷺ Ne Izhaar-e-naraazgi Farmaya

Wazaahat: Hadees masla 26 ke tahat mulaahaza farmae'n.

Masla 44 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Par Amal Karne Ki Bajaae Apni Rae Par Amal Karne Waalo'n Ko Rasool Allah ﷺ Ne "Nafarmaan" Kaha

Wazaahat: Hadees masla 36 ke tahat mulaahaza farmae'n.

Masla 45 - Sahaba Ikram ؓ Faisla Karte Waqt Apni Rae Par Amal Karne Se Pehle Hamesh Sunnat-e-Rasool ﷺ Ki Taraf Rujoo Farmate.

Masla 46 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Ka Ilm Hote Hi Sahaba Ikram ؓ Apni Rae Waapas Le Lete The.

Masla 47 – Ittiba-e-Sunnat Hi Musalmaano Ke Baahami Ikhtilaaf Khatam Karne Ka Waahid Raasta Hai.

Hazrat Qubaisa bin Zuwaib ؓ se riwayat hai ke ek maiyyat ki naani Hazrat Abu Bakr Siddiq ؓ ke paas meeraas maangne aai, Hazrat Abu Bakr Siddiq ؓ ne farmaya: Qurani ahkam ke mutaabiq meeraas mein tumhara koi hissa nahi aur naa hi maine is baare mein Rasool Allah ﷺ se koi hadees suni hai, lihaaza waapas chali jaao, main us baare mein logo'n se daryaaft karunga. Chunache Hazrat

عَنْ قُبَيْصَةَ ابْنِ ذُؤَيْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِيْ بَكْرٍ الصِّدِّيْقِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ تَسْأَلُهُ مِيْرَاثَهَا فَقَالَ لَهَا أَبُوْبَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مَالَكَ فِيْ كِتَابِ ال اللّٰهِ شَيْءٌ وَمَا عِلِمْتُ لَكَ فِيْ سُنَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا فَارْجِعِيْ حَتّٰى أَسْأَلُ النَّاسَ فَسَأَلَ النَّاسَ فَقَالَ الْمُغِيْرَةُ بْنُ شُعْبَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حَضَرْتُ

رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَعْطَاھَا السُّدُسُ فَقَالَا اَبُوْبَکْرٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ ھَلْ مَعَكَ غَیْرُكَ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الْاَنْصَارِيّ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ فَقَالَ مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِیْرَةُ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ فَانْفَذَہُ لَھَا اَبُوْبَکْرٍ الصِّدِّیْقُ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ..

(Sunan Abu Dawood by Albani: V1 H2888)

Abu Bakr Siddiq ﵁ ne logo'n se poocha to Hazrat Mughira bin Shu'ba ﵁ ne kaha: Meri maujoodgi mein Rasool Allah ﷺ ne naani ko chatta hissa dilaaya hai.

Hazrat Abu Bakr Siddiq ﵁ ne poocha: Koi aur bhi iska gawaah hai? Hazrat Mohammad din Maslama Ansari ﵁ ne bhi is hadees ki taaeed ki. Chunache Hazrat Abu Bakr Siddiq ﵁ ne naani ko chatta hissa dilaaya.

عَنْ سَعِیْدٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ کَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ یَقُوْلُ الدِّیَةُ لِلْعَاقِلَةِ وَلاَ تَرِثُ الْمَرْاَۃُ مِنْ دِیَةِ زَوْجِھَا شَیْئًا حَتّٰی قَالَ الضَّحَّاكَ بْنِ سُفْیَانَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ کَتَبَ اِلَيَّ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَنْ أُوَرِّثَ امْرَأَةَ أَشْیَمَ الضَّبَابِيّ مِنْ ددِیْہِ زَوْجِھَا فَرَجَعَ عُمَرُ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ.

(Sunan Abu Dawood by Albani: V1 H2921)

Hazrat Sayeed ﵁ se riwayat hai ke Hazrat Umar bin Khattab ﵁ farmaya karte the: Diyyat sirf waalid ke rishtedaro'n ke liye hai, lihaaza biwi ko apne shauhar ki diyyat se koi hissa nahi milta. Zahack bin Sufyan ﵁ ne (Hazrat Umar ﵁) se kaha Rasool Allah ﷺ ne mujhe ye paegham likhwa kar bhijwaya ke main Ashyam Zabaabi ki biwi ko yske shauhar ki diyyat se hissa dilaau'n, chunache Hazrat Umar ﵁ ne apni rae se rujoo kar liya.

عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ اسْتَشَارَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ النَّاسَ فِيْ مَلاَصِ الْمَرأَۃِ فَقَالَ الْمُغِیْرَةُ بْنُ شُعْبَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ شَھِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ قَضٰی فِیْہِ بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ.''قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ إِئْتِنِيْ بِمَنْ یَشْھَدُ مَعَكَ. قَالَ:

Hazrat Miswar bin Makhrama ﵁ se riwayat hai, Hazrat Umar ﵁ ne pet ke bacche ki diyyat ke baare mein logo'n se mashwara kiya, to Hazrat Mughira bin Shu'ba ﵁ ne kaha Rasool Allah ﷺ ne us par ek Ghulam ya laundi azaad karne ka hukm diya hai. Hazrat Umar ﵁ ne farmaya: Apni baat par gawaah laao. Chunache Hazrat Muhammad

فَشَهِدَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

(Muslim: Kitab-ul-Qisaamah)

bin Maslama ؓ ne is baat ki tasdeeq ki (uske baad Hazrat Umar ؓ ne Sunnat-e-Rasool ﷺ ke mutaabiq faisla farmadiya).

عَنْ بَجَالَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ كُنْتُ كَاتِبًا لِجَزْءِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَمِّ الْأَحْنَفِ فَأَتَانَا كِتَابُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَبْلَ مَوْتِهِ بِسَنَةٍ فَرِّقُوْا بَيْنَ كُلِّ ذِىْ مَحْرَمٍ مِنَ الْمُجُوْسِ وَلَمْ يَكُنْ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَخَذَ الْجِزْيَةَ مِنَ الْمُجُوْسِ حَتّٰى شَهِدَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَخَذَهَا مِنْ مَجُوْسٍ..

(Bukhari: Kitab-ul-Jizya)

Hazrat Bajaala (رحمه الله) kehte hain: Main Ahnaf ke chacha Jaz bin Muaviya ka munshi tha, hame Hazrat Umar ؓ ka ek khat unki wafaat se ek saal qabl mila, jis mein likha tha ke jis majoosi ne apni mohrim aurat se nikah kiya hua unhe alag kardo. Hazrat Umar ؓ majusiyo'n se jizya nahi lete the, lekin jab Hazrat Abdur Rahman bin Auf ؓ ne gawaahi di ke Rasool Allah ﷺ majusiyo'n se jizya liya karte the. (to Hazrat Umar ؓ ne bhi jizya lena shuru kar diya).

عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا اَنَّ الْفُرَيْعَةَ بِنْتَ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَهِىَ أُخْتُ اَبِىْ سَعِيْدِنِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَخْبَرَتْهَا اَنَّهَا جَاءَتْ اِلٰى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلٰى اَهْلِهَا فِىْ بَنِىْ خُدْرَةَ فَاِنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِىْ طَلَبِ أَعْبُدٍ لَهُ اَبَقُوا حَتّٰى اِذَا كَانُوْا بِطَرَفِ الْقَدُوْمِ لَحِقَهُمْ فَقَتَلُوْهُ فَسَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَرْجِعَ اِلٰى اَهْلِىْ فَاِنِّىْ لَمْ يَتْرُكْنِىْ فِىْ مَسْكَنٍ يَمْلِكُهُ وَلاَنَفَقَةٍ قَالَتْ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

Hazrat Zainab bin Kaab bin Ujrah ؓ se riwayat hai ke Hazrat Abu Sayeed Khudri ؓ ki bahen Fareea bint Maalik bin Sinaan ؓ ne unhe bataaya ke wo Rasool Allah ﷺ ke paas aaee'n aur poocha: Kya wo bani khudra mein apne ghar jaa sakti hain? Kyounke mere khaavind ke chand ghulam bhaag gae the wo unhe dhoondhne nikle jab tarf-e-qudoom (ek muqaam hai Madina se 7 meel par) pohonche to waha'n ghulamo'n ko paaya aur ghulamo'n ne mere khaavind ko maar daala. Chunache maine Rasool Allah ﷺ se daryaaft kiya, kya main apne

وَسَلَّمَ نَعَمْ.

ghar waapas chali jaau'n, kyounke mera khaavind mere liye koi makan ya kharch waghaira chodkar nahi mara? Hazrat Fareea ؓ kehti hain. Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Chali jao.

قَالَتْ فَخَرَجْتُ حَتّٰى اِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ اَوْ فِي الْمَسْجِدِ دَعَانِيْ اَوْ اَمَرَ بِيْ فَدُعِيْتُ لَهُ فَقَالَ كَيْفَ قُلْتِ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِيْ ذَكَرْتُ مِنْ شَأْنِ زَوْجِيْ قَالَتْ فَقَالَ امْكُثِيْ فِيْ بَيْتِكِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيْهِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّعَشْرًا قَالتْ فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَرْسَلَ اِلَيَّ فَسَاَلَنِيْ عَنْ ذٰلِكَ فَاَخْبَرْتُهُ فَاتَّبَعَهُ وَقَضٰى بِهِ.

(Saheeh Abu Dawood by Albani: V1 H2016)

Hazrat Faria ؓ kehti hain wo waha'n se nikli abhi masjid ya hujra mein hi thee to Aap ﷺ ne mujhe bulaya kisi ko bulane ka hukm diya aur mujhe bulaya gaya. Aap ﷺ ne irshad farmaya: Tum ne kya kaha tha? Maine saari baat dobaara bayan ki jo maine apne shauhar ke mutaalliq kahi thi. Hazrat Fareea ؓ kehti hain, tab Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Apne ghar mein tehri raho hatta ke iddat poori ho jaae. Chunache maine us ghar mein 130 days poore kiye. Hazrat Fareea ؓ kehti hain jab Usman bin Affan ؓ ne mere paas paegham bheja aur masla daryaaft kiya to maine unhe yehi bataaya aur unho'n ne uske mutaabiq faisla kiya.

Ihtiyaajus Sunnah Li Fahaamil Quraan - Quran Samajhne Ke Liye Sunnat Ki Zaroorat

Masla 48 - Sunnat (hadees) Ke Baghair Quran-e-Majeed Se Tamaam Sharai Masail Maaloom Karna Mumkin Nahi

Masla 49 - Sunnat Mein Bayan Kiye Gae Ahkamaat, Quran-e-Majeed Ke Ahkamat Ki Tarah Waajib-ul-Ittiba Hain

عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ مَعْدِيْ كَرِبَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

Hazrat Miqdaad bin Maadi Karab ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Logo, Yaad rakho! Quran hi

وَسَلَّمَ اَنَّهُ قَالَ: أَلاَ اِنِّىْ أُوْتِيْتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ اَلاَ يُوْشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانٌ عَلٰى أَرِيْكَتِهِ يَقُوْلُ عَلَيْكُمْ بِهٰذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَلاَلٍ فَأَحِلُّوْهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوْهُ أَلاَ لاَيُحِلُّ لَكُمْ لَحْمُ الْحِمَارِ الْأَهْلِيِّ وَلاَ كُلُّ ذِىْ نَابٍ مِنَ السَّبُعِ وَلاَ لُقَطَةُ مُعَاهِدٍ اِلَّا اَنْ يَسْتَغْنِىَ عَنْهَا صَاحِبُهَا وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ اَنْ يَقْرُوْهُ فَاِنْ لَمْ يَقْرُوْهُ فَلَهُ اَنْ يُعْقِبَهُمْ بِمِثْلِ قِرَاهُ..

(Saheeh Abu Dawood by Albani V3 H3848)

ki tarah ek aur cheez (yaane hadees) mujhe Allah Ta’ala ki taraf se di gai hai. Khabardar! Ek waqt aaega ke ek pet-bhara (yaane mutakabbir shakhs) apni masnad par takiya lagae baitha hoga aur kahega logo! Tumhare liye ye Quran hi kaafi hai usme jo cheez halaal hai bas wohi halaal hai aur jo cheez haraam hai, bas wohi haraam hai. Halaanke jo kuch Allah ke Rasool ne haraam kiya hai wo aise hi haraam hai jaese Allah Ta’ala ne haraam kiya hai. Suno! Gharelu gadha bhi tumhare liye halaal nahi (halaanke Quran mein uski hurmat ka zikr nahi) naa hi wo darinde jinki kuchliya’n (yaane nokeele daant jin se wo shikar karte hain) hain, naa hi kisi zimmi ki giri padi cheez kisi ke liye halal hai. Haa’n albatta agar uske maalik ko uski zarurat hi na ho to phir jaaez hai.

عَنْ اَبِىْ رَافِعٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لاَ أَلْفِيَنَّ اَحَدُكُمْ مُتَّكِئًا عَلٰى أَرِيْكَتِهِ يَاْتِيْهِ الْاَمْرُ مِنْ أَمْرِىْ مِمَّا أُمِرْتُ بِهِ اَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُوْلُ لاَ نَدْرِىْ مَا وَجَدْنَا فِىْ كِتَابِ اللّٰهِ اَتَّبَعْنَاهُ.

(Saheeh Abu Dawood by Albani V3 H3849)

Hazrat Abu Raafe ﷜ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: (Logo!) Main tum mein se kisi ko is haal mein na paau’n ke wo apni masnad par takiya lagaae baitha ho, uske paas mere un ahkamaat mein se jinka maine hukm diya, ya jin se maine mana kiya hai. Koi hukm aae aur wo you’n kahe main to (Aap ﷺ ke us hukm ko) nahi jaanta, hamne jo kitabullah mein paaya us par amal karliya (yaane hamare liye wohi kaafi hai).

Masla 50 - Quran-e-Majeed Ko Sunnat Ke Zariye Hi Samjha Ja Sakta Hai. Chand Misaale'n Darj-e-Zail Hain:

Hazrat Huzaifa ﷺ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne irshad farmaya: Dayanatdaari asmaan se logo'n ke dilo'n mein utri hai (yaane insaan ki fitrat mein shaamil hai) aur Quran bhi (asmaan se) naazil hua hai, jise log'n ne padha aur sunnat ke zariye samjha.

عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُوْلُ حَدَّثَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّ الْاَمَانَةَ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَآءِ فِيْ جَذْرِ قُلُوْبِ الرِّجَالِ وَنَزَلَ الْقُرْآنُ فَقَرَءُوا الْقُرْآنَ وَعَلِمُوْا مِنَ السُّنَّةِ.

(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam Bil Kitab was Sunnah)

Hazrat Yaala bin Umaiyya ﷺ kehte hain, maine Hazrat Umar ﷺ se poocha: Allah Ta'ala farmata hai agar tumhe kafiro'n ke sataane ka khauf ho to namaz qasr kar lene mein koi harj nahi aur ab jabke zamaana aman hai (to kya phir bhi qasr ki rukhsat hai) to Hazrat Umar ﷺ ne kaha mujhe bhi tumhari tarah taajjub hua tha, to maine Rasool Allah ﷺ se masla daryaaft kiya to Aap ﷺ ne farmaya ke (dauran-e-safar khauf ho ya naa ho) Allah Ta'ala ne tumhe sadqa diya hai, lihaaza uska sadqa qubool karo.

عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلَاةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا. فَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ فَقَالَ عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ فَسَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ: صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللّٰهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَاقْبَلُوْا صَدَقَتَهُ.

(Mukhtasar Saheeh Muslim by Albani: H433)

Hazrat Adi bin Hatim ﷺ kehte hain maine Rasool Allah ﷺ se roze ke baare mein sawaal kiya to Aap ﷺ ne farmaya: (Sehri us waqt tak khaao piyo) Jab tak safed dhaari siyaah dhaari se alag nazar na aae. Chunache maine 2 doriya'n lee'n, unme se ek safed, doosri siyah thee aur (raat bhar) dono ki taraf dekhta raha

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّوْمِ، فَقَالَ: حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ. قَالَ فَأَخَذْتُ عِقَالَيْنِ اَحَدُهُمَا اَبْيَضُ وَالْآخِرُ اَسْوَدُ فَجَعَلْتُ اَنْظُرُ اِلَيْهِمَا فَقَالَ لِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا لَمْ

(maine ye soorat-e-haal Rasool Allah ﷺ ko bataai to) Aap ﷺ ne mujhse koi aisi baat kahi, jo Abu Sufyan ko yaad nahi rahi. Phir farmaya: Isse muraad raat aur din hai.

يَحْفَظْهُ سُفْيَانَ، قَالض: اِنَّمَا هُوَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ.

(Saheeh Sunan Tirmizi by Albani V3 H2372)

Hazrat Abdullah bin Masood ؓ kehte hain, jab ye aayat naazil hui: Wo Log Jinho'n Ne Apne Imaan Mein Zulm Shaamil Nahi Kiya (Surah-al-Anaam: 83) To tamaam musalman pareshan ho gae aur arz kiya Ya Rasool Allah ﷺ! Ham mein se kaun aesa hai jisne koi zulm (yaane gunaah) na kiya ho? Aap ﷺ ne irshad farmaya: Aayat mein zulm se muraad, gunaah nahi, balke shirk hai, kya tumne Hazrat Luqman ؑ ki apne bete ko nasihat nahi suni, aye mere bete! Allah Ta'ala ke saath shirk na karna, kyounke shirk bahut bada zulm hai.

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ: الَّذِيْنَ آمَنُوْا وَلَمْ يَلْبَسُوْا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ. شَقَّ ذٰلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِيْنَ فَقَالُوْا: يَارَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! وَأَيُّنَا لاَ يَظْلِمُ نَفْسَهُ. قَالَ: لَيْسَ ذٰلِكَ اِنَّمَا هُوَ الشِّرْكُ أَلَمْ تَسْمَعُوْا مَا قَالَ لُقْمَانُ لِاِبْنِهِ يَا بُنَيَّ لاَتُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ.

(Saheeh Sunan Allah Ta'ala Tirmizi by Albani V3 H2542)

Wazaahat: 5th Hadees masla 52 ke tahat mulaahaza farmae'n

Masla 51 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Nazar-andaaz Karne Se Baaz Sharai Ahkam Naa-mukammal Aur Ghair-waazeh Rehte Hain. Mukammal Deen Samajhne Aur Us Par Amal Karne Ke Liye Quran-e-Majeed Ke Saath-saath Sunnat Ki Paerwi Aur Ittiba Bhi Zaroori Hai.

Chand Misaale'n Darj-e-Zail Hain.

① Quran-e-Majeed ne sirf musaafir aur bimaar ko ramzan mein roze chodkar qaza adaa karne ki rukhsat di hai, jabke Rasool Allah ﷺ ne musaafir aur bimaar ke alaawa haaeza, haamila aur doodh pilaane waali aurato'n ko bhi roza chodkar baad mein qaza adaa karne ki rukhsat di hai.

Quran-e-Majeed ka Hukm:

Tum Mein Se Jo Shakhs Bimaar Ho Ya Safar Mein Ho (aur roza na rakhe) To (ramzan ke baad) Doosre Dono Mein Ginti Poori Kare.

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ.

(Surah-al-Baqara: 184)

Rasool Allah ﷺ Ka Hukm:

Hazrat Anas ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah Ta'ala ne musaafiro'n ko roza muakhkhar karne aur nisf namaz ki rukhsat di hai, jabke haamela aur doodh pilaane waali aurat ko sirf roza muakhkhar[90] karne ki rukhsat di hai.

عَنْ اَنَسٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ: اِنَّ اللّٰہَ وَضَعَ عِنِ الْمُسَافِرِ نَصْفُ الصَّلاَۃِ وَ الصَّوْمَ وَ عَنِ الْحُبْلٰی وَالْمَرْضِعِ.

(Saheeh Sunan Nasai by Albani: V2 H2145)

Hazrat Abu az-Zinaad (رحمه الله) farmate hain masnoon aur sharai ahkaam basa-auqaat raae ke bar-aks hote hain, lekin musalmano par un ahkaam ki paerawi karna laazim hai, unhi ahkaam mein se ek ye bhi hai ke haaeza rozo'n ki qaza adaa kare, lekin namaz ki qaza adaa na kare.

قَالَ اَبُوْ الزِّنَادِ رَحِمَہُ اللّٰہُ اِنَّ السُّنَنَ وَ وُجُوْہَ الْحَقِّ لَتَأْتِیْ كَثِيْرًا عَلٰی خِلَافِ الرَّأْیِ فَمَا يَجِدُ الْمُسْلِمُوْنَ بُدًّا مِنْ اِتِّبَاعِهَا، مِنْ ذٰلِكَ اَنَّ الْحَائِضَ تَقْضِیْ الصِّيَامَ وَلاَ تَقْضِی الصَّلَاۃَ.

(Bukhari: Kitab us Saum)

② Quran-e-Majeed ne zaani mard aur zaani aurat ko 100-100 kode maarne ka hukm diya hai, jabke Rasool Allah ﷺ ne ghair shaadi-shuda mard aur aurat ko 100-100 kode maarne ka hukm diya hai aur shaadi-shuda mard aur aurat ko sangsaar karne ki saza di hai.

Quran-e-Majeed Ka Hukm:

Zaaniya Aurat aur Zaani Mard Dono Mein Se Har Ek Ko 100-100 Kode Maaro Aur Allah Ta'ala Ke Deen (ko

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا

[90] T: (مُؤَخَّر) Taakheer, delay [RSB]

رَأْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ.
(Surah-an-Noor: 2)

naafiz karne) Ke Muaamale Mein Tum Ko Taras Na Aae. Agar Tum Allah Aur Yaum-e-aakhirat Par Imaan Rakhte Ho.

Rasool Allah ﷺ Ka Hukm:

عِنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهمَا قَالَ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاعْتَرَفَ بِالزِّنَا مَرَّتَيْنِ فَطَضرَدَهُ ثُمَّ جَاءَ فَاعْتَرَفَ بِالظِّنَا مَرَّتَيْنِ فَقَالَ: شَهِدْتَ عَلٰى نَفْسِكَ اَرْبَعَ مَرَّاتٍ اذْهَبْوْا بِهِ ف فَارْجُمُوْهُ.
(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani: V3 H3823)

Hazrat Abdullah bin Abbas ﵄ kehte hain ke Maaiz bin Maalik ﵁ Nabi Akram ﷺ ki khidmat mein haazir hue aur 2 martaba zina ka eteraaf kiya. Aap ﷺ ne unhe waapas lauta diya. Hazrat Maaiz ﵁ phir haazir hue aur 2 martaba zina ka eteraaf kiya. Tab Aap ﷺ ne irshad farmaya: Tumne 4 martaba apne khilaaf gawaahi dedi (tab logo’n ko hukm diya) jaao ise sangsaar kardo.

③ Quran-e-Majeed ne tamaam murdaar haraam qaraar diye hain, jabke Rasool Allah ﷺ ne mari hui machli halaal qaraar di hai.

Quran-e-Majeed Ka Hukm:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيْرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ.
(Surah-al-Maaida: 3)

Haraam Kiya Gaya Hai Tum Par Murdaar, Khoon, Khinzeer Ka Gosht Aur Har Wo Jaanwar Jis Par (Zibah Karte Waqt) Allah Ke Alaawa Kisi Aur Ka Naam Liya Jaae.

Rasool Allah ﷺ Ka Hukm:

عَنْ جَابِرٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْبَحْرِ قَالَ: هُوَ الطَّهُوْرُ مَاءُهُ وَالْحِلُّ مَيْتَتُهُ.
(Ibne Khuzaima: V1 H112)

Hazrat Jaabir ﵁ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ se samandar ke baare mein sawaal kiya gaya, to Aap ﷺ ne farmaya: Samandar ka paani paak hai aur uska murdaar (yaane machli) halaal hai.

④ Quran-e-Majeed ne mardo'n aur aurato'n ke liye har tarah ki zeenat ko jaaez aur halaal qaraar diya hai, jabke Rasool Allah ﷺ ne mardo'n ke liye sona aur resham pahenna haraam qaraar diya hai.

Quran-e-Majeed Ka Hukm:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِيٓ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ.

(Surah-al-Aaraaf: 32)

Aye Muhammad! Unse Kaho Kisne Rizq Ki Paakiza Cheezo'n Ko Aur Allah Ki Us Zeenat Ko Haraam Qaraar Diya Hai, Jise Allah Ne Apne Bando'n Ke Liye Nikaala Hai.

Rasool Allah ﷺ Ka Hukm:

عَنْ اَبِیْ مُوْسٰی رَضِیْ اللّٰہُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اُحِلَّ الذَّهَبُ وَالْحَرِیْرُ لِإِنَاثِ اُمَّتِیْ وَحُرِّمَ عَلٰی ذُکُوْرِهَا.

(Saheeh Sunan Nasai by Albani: V3 H4754)

Hazrat Abu Musa ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Meri ummat ki aurato'n ke liye sona aur resham halaal kiya gaya hai aur mardo'n ke liye haraam kiya gaya hai.

⑤ Quran-e-Majeed ne wazu ka tariqa mu'n aur haath kohniyo'n tak dhona aur phir sar ka masah aur pao'n ka dhona bataaya hai, jabke Rasool Allah ﷺ ne 3 martaba haath dhona, 3 martaba kulli karna, 3 martaba naak saaf karna aur phir mu'n dhona, 3 martaba dono haath kohniyo'n tak dhona. Uske baad sar aur kaano'n ka masah karna aur phir 3 martaba dono paao'n takhno tak dhona bataaya hai.

Quran-e-Majeed Ka Hukm:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ.

Aye Logo, Jo Imaan Laae Ho! Jab Namaz Ke Liye Utho To Apne haath Kohniyo'n Tak Dholo, Saro'n Par Masah Karlo Aur Paao'n Ko Takhno'n Tak Dholiya Karo. (Surah-al-Maaida: 6)

Rasool Allah ﷺ ka Hukm:

Hazrat Humran ؓ se riwayat hai ke Hazrat Usman ؓ ne wazu ke liye paani mangwaaya aur bartan se dono haatho’n par paani daala aur dono haatho’n ko 3 baar dhoya phir apna haath bartan mein daala, kulli ki, naak saaf ki aur usem paani daala, phir apna chera 3 martaba dhoya aur kohniyo’n tak bazu 3 martaba dhoe phir sar ka masah kiya phir 3 martaba dono paao’n dhoe phir farmaya: Maine Rasool Allah ﷺ ko isi tarah wazu karte dekha hai.

عَنْ حُمْرَانَ اَنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ دَعَا بِوَضُوْءٍ فَأَفْرَغَ عَلٰى يَدَيْهِ مِنْ يَدَيْهِ مِنْ اِنَائِهِ فَغَسَلَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ اَدْخَلَ يَمِيْنَهِ فِي الْاِنَاءِ ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَيَدَيْهِ اِلَى الْمَرْفَقَيْنِ ثَلَاثًا ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ثُمَّ غَسَلَ كُلَّ رِجْلٍ ثَلَاثًا قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ نَحْوَ وُضُوْئِي هٰذَا.

(Bukhari & Muslim: Kitab-ul-Wazu)

Wujoob-ul-Amali Bis Sunnah - Sunnat Par Amal Karna Waajib Hai

Masla 52 - Allah Ta’ala Ke Ahkamat Ki Tarah Rasool Allah ﷺ Ke Ahkamat Bhi Waajib-ul-Ittiba Hain.

Hazrat Abu Huraira ؓ kehte hain, Rasool Allah ﷺ ne hame khutba diya jisme irshad farmaya: Allah Ta’ala ne tum par hajj farz kiya hai, lihaaza hajj karo. Ek aadmi ne arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Kya har saal hajj adaa kare? Rasool Allah ﷺ khamosh rahe. Us aadmi ne 3 martaba sawaal kiya to Aap ﷺ ne farmaya: Agar main Haa’n keh deta to tum par har saal hajj adaa karna waajib ho jaata aur phir us par amal karna tumhare liye mumkin na hota, lihaaza jitni baat main tumse kahu’n usi par iktifa kiya karo, agle log isi liye halak hue ke wo apne nabiyo’n se ziyaada sawaal aur ikhtilaaf karte the. (Phir Aap ﷺ ne farmaya) Jab

عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ خَطَبَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحَجُّوْا. فَقَالَ رَجُلٌ كُلَّ عَامٍ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَسَكَتَ حَتّٰى قَالَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ قُلْتُ نَعَمْ وَجَبَتْ وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ. ثُمَّ قَالَ: ذَرُوْنِىْ مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَإِخْتِلَافِهِمْ عَلٰى اَنْبِيَاءِ هِمْ فَفَاِذَا اَمَرْتُكُمْ بِشَىْءٍ فَاْتُوْا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَىْءٍ فَدَعُوْهُ.

(Muslim: Kitab-ul-Hajj)

main tumhe kisi baat ka hukm du’n to (kured ki bajaae) apni istitaa-at ke mutaabiq us par amal karo aur jis cheez se mana karu’n use chod-do.

عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ بْنِ الْمُعَلّٰی رَضِيَ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ کُنْتُ اُصَلِّیْ فِی الْمَسْجِدِ فَدَعَانِیْ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فَلَمْ أُجِبْہُ فَقُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اِنِّیْ کُنْتُ اُصَلِّیْ، فَقَالَ: أَلَمْ یَقُلِ اللّٰہُ اسْتَجِیْبُوْا للہِ وَلِلرَّسُوْلِ اِذَاا دَعَاکُمْ.

(Bukhari)

Hazrat Abu Sayeed bin Mualla ؓ farmate hain, main masjid mein namaz padh raha tha, Rasool Allah ﷺ ne mujhe awaaz di. Maine jawaab na diya phir (namaz khatam karke) jab Aap ﷺ ki khidmat mein haazir hua, to arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Main namaz padh raha tha (is liye Aap ﷺ ke bulane par haazir na ho saka) Aap ﷺ ne irshad farmaya: Kya Allah Ta’ala ne (Quran-e-Majeed mein) ye hukm nahi diya. Logo! Allah aur uska Rasool jab tumjhe bulaae to uske hukm ki takmeel karo.

عَنْ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ لَعَنَ اللّٰہُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَیِّرَاتِ خَلْقِ اللّٰہِ قَالَ فَبَلَغَ ذٰلِكَ إِمْرَأَةً مِنْ بَنِیْ أَسَدٍ یُقَالُ لَهَا أُمُّ یَعْقُوْبَ وَکَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرآنَ فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ مَا حَدِیْثٌ بَلَغَنِیْ عَنْكَ اَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِماتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ والْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَیِّرَاتِ خَلْقِ اللّٰہِ

Hazrat Abdullah bin Masood ؓ ne farmaya: Allah Ta’ala ne jism godne waali[91] aur gudwaane waali, cehre ke baal ukhaadne aur ukhadne waaliyo’n par. Khubsurati ke liye daant (ragadkar) khule karwane waaliyo’n par (nez) Allah Ta’ala ki banawat ko tabdeel karne waaliyo’n par laanat farmai. Bani Asad ki ek aurat Umme Yaqoob ne ye baat suni jo ke Quran padha karti thi, to Hazrat Abdullah bin Masood ؓ ke paas aai aur kaha, maine suna hai “tum ne jism

[91] T: (گوڈنا) Jism goodna, naqsh o nigaar ya nishaan jo sooi waghaera se goodne ke baad jism par banaae gae ho’n [RKT]

gudwaane aur gudne waaliyo’n par chehra ke baal ukhaadane aur ukhadwane waliyo’n par daanto’n ko kushada karwaane waliyo’n aur Allah Ta’ala ki banaawat ko badalne waaliyo’n par laanat ki hai?”

Hazrat Abdullah bin Masood رضي الله عنه ne kaha: Main us par laanat kyou’n na karu’n jis par Rasool Allah ﷺ ne laanat farmai hai aur ye (yaane is baat ka zikr) to Allah Ta’ala ki kitab mein maujood hai. Us aurat ne kaha: Maine (apne paas mehfooz) 2 takhtiyo’n ke darmiyan saara Quran padh daala hai, lekin mujhe to usme kahee’n is baat ka zikr nahi mila. Hazrat Abdullah رضي الله عنه ne farmaya: Agar tu Quran ghaur se padhti (jis tarah ghaur se padhne ka haq hai) to tujhe ye baat mil jaati. Allah Ta’ala farmata hai: Rasool Jis Baat Ka Hukm De Uspar Amal Karo Aur Jisse Mana Kare Usse Baaz Aajaao. Phir wo aurat boli: In bato’n mein se baaz baate’n to tumhari biwi mein bhi hain. Hazrat Abdullah رضي الله عنه ne kaha: Jaao, jaa kar dekhlo. Wo aurat gai to unki biwi mein aisi koi baat na paai, tab wo waapas aai aur kehne lagi, unme se to koi baat maine tumhari biwi mein nahi dekhi. Hazrat Abdullah رضي الله عنه ne farmaya: Agar wo aesa karti to ham kabhi usse sohbat na karte.

فَقَالَ عَبْدُاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ وَمَالِيَ لاَ أَلْعَنث مَنْ لَعَنَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِيْ كِتَابِ اللّٰهِ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ لَقَدْ ق قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحَيِ الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ فَقَالَ لَئِنْ كُنْتتِ قَرَأْتِيْهِ لَقَدْ وَجَدْتِيْهِ قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: ((وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا)) فَقَالِتِ الْمَرْأَةُ فَاِنِّيْ أَرٰى شَيْئًا مِنْ هٰذَا عَلٰى إِمْرَأَتِكَ الْآنَ قَالَ اذْهَبِيْ فَانْظُرِيْ قَالَ فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأةِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ فَلَمْ تَرَشَيْئًا فَجَاءَتْ اِلَيْهِ فَقَالَتْ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا شَيْئًا فَقَالَ اَمَا لَوْكَانَ ذٰلِكَ لَمْ نُجَامِعْهَا.

(Al Lulu wal Marjan: V2 H1377)

Masla 53 - Rasool Allah ﷺ Ki Itaa-at Allah Ki Itaa-at Hai Aur Rasool Allah ﷺ Ki Nafarmani Allah Ki Nafarmani Hai, Lihaaza Dono Ki Itaa-at Ek Hi Darja Mein Waajib Hai.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَتْ مَلٰئِكَةٌ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ نَائِمٌ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَالُوْا اِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هٰذَا مَثَالاً فَاضْرِبُوْا لَهُ مَثَلاً فَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ.

Hazrat Jaabir bin Abdullah ﷺ farmate hain, farishto'n ki ek jamaat Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hui. Is waqt Aap ﷺ so rahe the. Farishto'n ne aapas mein kaha: Rasool Allah ﷺ ki ek misaal hai, wo bayan karo.
Kuch farishto'n ne kaha: Aap ﷺ to so rahe hain (yaane unke saamne misaal bayan karne se kya faaeda?) lekin kuch doosre farishto'n ne kaha: Aap ﷺ ki aankh to waaqai so rahi hai, lekin dil jaagta hai.
Chunache farishto'n ne kaha: Aap ﷺ ki misaal us aadmi ki si hai jisne ek ghar taameer kiya, khana pakaaya aur phir logo'n ko bulaane ke liye ek aadmi bheja, jisne bulaane waale ki baat maan li wo ghar mein daakhil hua aur khaana kha liya. Jisne bulaane waale ki baat na maani wo ghar mein daakhil hua na khaana khaaya.

فَقَالُوْا: مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ دَارًا وَجَعَلَ فِيْهَا مَأْدُبَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا فَمَنْ اَجَابَ الْدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَأَكَلَ مَنَ الْمَأْدُبَةِ وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ فَقَالُوْا: اَوِّلُوْهَا لَهُ يَفْقَهْهَا فَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ، فَقَالُوْا:

Phir kuch farishto'n ne kaha: Is misaal ki wazahat karo, taake Aap ﷺ acchi tarah samajh le'n. Baaz farishto'n ne phir ye baat dohraai. Aap to so rahe hain.
Lekin dusro'n ne jawaab diya: Aap ki aankh to so rahi hai, lekin dil jaag raha hai. Chunache farishto'n ne misaal ki you'n wazaahat ki: Ghar se muraad jannat hai (jise Allah Ta'ala ne

taameer kiya hai) aur logo’n ko bulaane waale Muhammad ﷺ hain, pas jisne Muhammad ﷺ ki baat maan li usne goya Allah Ta’ala ki baat maani aur jisne Muhammad ﷺ ki baat maan-ne se inkaar kiya, usne goya Allah Ta’ala ki baat maan-ne se inkaar kiya aur Muhammad ﷺ logo’n ke darmiyan farq karne waale hain (yaane kaun farmabardaar hai aur kaun nafarman).

فَالدَّارُ الْجَنَّةُ وَالدَّاعِیْ مُحَمَّدٌ، فَمَنْ اطاع مُحَمَّدًا فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ عَصٰی مُحَمَّدًا فَقَجْ عَصَی اللّٰهُ وَمُحَمَّدٌ فَرْقٌ بَیْنَ النَّاسَ.

(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam)

Hazrat Miqdaam bin Maadi Karab ﷜ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Logo! Yaad rakho Quran hi ki tarah ek aur cheez (yaane sunnat) mujhe Allah Ta’ala ki taraf se di gai hai. Khabardar! Ek waqt aaega ke ek pet bhara (yaane mutakabbir shakhs) apni masnad par takiya lagaae baetha hoga aur kahega, logo! Tumhare liye quran hi kaafi hai. Us mein jo cheez halaal hai, bas wohi halaal hai aur jo cheez haraam hai, bas wohi haraam hai. Halaanke jo kuch Allah ke Rasool ﷺ ne haraam kiya hai wo aise hi haraam hai, jaese Allah Ta’ala ne haraam kiya hai. Suno! Gharelu gadha bhi tumhare liye halaal nahi (halaanke Quran mein uski hurmat ka zikr nahi) naa hi darinde jinki kuchliya’n (nokeele daant jin se wo shikar karte hain) hain naa hi kisi zimmi ki giri padi cheez kisi ke liye halaal hai. Haa’n

عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِیْ كَرَبَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: أَلاَ اِنِّیْ أُوْتِیْتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلاَیُوْشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانٌ عَلَی أَرِیْكَتِهِش یَقُوْلُ عَلَیْكُمْ بِهٰذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِیْهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوْهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِیْهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوْهُ أَلاَ لاَیَحِلُّ لَكُمْ لَحْمُ الْحِحِمَارِ الْاَهْلِیِّ وَلاَ كُلُّ ذِیْ نَابٍ مِنَ السَّبُعِ وَلاَ لُقْطَةُ مُعَاهِدٍ اِلَّا اَنْ یَسْتَغْنِیَ عَنْهَا صَاحِبُهَا..

(Saheeh Abu Dawood by Albani: V3 H3848)

albatta agar uske maalik ko uski zaroorat hi na ho to phir jaaez hai.

Wazaahat: Teesri Hadees masla 21 mein mulaahaza farmae’n.

Masla 54 - Shariyat Mein Sunnat-e-Rasool ﷺ Aur Kitabullah Ke Ahkamaat Ek Hi Darja Rakhte Hain

Hazrat Abu Huraira aur Zaid bin Khalid Johni ؓ se riwayat hai ke ek dehaati Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hua aur arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Main aap ko Allah ki qasm deta hu’n ke mera faisla kitabullah ke mutaabiq keejiye.
Muqaddame ka doosra fareeq ziyaada samajhdar tha ysne arz kiya: Haa’n Ya Rasool Allah ﷺ! Hamare darmiyan kitabullah ke mutaabiq hi faisla farmaiye, lekin mujhe baat karne ki ijaazat di jaae.
Aap ﷺ ne farmaya: Accha baat karo.
Usne Arz kiya: Mera beta iske ghar naukar tha, usne iski biwi se zina kiya. Logo’n ne mujhse kaha tere bete ke liye rajm ki saza hai. Maine uske badle 100 bakriya’n sadqa kee’n aur ek laundi azaad ki. Phir maine ulama se poocha, to unho ne kaha tere bete ke liye 100 kodo’n ki saza aur ek saal ki jila-watani hai aur fareeq-e-saani ki biwi ke liye sangsaari ki saza hai.
Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Us zaat ki qasm! Jiske haath mein meri jaan hai, main tumhare darmiyan kitabullah ke mutaabiq hi faisla karunga. Fareeq-e-

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَزَيْدُ بْنُ خَالِدِ الْجُهْنِيِّ اَنَّهُمَا قَالاَ اِنَّ رَجُلاً مِنَ الْاَعْرَابِ أَتٰى رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! أَنْشُدُكَ اللّٰهَ أَلاَ قَضْيَتَ لِيْ بِكِتَابِ اللّٰهِ ف فَقَالَ الْخَصْمُ الْآخَرُ وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ نَعَمْ فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللّٰهِ وَأْذَنْ لِيْ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُلْ. أِنِّي ابْنِيْ كَانَ عَسِيْفًا عَلٰى هٰذَا فَزَنٰى بِأَمْرَأَتِهٖ وَاِنِّيْ أُخْبِرْتُ اِنَّ عَلٰى اِبْنِى الرَّجْمَ فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَ وَلِيْدَةٍ فَسَأَلْتُ اَهْلَ الْعِلْمَ فَاخْبِرُوْنِىْ اِنَّمَا عَلٰى ابْنِيْ جَلْدُ مِائَةً وَتَغْرِيْبُ عَامٍ وَاَنَّ عَلٰى امْرَأَةِ هٰذَا الرَّجْمَ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِىْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللّٰهِ اَلْوَلِيْدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ وَعَلٰى اِبْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيْبُ عَامٍ وَاغْدُ يَا أُنَيْسُ اِلَى امْرَأَةِ هٰذَا فَاِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قَالَ فَغَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ فَأَمَرَ بِهَا رَسُوْلُ اللّٰهِ فَرُجِمَتْ..

(Al Lulu wal Marjan V2 H1103)

awwal ko hukm diya ke apni bakriya’n aur laundi waapas lelo, tumhare bete ke liye 100 kode hain aur saal ki jila-watani ki saza hai. Phir ek sahabi Anees ؓ ko hukm diya ke tum kal us aurat se jaakar pooch, agar wo zina ka iqraar kare to use sangsaar kardo. Hazrat Anees ؓ agle roz gae. Aurat ne zina ka iqraar kar liya to Rasool Allah ﷺ ke hukm se wo sangsaar kardi gai.

Masla 55 - Gumraahi Se Bachne Ke Liye Kitabullah Aur Sunnat-e-Rasool ﷺ Dono Ki Paerawi Ka Hukm Hai.

Wazaahat: Hadees Masla 22 ke taeht mulaahaza farmae’n.

Masla 56 - Jo Amal Sunnat-e-Rasool ﷺ Ke Mutaabiq Na Ho, wo Allah Ta’ala Ke Yahaa’n Qaabil-e-qubool Nahi.

Wazaahat: Hadees Masla 30 ke taeht mulaahaza farmae’n.

Masla 57 - Deeni Masaail Mein Nabi-e-akram ﷺ Ki Bazariye Wahee Rehnumaai Ki Jaati, Jiski Itaa-at Allah Ta’ala Ke Hukm Ki Tarah Hi Waajib Hai, Chand Misaale’n Mulaahaza Farmae’n.

Hazrat Jaabir bin Abdullah ؓ kehte hain ke main bimaar hua to Rasool Allah ﷺ aur Hazrat Abu Bakr Siddiq ؓ iyaadat ke liye tashreef laae, main behosh tha. Aap ﷺ ne wazu kiya aur wazu ka paani mujh par daala, jisse main hosh mein aagaya. Maine arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Ek baar Hazrat Sufyan ؓ ne Aap ﷺ se poocha tha ke main apne maal ka kya faisla karu’n? phir Hazrat Sufyan ؓ ne bataya ke: Aap ﷺ ne us waqt tak koi

عَنْ جَابِرِبْنِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُوْلُ مَرِضْتُ فَجَاءَ نِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُوْدُنِيْ وَاَبُوْبَكْرٍ وَهُمَا شِيَانِ فَأَتَانِيْ وَقَدْ أُغْمِىَ عَلَيَّ فَتَوَضَّأَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ ثُمَّ صَبَّ وَضُوْءَهُ عَلَيَّ فَأَفَقْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ فَقُلْتُ اَیْ رَسُوْلَ اللّٰهِ كَيْفَ اَقْضٰى فِيْ مَالِيْ؟ كَيْفَ أَصْنَعُ فِيْ مَالِيْ؟ قَلَ فَمَا أَجَابَنِيْ بِشَيْءٍ حَتّٰى نَزَلَ

آيَةُ الْمِيْرَاثِ..

(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam)

jawaab na diya, jab tak meeraas ki aayat na utri.

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَجُلاً أَتٰى رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقَالَ: يَارَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! أَرَأَيْتَ رَجُلاً رَأٰى مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُوْنَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ؟ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ فِيْهِمَا مَا ذُكِرَ فِى الْقُرْآنش مِنَ التَّلاَعُنِ فَقَالَ لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ: قَدْ قُضِىَ فِيْكَ وَفِىْ امْرَاتِكَ. قَالَ فَتَلاَعَنَا وَأَنَا شَاهِدٌ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفَارَقَهَ فَكَانَتْ سُنَّةً اَنْ يُفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلاَعِنَيْنِ.

(Bukhari: Kitab ut Tafseer)

Hazrat Sahal bin Saad ؓ se riwayat hai ke ek aadmi Rasool Allah ﷺ ke paas haazir hua aur arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Agar koi shakhs apni biwi ko ghair-mard ke saath dekhe to kya kare? Agar qatl kare to Aap ﷺ use (qisaas) mein qatl karwa denge. Phir aakhir kya kare? (Aap ﷺ ne koi jawaab na diya hatta ke) Allah Ta'ala ne un dono ke baare mein Quran-e-Majeed mein liaan[92] ka hukm naazil farmaya, tab Rasool Allah ﷺ ne us shakhs se farmaya: Tera aur teri biwi ka faisla hogaya, chunache dono ne liaan kiya (raavi kehte hain) main us waqt Rasool Allah ﷺ ke paas maujood tha, tab se ye sunnat jaari hui ke liaan karne waale miyaa-biwi mein judaai karaadi jaae.

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِىْ حَرْثٍ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلٰى عَسِيْبٍ اِذْ مَرَّ الْيَهُوْدُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوْهُ عَنِ الرُّوْحِ، فَقَالَ: مَا رَأْيُكُمْ إِلَيْهِ، وَقَاالَ بَعْضُهُمْ لاَ يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشَىْءٍ تَكْرَهُوْنَهُ،

Hazrat Abdullah bin Masood ؓ kehte hain ke ek dafa Rasool Allah ﷺ ke saath ek baagh mein tha, Aap ﷺ khajoor ki ek chadi par tek lagaae hue the, ke yahudi guzre. Wo aapas mein ek doosre se kehne lage in (yaane Muhammad ﷺ) se rooh ke baare mein sawaal karo. (Un mein se) Ek ne

[92] T: (لِعان) Ek-doosre par laanat karna, aurat par shauhar ki jaanib se zina ke ilzaam ke mauqa par dono ka haakim e sharaa' ke saamne chaar (4) baar qasam khaa kar paanchwee'n baar ye dua karna ke agar main is mein darogh-goi ka murtakib hoo'n to mujh par laanat [RKT]

فَقَالُوْا: سَلُوْهُ فَسْأَلُوْهُ عَنِ الرُّوْحِ فَأَمْسَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ شَيْئًا فَعَلِمْتُ اَنَّهُ يُوْحٰى اِلَيْهِ فَقُمْتُ مَقَامِىْ فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْىُ قَالَ: وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّىْ وَمَا أُوْتِيْتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلاً.

(Surah Bani Israel: 85)

(Bukhari: Kitab ut Tafseer)

kaha: Muhammad ﷺ ke baare mein tumhe kis cheez ne shak mein daal diya hai (ke wo paeghambar hi na ho'n) kuch yahudiyo'n ne kaha: Muhammad ﷺ koi aisi baat na keh de'n, jo tumhe nagawaar guzre. Phir unho'n ne (faisla karke) kaha: Accha chalo sawaal karo. Chunache yahudiyo'n ne Aap se poocha: Rooh kya cheez hai? Rasool Allah ﷺ khamosh rahe, unhe koi jawaab na diya. Main samajh gaya ke Aap ﷺ wahee naazil ho rahi hai, chunache apni jagah par khada raha. Jab wahee naazil ho chuki to Aap ﷺ ne ye aayat tilawat farmai. Aye Muhammad ﷺ! Log Aap Se Rooh Ke Baare Mein Sawaal Karte Hain, Keh Deejiye Rooh Mere Rabb Ka Hukm Hai Aur Tumko (is baare mein) Kam Hi Ilm Diya Gaya Hai.

Masla 58 - Quran-e-Majeed Ke Alawa Bhi Allah Ta'ala, Rasool Allah ﷺ Ko Deen Ke Ahkamaat Sikhlaate The, Jin Par Imaan Laana Aur Amal Karna Usi Tarah Waajib Hai, Jis Tarah Quran-e-Majeed Ke Ahkamat Par Imaan Lana Aur Amal Karna Waajib Hai, Chand Misaale'n Darj-e-Zail Hain.

①

عَنْ اَنَسٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اِنَّ اللّٰهَ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ نِصْفَ الصَّلاَةِ وَالصَّوْمَ وَعَنِ الْحُبْلٰى وَالْمُرْضِعِ.

(Saheeh Sunan Nasai by Albani V2 H2145)

Hazrat Anas ﷺ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah Ta'ala ne musaafir ko nisf namaz ki rukhsat aur roza muakhkhar karne ki rukhsat di hai, jabke haamela aur doodh pilaane waali aurat ko (sirf)

roza muakhkhar karne ki rukhsat di hai.

Wazaahat: Quran-e-Majeed mein Allah Ta'ala ne sirf musaafir aur bimaar ka zikr kiya hai, jabke yaha'n haamela aur doodh pilaane waali aurat ko di gai, ruqsat ko bhi Rasool Allah ﷺ ne Allah Ta'ala ki taraf mansoob kiya hai.

②

Hazrat Abu Sayeed ؓ kehte hain ek aurat Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir hue aur arz kiya: Ya Rasool Allah ﷺ! Aapki saari taalimaat (ahadees) mardo'n ne leli hain. (hafta mein) Ek din hamari taaleem ke liye bhi muqarrar farma deejiye, jisme hame'n wo baate'n sikhlaiye jo Allah Ta'ala ne Aap ﷺ ko sikhlaai hain. Aap ﷺ ne irshad farmaya: Accha falaa'n-falaa'n din falaa'n-falaa'n jagah jama hua karo. Chunache aurte'n jama hue'n aur Rasool Allah ﷺ unke paas tashreef le gae aur jo baate'n Allah Ta'ala ne Aap ﷺ ko sikhlaai the'n wo unko sikhlaee'n. Phir farmaya: Tum mein se jo aurat apne 3 bacche aage bhej chuki hai (yaane faut ho chuke hain) to qiyaamat ke roz wo bacche (sabar karne par) uske liye jahannum se rukawat banenge. Ek aurat ne sawaal kiya: Agar 2 bacche faut hue ho'n? Aurat ne 2 ka alfaaz dohraya, to Aap ﷺ ne jawaab diya: Haa'n 2 bhi, 2 bhi, 2 bhi.

عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ جَاءَتِ امْرَأَةٌ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَهَبَ الرِّجَالُ بَحَدِيْثِكَ فَاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ يَوْمًا نَأْتِيْكَ فِيْهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللّٰهُ فَقَالَ: اجْتَمِعْنَ فِيْ يَوْمِ كَذَا وَكَذَا فِيْ مَكَانٍ كَذَا وَكَذَا. فَاجْتَمَعْنَ فَأَتَاهُنَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللّٰهُ ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تَقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْهَا مِنْ وَلَدِهَا ثَلاثَةً اِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ. فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَوِ اثْنَيْنِ قَالَ فَأَعَادَتْهَا مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قَالَ: وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنش وَاثْنَيْنِ..

(Bukhari: Kitab al Etesaam bil Kitab was Sunnah)

③

Hazrat Abu Huraira ؓ Rasool Allah ﷺ se aur Rasool Allah ﷺ apne Rabb se riwayat karte hain ke Allah Ta'ala

عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيْهِ عَنْ رَبِّكُمْ

قَالَ: لِكُلِّ عَمَلٍ كَفَّارَةٌ وَالصَّوْمُ ل لِیْ وَأَنَا أَجْزِیْ بِهِ وَلَخُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ.

(Bukahri Kitab ut Tauheed)

irshad farmata hai: Har amal ka badla hai aur roza mere liye hai main hi uska badla dunga. Rozedaar ke mu’n ki boo Allah Ta’ala ke nazdeek mushk ki khushboo se ziyaada acchi hai.

④

عَنْ اَنَسٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ يَرْوِيْهِ عَنْ رَبِّهِ قَالَ: اِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ اِلَی شِبْرًا تَقَرَّبْتُ اِلَيْهِ ذِرَاعًا وَاِذَا تَقَرَّبَ مِنِّیْ ذِررَاعًا تَقَرَّبْتَ مَنْهُ بَاعًا وَاِذَا أَتَانِیْ مَشْيًا أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.

(Bukahri Kitab ut Tauheed)

Hazrat Anas ﷛ Rasool Allah ﷺ aur Rasool Allah ﷺ apne Rabb se riwayat karte hain ke Allah Ta’ala farmata hai, jab koi banda baalisht-bhar meri taraf aata hai to main haath-bhar uski taraf aata hu’n. Jab banda haath-bhar meri taraf aata hai to main 2 haath uski taraf badhta hu’n, jab banda chal kar meri taraf aata hai to main daod kar uski taraf aata hu’n.

⑤

عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: أَلْكِبْرِ يَاءُ رِدَائِیْ وَالْعَظْمَةُ إِزَارِیْ فَمَنَ نَازَ عَنِیْ وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِی النَّارِ.

Hazrat Abu Huraira ﷛ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya, Allah Ta’ala irshad farmata hai. Kibriyaai meri odhni hai aur azmat meri chadar hai, jisne in dono mein se kisi ek ko mujhse cheena, main use Jahannum mein pahenk dunga. (Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani V2 H2446)

⑥

عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ اللّٰهُ أَنْفِقْ يَا ابْنَ آدَمَ أُنْفِقْ عَلَيْكَ.

(Bukhari: Kitab ut Tafseer)

Hazrat Abu Huraira ﷛ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah Ta’ala irshad farmata hai, Aye ibne Adam! Tu (meri raah mein) kharch kar, tujh par kharch kiya jaaega.

Wazaahat: Rasool Allah ﷺ ka Allah Ta’ala se baraah-e-raast riwayat karna is baat ki daleel hai ke Quran-e-Majeed ke alaawa baaz doosre sharai ahkamaat bhi Aap ﷺ ko Allah Ta’ala ki taraf se sikhlaae jaate the.

Masla 59 - Sahaba Ikram ﷺ Rasool Allah ﷺ Ke Tamaam Aqwaal-o-Afaal Ki Min-o-a'n Usi Tarah Paerawi Karne Ki Koshish Farmate Jis Tarah Rasool Allah ﷺ Se Sunte Ya Aap ﷺ Ko Karte Dekhte The, Chand Misaale'n Mulaahaza Ho'n.

Masla 60 - Ittiba-e-Sunnat Ke Liye Sunnat Ki Maslahat Aur Hikmat Samajh Mein Aana Zaroori Nahi

①

عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ نِ الْخُدْرِیِّ رَضِيَ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَمَا رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ إِذْ خَلَعَ نَعْلَيْهِ فَوَضَعَهُمَا عَنْ يَسَارِهِ فَلَمَّا رَأٰى ذٰلِكَ الْقَوْمُ أَلْقَوْا نِعَالَهُمْ فَلَمَّا قَضٰى رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ، قَالَ: مَا حَمَلَكُمْ عَلٰى إِلْقَاءِ نِعَالِكُمْ؟ قَالُوْا رَأَيْنَاكَ أَلْقَيْتَ نَعْلَيْكَ فَأَلْقَيْنَا نِعَالَنَا فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ جِبْرِيْلَ أَتَانِيْ فَأَخْبَرَنِيْ أَنَّ فِيْهِمَا قَذَرًا. أَوْ قَالَ: أَذًى. وَقَالَ: إِذَا جَاءَ اَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأٰى فِيْ قَذَرًا اَوْ أَذًى فَلْيَمْسَحْهُ وَلْيُصَلِّ فِيْهِمَا..

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani V1 H605)

Hazrat Abu Sayeed Khudri ﷺ kehte hain ke ek dafa Rasool Allah ﷺ, Sahaba Ikram ﷺ ko namaz padha rahe the ke dauran-e-namaz Aap ﷺ ne joote utaar kar baae'n jaanib rakh diye. Jab Sahaba Ikram ﷺ ne dekha to unho'n ne bhi apne joote utaariye. Rasool Allah ﷺ ne namaz khatam ki, to unho'n ne daryaaft farmaya: Tum log'n ne apne joote kyou'n utaare? Sahaba Ikram ﷺ ne arz kiya: Hamne choonke Aap ﷺ ko joote utaarte dekha, lihaaza hamne bhi apne joote utaar diye. Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Mujhe Jibrail ﷺ ne aakar bataaya, mere jooto'n mein ghilaazat hai. Ya kaha: Takleef-dah cheez hai. (Lihaaza maine joote utaar diye) phir Aap ﷺ ne Sahaba Ikram ﷺ ko nasihat farmai: Jab masjid mein namaz padhne aao to pehle apne jooto'n ko acchi tarah dekh liya karo, agar un mein ghilazat ho to use saaf karlo, phir unme namaz padho.

②

عَنْ اَبِیْ رَافِعٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ قَالَ اسْتَخْلَفَ مَرْوَانُ اَبَاهُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ عَلَى الْمَدِيْنَةِ وَخَرَجَ اِلٰى مَكَّةَ فَصَلّٰى لَنَا اَبُوْهُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُ الْجُمُعَةَ فَقَرَأَ بَعْدَ سُوْرَةِ الْجُمُعَةِ فِی الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُوْنَ قَالَ فَأَدْرَكْتُ أَبَاهُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ حِيْنَ انْصَرَفَ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّكَ قَرَأْتَ بِسُوْرَتَيْنِش كَانَ عَلِيُّ ابْنُ اَبِیْ طَالِبٍ يَقْرَأُبِهِمَا بِالْكُوْفَةِ، فَقَالَ اَبُوْهُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُ اِنِّیْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بِهِمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ.

(Muslim: Kitab-ul-Juma)

Hazrat Abu Raafe ؓ farmate hain ke marwaan ne Hazrat Abu Huraira ؓ ko madina ka (qaaem-muqaam) governer banaya aur (khud kisi kaam se) Makkah chale gae. Usi dauran Hazrat Abu Huriara ؓ ne Namaz-e-juma padhai, pehli rakat mein Surah Juma aur doosri rakat mein Surah Munafiqoon tilaawat ki. Hazrat Abu Raafe ؓ kehte hain ke namaz ke baad main Hazrat Abu Huraira ؓ se mila aur arz kiya. Aap ne wohi surate'n tilawat farmae'n jo Hazrat Ali ؓ (apne ahd-e-khilaafat mein) kufa mein padhaya karte the. Hazrat Abu Huraira ؓ ne farmaya: Maine Rasool Allah ﷺ ko ye dono surate'n namaz-e-juma mein padhte suna hai (isi liye maine padhi hain).

③

عَنْ نَافِعٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ سَمِعَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْہُمَا مِزْمَارًا قَالَ فَوَضَعَ اِصْبَعَيْهِ عَلٰى أُذُنَيْهِ وَنَأَى عَنِ الطَّرِيْقِ وَقَالَ لِیْ يَا نَافِعُ هَلْ تَسْمَعُ شَيْئًا قَالَ فَقُلْتُ لاَ، قَالَ: فَرَفَعَ إِصْبَعَيْهِ مِنْ أُذُنَيْهِ وَقَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ هٰذَا فَصَنَعَ مِثْلَ ذٰلِكَ، قَالَ نَافِعٌ: فَكُنْتُ اِذَا ذَاكَ صَغِيْرًا.

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani V2 H4116)

Hazrat Naafe (رحمه الله) kehte hain ke Hazrat Abdullah bin Umar ؓ ne baansuri ki awaaz suni to apni dono ungliya'n kaano'n mein thon's lee'n aur raaste ki doosri simt kaafi door nikal gae aur mujhse poocha: Aye Naafe! Kya kuch sun rahe ho? Maine arz kiya: Nahi! Tab unho'n ne apni ungliya'n kaano'n se nikalee'n aur farmaya: Main Rasool Allah ﷺ ke saath tha, Rasool Allah ﷺ ki baansuri ki aawaaz suni aur aise hi kya (jaese

maine ab kya hai) Hazrat Naafe ne ye bhi bataya ke us waqt main choti umr ka ladka tha.

④

Hazrat Hilaal bin Yasaaf ﷺ kehte hain, ham Saalim bin Obaid ke paas the, ke ek aadmi ne cheenk maari aur kaha Assalamu Alaikum Hazrat Salim ﷺ ne uske jawaab mein kaha Wa Alaeka Wa Aala Ummak (yaane tujh par aur teri maa par bhi salam) phir kaha jo maine kaha hai, shayad us par tujhe naagawari mehsoos hui hai. Aadmi ne jawaab mein kaha meri khwaahish thi ke tum meri maa ka acche alfaaz mein tazkira karte na bure alfaaz se. To Hazrat Saalim ﷺ ne kaha: Sune maine ye jawaab is liye diya hai ke ham Rasool Allah ﷺ ki khidmat mein haazir the, ke aadmi ne cheenk maari aur Assalamu Alaikum kaha, to uske jawaab mein Rasool Allah ﷺ ne bhi yehi jawaab diya Wa Aalek wa Aala Ummik (lihaaza maine bhi waesa hi kaha hai) aur phir Rasool Allah ﷺ ne use bataaya: Jab cheenk maaro to Alhamdulillah kaho. Raavi kehta hai ke Aap ﷺ ne baaz deegar hamd ke kalimat ka bhi zikr kiya aur phir Aap ﷺ ne farmaya: Cheenkne waale ke paas jo shakhs maujood hua, use Yar-hamukallah kehna chaahiye aur cheenkne waale ko phir Yaghfirullahu

عَنْ هَلاَلِ بنِ يَسَافٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا مَعَ سَالِمِ بْنِ عُبَيْدٍ فَعَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ أَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ سَالِمٌ وَعَلَيْكَ وَعَلٰى أُمِّكَ ثُمَّ قَالَ بَعْدُ لَعَلَّكَ وَجَدْتَ مِمَّا قُلْتُ لَكَ قَالَ لَوَدِدْتُ أَنَّكَ لَمْ تَذْكُرْ أُمِّىْ بِخَيْرٍ وَلاَ بِشَرٍّ قَالَ اِنَّمَا قُلْتُ لَكَ كَمَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّا بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَومِ فَقَالَ أَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صصَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَلَيْكَ وَعَلٰى أُمِّكَ. ثُمَّ قَالَ: اِذَا عَطَسَ ا اَحَدُكُمْ فَلْيَحْمَدِ اللّٰہَ. قَالَ فَذَكَرَ بَعْضُ الْمَحَامِدِ: وَالْيَقُلْ لَهُ مِنْ عِنْدَهُ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ وَلْيَرُدَّ يَعْنِىْ عَلَيْهِمْ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَنَا وَلَكُمْ.

(Mishkat al Masaabeeh by Albani V3 H4741)

Lana Wa Lakum kehna chaahiye.

⑤

Hazrat Zaid bin Aslam ﵁ apne baap se riwayat karte hain ke Hazrat Umar bin Khattab ﵁ ne hajr-e-aswad ko mukhaatib karke kaha: Wallah! Main jaanta hu’n tu ek patthar hai. Na nuqsan pohoncha sakta hai, na nafa de sakta hai, agar maine Rasool Allah ﷺ ko istilaam (hajr-e-aswad ko haath laga kar bosa dena) karte na dekha hota to tujhe kabhi na choomta. Phir farmaya: Ab hame ramal[93] karne ki kya zarurat hai, ramal to dushmano’n ko dikhane ke liye tha, ab to Allah Ta’ala ne unhe halaak kar diya hai. Phir khud hi farmaya: Lekin ramal to wo cheez hai jo Rasool Allah ﷺ ki sunnat hai aur sunnat chodna hame pasand nahi.

عَنْ نَافِعٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَجُلاً عَطَسَ اِلٰى جُنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلاَمُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا وَاَنَا اَقُوْلُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلاَمُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ هٰكَذَا عَلَّمَنَا رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمْنَا اَنْ نَقُوْلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ.

(Al Lulu wal Marjan V1 H799)

⑥

Hazrat Zaid bin Aslam ﵁ apne baap se riwayat karte hain ke Hazrat Umar bin Khattab ﵁ ne hajr-e-aswad ko mukhaatib karke kaha: Wallah! Main jaanta hu’n tu ek patthar hai. Na nuqsan pohoncha sakta hai, na nafa de sakta hai, agar maine Rasool Allah ﷺ ko istilaam (hajr-e-aswad ko haath laga kar bosa dena) karte na dekha hota to tujhe kabhi na choomta. Phir

عَنْ زَيْدِ بْنِ اَسْلَمَ عَنْ اَبِيْهِ اَنَّ عُمَرَ بْنَ الخَطَّلبِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لِلرُّكْنِ أَمَا وَاللّٰهِ إِنِّى لَاَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لاَ تتضُرُّ وَلاَ تَنْفَعُ وَلَوْ لاَ أَنِّىْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَلَمَكَ مَاسْتَلَمْتُكَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ قَالَ فَمَالَنَا وَلِلرَّمْلِ إِنَّمَا كُنَّا رَأَيْنَا بِهِ الْمُشْرِكِيْنَ وَقَدْ اَهْلَكَهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ قَالَ شَىْءٌ

93 T: (رَمَل) Tawaaf ke pehle teen (3) chakkaro’n mein hajr e aswad ke paas mondhe hilaae aur zara daudte hue chalne ki soorat [RKT]

صَنَعَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَاَ نُحِبُّ اَنْ نَتْرُكَهُ.

(Al Lulu wal Marjan V1 H799)

farmaya: Ab hame ramal karne ki kya zarurat hai, ramal to dushmano'n ko dikhane ke liye tha, ab to Allah Ta'ala ne unhe halaak kar diya hai. Phir khud hi farmaya: Lekin ramal to wo cheez hai jo Rasool Allah ﷺ ki sunnat hai aur sunnat chodna hame'n pasand nahi.

⑦

عَنْ اَبِىْ اَيُّوْبِ الْاَنْصَارِيِّ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ اَكَلَ مِنْهُ وَبَعَثَ بِفَضْلِهِ إِلَيَّ وَاِنَّهُ بَعَثَ إِلَيَّ يَوْمًا بِفَضْلَةٍ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا لِاَنَّ فِيْهَا ثَوْمًا فَسَأَلْتُهُ أَحَرَامٌ هُوَ؟ قَالَ: لاَ وَلٰكِنِّىْ اَكْرَهُهُ مِنْ اَجْلِ رِيْحِهِ. قَالَ فَإِنِّىْ اَكْرَهُ مَا كَرِهْتَ.

(Muslim: Kitab al Sharba)

Hazrat Abu Ayyub Ansari ؓ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ke paas jab khaana laaya jaata to Aap ﷺ usse tanaawul farmane ke baad mere paas bhej dete. Ek roz Aap ﷺ ne bartan ju'n ka tu'n khaae baghair meri taraf bhej diya, kyounke usme lehsan tha. Maine Aap ﷺ se poocha: Kya lehsan haraam hai? Aap ﷺ ne farmaya: Nahi! Lekin main uski boo ki wajah se use pasand nahi karta. Hazrat Abu Ayyub Ansari ؓ ne kaha: Jo cheez Aap ﷺ napasand farmate hain, main bhi use napasand karta hu'n.

⑧

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا عِنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بُنِيَ الْاِسْلَامُ عَلٰى خَمْسَةٍ عَلٰى اَنْ يُوَحَّدَ اللّٰهُ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَالْحَجِّ. فَقَالَ رَجُلٌ: اَلْحَجِّ وَصِيَامِ رَمَضَانَ، قَالَ: لاَ صِيَامِ رَمَضَانَ وَالْحَجِّ هٰكَذَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

Hazrat Abdullah bin Umar ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ farmaya: Islam ki buniyaad 5 cheezo'n par hai, Allah Ta'ala ki tauheed, namaz qaaem karna, zakat adaa karna, ramzan ke roze aur hajj adaa karna. Ek aadmi ne (baat dohra kar) poocha: Hajj aur ramzan ke roze? Hazrat Abdullah bin Umar ؓ ne farmaya: (Nahi) Ramzan ke roze aur hajj, maine

عَلَيْهِ. (Muslim: Kitab-ul-Imaan)

Rasool Allah ﷺ se is tarteeb se hadees suni thi.

⑨

عَنْ زَيْدِ بْنش اَسْلَمَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ رَأَيْتُ ابْنِ عُمَرَ يُصَلِّيْ مَحْلُوْلاً أَزْرَارَةً فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذٰلِكَ فَقالَ رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلَهُ.

(Saheeh ut Targheeb wat Tarheeb by Albani V1 H)

Hazrat Zaid bin Aslam ؓ farmate hain, maine Abdullah bin Umar ؓ ko khule butho'n ke saath namaz padhte hue dekha, to maine unse poocha: Aap aesa kyou'n karte hain? To Abdullah bin Umar ؓ ne jawaab diya: Maine Rasool Allah ﷺ ko aise hi namaz padhte dekha hai.

⑩

عَنْ مُجَاهِدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ كُنَّا مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا فِيْ سَفَرٍ فَمَرَّ بِمَكَانٍ فَحَادَ عَنْهُ فَسُئِلَ لِمَ فَعَلْتَ؟ فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ هٰذَا فَفَعَلْتُ.

(Saheeh ut Targheeb wat Tarheeb by Albani V1 H44)

Hazrat Mujahid (رحمه الله) kehte hain, ham Abdullah bin Umar ؓ ke saath ek safar mein jaa rahe the, ek jagah se guzre, to Hazrat Abdullah bin Umar ؓ raaste se door hat gae. Unse poocha gaya: Aap ne aesa kyou'n kiya? Hazrat Abdullah bin Umar ؓ ne jawaab diya: Maine Rasool Allah ﷺ ko aise hi karte dekha hai, is liye maine aesa kiya hai.

⑪

عَنْ اَنَسِ بْنِ سِيْرِيْنَ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا بِعَرَفَاتٍ فَلَمَّا كَانَ حِيْنَ رَاحَ رُحْتُ مَعَهُ حَتّٰى أَتَى الْإِمَامَ فَصَلّٰى مَعَهُ الْاُوْلٰى وَالْعَصْرَ ثُمَّ وَقَفَ مَعَهُ وَأَنَا وَأَصْحَابٌ لِيْ حَتّٰى أَفَاضَ الْإِمَامُ فَأَفَضْنَا مَعَهُ حَتّٰى انْتَهَيْنَا اِلَى الْمَضِيْقِ دُوْنَ الْمَزمَيْنِ فَأَنَاخَ وَأَنَخْنَا وَنَحْنُ نَحْسَبُ أَنَّهُ يُرِيْدُ اَنْ يُصَلِّيَ فَقَالَ

Hazrat Anas bin Sireen (رحمه الله) farmate hain ke main Hazrat Abdullah bin Umar ؓ ke saath arfaat mein tha, jab wo kahee'n jaate to main bhi unke saath jaata. Yaha'n tak ke ham imam ke paas pohonche aur uske saath namaz-e-zohar-o-asar (jama karke) adaa kee'n. Phir Abdullah bin Umar ؓ ne wuqoof farmaya, to main aur mere saathiyo'n ne bhi unke saath wuqoof

غُلاَمُهُ الَّذِىْ يَمْسِكُ رَاحِلَتَهُ اِنَّهُ لَيْسَ يُرِيْدُ الصَّلاَةَ وَلٰكِنَّهُ ذَكَرَ اَنَّ ا النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا انْتَهٰى اِلٰى هٰذَا الْمَكَانِ قَضٰى حَاجَتَهُ فَهُوَ يُحِبُّ اَنْ يَقْضِىْ حَاجَتَهُ.

(Saheeh ut Targheeb wat Tarheeb by Albani V1 H46)

kiya. Yaha'n tak ke Imam (arafaat se) waapas laute to ham bhi unke saath waapas laute yaha'n tak ke isi tang raaste par pohonche jo mazimaen (jagah ka naam) se pehle hai. Waha'n pohonch kar Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ ne apni sawari bithadi aur hamne bhi apni sawariya'n baetha dee'n. Hamara khayal tha ke ab Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ namaz padhenge lekin jo mulaazim unki sawari par mutayyin tha, usne bataaya ke Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ namaz nahi padhna chaahte, balke Rasool Allah ﷺ yaha'n pohonch kar haajat-e-zarooriya se faarigh hue the. Chunache Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ bhi isi jagah haajat-e-zarooriya se faarigh hona pasand karte the.

⑫

عَنْ اَنَسِ بْنِ سِيْرِيْنَ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ اسْتَقْبَلْنَا اَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حِيْنَ قَدِمَ مِنَ الشَّامِ فَلَقِيْنَاهُ بِعَيْنِ التَّمْرِ فَرَأَيْتُهُ يُصَلِّىْ عَلٰى حِمَارٍ وَ وَجْهُهُ مِنْ ذَا الْجَانِبِ يَعْنِىْ عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ فَقُلْتُ رَأَيْتُكَ تُصَلِّىْ لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ فَقَالَ لَوْ لاَ أَنِّىْ رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَهُ لَمْ أَفْعَلْهُ.

Hazrat Anas bin Sireen (رحمه الله) farmate hain ke Hazrat Anas bin Maalik ﵁ shaam[94] se tashreef laae, to aen-e-tamr ke muqaam par hamne unka istiqbaal kiya. Maine unhe gadhe par namaz padhte dekha aur gadhe ka ruq qibla ki bajaae qibla ke daae'n taraf tha. Maine Hazrat Anas ﵁ se poocha: Aap ne qibla ki taraf rukh kiye baghair namaz kyou'n padhi hai? Unho'n ne

[94] T: Bilaad-e-shaam, yaane Palestine, Jordan, Lebanon, Sinai Peninsula, Syria, aur ghaasib yahoodi riyaasat Israel. In sab mumaalik ko mila kar Bilaad-e-Shaam, ya arabi mein "بلاد الشام" kaha jaata tha, ye ek ghair-waazeh taareekhi istilaah hai. [RSB]

farmaya: Agar main Rasool Allah ﷺ ko is tarah namaz padhte na dekhta to kabhi namaz na padhta.

(Bukhari & Muslim Kitab ut Tafseer)

⑬

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُمَا قَالَ اتَّخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيْمَ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّىْ اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَنَبَذَهُ وَقَالَ إِنِّىْ لَنْ أَلْبَسَهُ اَبَدًا. فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيْمَهُمْ.

(Bukhari: Kitab-ul-Etesaam)

Hazrat Abdullah bin Umar ؓ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne sone ki ek anghoti banwai, to Sahaba Ikram ؓ ne bhi Aap ﷺ ki dekha-dekhi anghotiya'n banwa lee'n. Aap ﷺ ne farmaya: Maine sone ki anghoti banwaai thi. (Tumne bhi banwa lee'n) chunache Aap ﷺ ne anghoti utaar pahenki aur farmaya: Ab main kabhi istemaal nahi karunnga (aap ki ittiba mein) Sahaba Ikram ؓ ne bhi apni-apni anghotiya'n utaar pahenk de'n.

⑭

عَنِ ابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُ لِرَجُلٍ مِنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمُ الْأَسَدِيُّ لَوْلَا طُوْلُ جُمَّتِهِ وَإِسْبَالُ إِزَارِهِ. فَبَلَغَ ذٰلِكَ خُرَيْمًا فَعَجِلَ فَأَخَذَ شَفْرَةً فَقَطَعَ بِهَا جُمَّتَهُ اِلٰى أُذُنَيْهِ وَرَفَعَ إِزَارَهُ اِلٰى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ.

Sahabi-e-Rasool ﷺ Ibne Hanzala ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Agar Khuraim Asadi ke baal lambe na hote aur teh-band neeche latkana hota to bahut accha aadmi tha. Rasool Allah ﷺ ki ye baat Khuraim Asadi tak pohonchi, to khud hi churi lekar kaano'n tak apne baal kaat diye aur the-band nisf pindliyo'n tak ooncha kar liya.

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani: V2 H4461)

⑮

وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيْ اللّٰہُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى

Hazrat Abdullah bin Abbas ؓ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne ek aadmi ke haath (ki ungli) mein sone ki

anghoti dekhi to use utaar kar phaenk diya aur farmaya: Tum mein se koi sone ki anghoti pehen kar goya aag ke angare ka qasd karta hai. Rasool Allah ﷺ ke tashreef le jaane ke baad us aadmi se kaha gaya, anghoti utha lo aur isse koi (doosra) faaeda haasil karlo (yaane apni biwi ya bahen ko dedo ya farokht kardo) Sahabi ne kaha: Allah ki qasam! Jis anghoti ko Rasool Allah ﷺ ne phaenk diya hai use kabhi na uthaunga.

خَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ فِيْ يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ: يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ اِلٰى جُمْرَةٍ مِنَ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِيْ يَدِهِ. فَقِيْلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُذْ خَاتِمَكَ انْتَفِعْ بِهِ قَالَ لاَ وَاللّٰهِ لاَ آخُذُهُ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

(Muslim: Kitab-ul-Libaas waz Zeenah)

⑯

Hazrat Jaabir رضي الله عنه se riwayat hai ke ek martaba juma ke din Rasool Allah ﷺ (khutba dene ke liye) mimbar par tashreef laae to farmaya: Logo! Baeth jaao. Hazrat Abdullah bin Masood رضي الله عنه ne suna to Masjid ke darwaze par hi baeth gae. Rasool Allah ﷺ ne dekha to farmaya: Abdullah! Masjid ke andar aakar baetho.

عَنْ جَابِرٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا اسْتَوٰى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَالَ: إِجْلِسُوْا. فَسَمِعَ ذٰلِكَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ فَجَلَسَ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَرَآهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ تَعَالَ يَا عَبْدَ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ.

(Saheeh Sunan Abu Dawood by Albani: V1 H203)

As Sunnah wal Aimmah - Sunnat, Aimma Ikram Ki Nazar Mein

Masla 61 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Ki Maujoodgi Mein Tamaam Aimma Ikram Ne Apne Aqwaal Aur Raae Ko Tark Karke Sunnat Par Amal Karne Ka Hukm Diya Hai

Hazrat Imam Abu Hanifa (رحمه الله) se poocha gaya: Agar aapka koi qaul Quran-e-Majeed ke khilaaf ho to kya kiya jaae? Imam Abu Hanifa (رحمه الله) ne jawaab diya ke Quran-e-Majeed ke muqaable mein mera qaul chod-do.

سُئِلَ عَنْ اَبِیْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى اِذَا قُلْتَ قَوْلاً وَكِتَابُ اللّٰهِ يُخَالِفُهُ؟ قَالَ: أَتْرُكُوْ بِكِتَابِ اللّٰهِ، فَقِيْلَ: اِذَا كَانَ خَبْرُ الرَّسُوْلِ يُخَالِفُهُ؟ قَالَ: اُتْرُكُوْا قَوْلِيْ بِخَبْرِ

رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ، فَقِیْلَ: اِذَا کَانَ قَوْلِ الصَّحَابَۃِ؟ قَالَ: اَتْرُکُوْا قَوْلِیْ بِقَوْلِ الصَّحابَۃِ.

(Haqiqatul Fiqa by Mohammad Yusuf Jaipoori P69)

Phir poocha gaya: Agar aapka qaul Sunnat-e-Rasool ﷺ ke khilaaf ho to kya kiya jaae? Imam Abu Hanifa (رحمه الله) ne jawaab diya ke: Sunnat-e-Rasool ﷺ ke muqaable mein mera qaul chod-do. Phir poocha gaya: Aapka qaul Sahaba Ikram ؓ ke qaul ke bar-aks ho to phir kiya kiya jaae? Farmaya: Sahaba ke qaul ke muqaable mein bhi mera qaul chod-do. Ye qaul Iqd-e-jayyid mein hai.

قَالَ مَلِکُ بْنُ اَنَسٍ رَحِمَہُ اللّٰہُ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ اُخْطِئُ وَاُصِیْبُ فَانْظُرُوْا فِیْ رَأْیِیْ فَکُلُّ مَا وَافَقَ الْکِتَابَ وَالسُّنَّۃَ فَخُذُوْہُ وَکُلُّ مَالَمْ یُوَافِقْ فَاتْرُکُوْہُ.

(Al Hadees Hujjah Bi Nafsah by Albani P79)

Hazrat Imam Maalik bin Anas (رحمه الله) farmate hain: Bila-shubah main bashar hu'n, mera qaul-e-saheeh bhi ho sakta hai, ghalat bhi ho sakta hai, lihaaza mere qaul par ghaur karo jo Kitab-o-Sunnat ke mutaabiq ho us par amal karo aur jo uske khilaaf hua use chod-do. Ibne Abdul Barr ne (kitab) al Jaame al Bayan wal Ilm mein uska zikr kiya hai.

عَنِ الشَّافِعِیِّ رَحِمَہُ اللّٰہُ اَنَّہُ کَانَ یَقُوْلُ اِذَا وَجَدْتُمْ فِیْ کِتَابِیْ خَلاَفَ سُنَّۃَ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فَقُوْلُوْا بِسُنَّۃِ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وَدَعُوْا مَا قُلْتُ وَفِیْ رِوَایَۃٍ فَاتَّبِعُوْھَا وَلاَ تَلْتَفِتُوْا اِلٰی قَوْلِ اَحَدٍ. (Haqiqat-ul-Fiqa P75)

Hazrat Imam Shafai (رحمه الله) farmate hain: Jab tum meri kitab mein koi baat Sunnat-e-Rasool ﷺ ke khilaaf paao to meri baat chod-do aur sunnat ke mutaabiq amal karo. Ek doosri riwayat mein hai ke: Sirf sunnat-e-Rasool Allah ﷺ ki paerawi karo aur kisi bhi doosre shakhs ki baat par tawajjo na do. Ibne Asaakir, Nawavi aur Ibne Alqam ne uska zikr kiya hai.

قَالَ الْاِمَامُ اَحْمَدُ رَحِمَہُ اللّٰہ لاَتَقَلِّدُوْنِیْ

Imam Malik (رحمه الله) farmate hain: Na

meri taqleed karo, na Imam Malik ki, na Imam Shafai ki, na Imam Auzaai aur na Imam Soori ki balke deen ke ahkaam wahee'n se lo jaha'n se unho'n ne liye (yaane Kitab-o-Sunnat se) falaani ne (apni kitab Humam Oolil Absaar mein) iska zikr kiya hai.

وَلاَ تَقَلَّدُوْا ممَالِكًا وَلاَ الشَّافِعِيِّ وَلاَ الْاَوْزَاعِيِّ وَلاَ الثَّوْرِيِّ وَخُذْ مِنْ حَيْثُ اَخَذُوْا.

(Al Hadees Hujja bi Nafsah by Albani P80)

Imam Abu Hanifa (رحمه الله) farmate hain: Logo! Deen mein apni aqal se baat karne se bacho aur Sunnat-e-Rasool ﷺ ki paerawi ko apne liye laazim karlo, jo koi sunnat se hata wo gumrah ho gaya. Uska zikr (Imam Sheraani ne apni kitab) Mizaan mein kiya hai.

عَنْ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ كُمْ وَالْقَوْلُ فِىْ دِيْنِ اللّٰهِ تَعَالٰى بِالرَّأْيِ وَ عَلَيْكُمْ بِاتِّبَاعِ السُّنَّةِ فَمَنْ خَرَجَ عَنْهَا ضَلَّ.

(Haqiqat-ul-Fiqa P82)

Masla 62 - Imam Abu Hanifa (رحمه الله) Ke Nazdeek Hadees Par Amal Karna Hidaayat Hai Aur Hadees Ke Bar-aks Amal Karna Gumrahi Aur Fasaad Hai.

Imam Abu Hanifa (رحمه الله) farmate hain: Log us waqt tak hidayat par qaaem rahenge jab tak unme ilm-e-hadees haasil karne waale maujood rahenge, jab hadees ke baghair (deen ka) ilm haasil kiya jaaega to logo'n mein bigaad aur fasaad paeda ho jaaega. Imam Sherani ne Mizaan mein iska zikr kiya hai.

عَنْ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ لَمْ يَزِلِ النَّاسُ فِيْ صَلاَحِ مَدَا فِيْهِمْ مَنْ يَطْلُبُ الْحَدِيْثَ فَاِذَا طَلَبُوْا الْعِلْمَ بِلاَ حَدِيْثٍ فَسَدُّوْا.

(Haqiqatul Fiqa: P70)

Masla 63 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Ki Maujoodgi Mein Raae Daryaaft Karne Waale Ko Imam Maalik (رحمه الله) Ki Fitne Mein Padne Ya Azaab Mein Mubtala Hone Ki Tambeeh

Ek aadmi Imam Malik (رحمه الله) ke paas aaya aur koi masla daryaaft kiya, Imam Malik (رحمه الله) ne bataya ke is

جَاءَ رَجُلٌ اِلٰى مَالِكٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ عَنْ مَسْاَلَةٍ فَقَالَ لَهٗ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

baare mein Rasool Allah ﷺ ka irshad-e-mubarak ye hai. Us aadmi ne arz kiya: Is baare mein aapki kya raae hai? Imam Malik (رحمه الله) ne jawaab mein ye aayat tilawat farmai. Jo Log Rasool Allah ﷺ Ke Hukm Ki Mukhalifat Karte Hain Unhe Darna Caahiye Ke Wo Kisi Fitne Ya Dardnaak Azaab Mein Mubtala Na Ho Jaae'n.

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ الرَّجُلُ: أَرَأَيْتَ؟ قَالَ مَلِكٌ: فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ أَمْرِهِ اَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْيُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ.

(Sharah As Sunnah: V1 P216)

Masla 64 - Sunnat-e-Rasool ﷺ Ke Baare Mein Imam Shafai (رحمه الله) Ke Baaz Aqwaal

Is baat par tamaam musalmano ka ittifaaq hai ke jis shakhs ko Sunnat-e-Rasool ﷺ maaloom ho jaae uske liye kisi aadmi ke qaul ki khaatir sunnat ko tark karna jaaez nahi. Ibne Qaiyyim aur Fulaanai ne iska zikr kiya hai.

اَجْمَعَ الْمُسْلِمُوْنَ عَلٰى اَنْ مَنِ اسْتَبَانَ لَهُ سُنَّةٌ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَحِلَّ لِهُ اَنْ يَدَعَهَا لِقَوْلِ اَحَدٍ.

(Al Hadees Hujjah Bi Nafsih by Albani P80)

Mujhe jab Rasool Allah ﷺ ki saheeh hadees ke khilaaf baat karte dekho to samajh lo mera dimaagh chal gaya. Ibne Abi Haatim aur Ibne asaakir ne iska zikr kiya hai.

إِذَا رَأَيْتُمُوْنِى اَقُوْلُ قَوْلاً وَقَدْ صَحَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلاَفَهُ فَاعْلَمُوْا أَنَّ عَقْلِيْ قَدْ ذَهَبَ.

(Wujoob al Amal Bi Sunnah Rasool Allah ﷺ by Shaikh Abdul Aziz bin Baaz P27)

Imam Shafai (رحمه الله) farmate hain: Jab Saheeh Hadees mil jaae to wohi mera mazhab hai, nez farmaya: Jab mera qaul hadees ke khilaaf paao to hadees par amal karo aur mera qaul diwaar par de maaro. Iska zikr Aqad-ul-Jaiyyad mein hai.

عَنِ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّهُ كَانَ يَقُوْلُ إِذَا صَحَّ الْحَدِيْث فَهُوَ مَذْهَبِىْ. وَفِيْ رِوَايَةٍ إِذَا رَأَيْتُمْ كَلاَمِيْ يُخَالِفُ الْحَدِيْثَ فَاعْمِلُوْا بِالْحَدِيْثِ وَاضْرِبُوْا بِكَلاَمِي الْحَائِطِ..

(Haqiqatul Fiqa by Albani P74)

Masla 65 - Imam Ahmad bin Hambal (رحمه الله) Kisi Aadmi Ke Qaul Ki Khaatir Sunnat-e-Rasool ﷺ Ko Tark Karna Halaakat Ka Baais Samajhte The.

Imam Ahmad (رحمه الله) farmate hain: Jisne Rasool Allah ﷺ ki hadees ko radd kar diya wo halaakat ke kinaare par khadaa hai. Iska zikr Ibne Jauzi (رحمه الله) ne kiya hai.

قَالَ الْإِمَامُ اَحْمَدُ رَحِمَهُ اللّٰهُ مَنْ رَدَّ حَدِيْثَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ عَلَى شَفَا هَلَكَةٍ. (V1 P216)

Imam Ahmad (رحمه الله) farmate hain: Imam Auzaai (رحمه الله), Imam Maalik (رحمه الله), Imam Abu Hanifa (رحمه الله) mein se har ek ki baat raae hai aur mere nazdeek sab ka darja ek jaesa hai. Hujjat sirf Sunnat-e-Rasool ﷺ hai. Ibne Abdul Barr ne Jaame mein iska zikr kiya hai.

وَقَالَ: رَأْيُ الْاَوْزَاعِيِّ وَرَأْيُ مَالِكٍ وَرَأْيُ اَبِيْ حَنِيْفَةَ كُلُّهُ رَأْيٌ وَهُوَ عِنْدِيْ سَوَاءٌ وَإِنَّمَا الْحُجَّةُ فِيْ الْآثَارِ.

(Al Hadees Hujjah bi Nafsih by Albani: P82)

Taareef-ul-Bidaah - Bidaat Ki Taareef

Masla 66 Bidat Ka Lughwi Matlab Koi Cheez Ejaad Karna Ya Banana Hai.

Masla 67 - Sharai Istilaah Mein Bidat Ka Matlab Deen Mein Husool-e-Sawaab Ke Liye Kisi Aisi Cheez Ka Izaafa Karna Hai, Jiski Buniyaad Ya Asal Sunnat Mein Maujood Na Ho.

Hazrat Jaabir رضي الله عنه kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Hamd-o-sana ke baad (yaad rakho) behtareen baat Allah ki kitaab hai, aur behtareen hidaayat Muhammad ﷺ ki hidaayat hai aur badtareen kaam deen mein nai baat ejaad karna hai aur har bidat (nai ejaad-shuda cheez) gumrahi hai.

عَنْ جابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللّٰهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُوْرِ مُحَدَثَاتُهَا و وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٍ.

(Muslim: Kitab-ul-Juma)

Hazrat Irbaaz bin Saariya رضي الله عنه kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Deen

عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

mein nai cheezo'n se bacho, is liye ke har nai baat gumrahi hai. (Saheeh Sunan Ibne Majah by Albani V1 H40)

وَسَلَّمَ: وَإِيَّاكُمْ وَالْأُمُوْرَ الْمُحْدَثَاتِ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ.

Zamm-ul-Bidati - Bidat Ki Mazammat

Masla 68 - Tamaam Bidaat Saraasar Gumrahi Hain.

Masla 69 - Bidat-e-hasanah aur Bidat-e-Saiyyiah Ki Taqseem Khilaaf-e-Sunnat Hai.

Hazrat Jaabir ﷛ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Hamd-o-Sana ke baad (yaad rakho) behtareen baat Allah Ta'ala ki Kitaab hai aur behtareen hidaayat Muhammad ﷺ ki hidaayat hai aur badtareen kaam deen mein nai baat ejaad karna hai aur har bidat (nai ejaad-shuda cheez) gumrahi hai.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللّٰهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْىُ مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُوْرِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةِ.

(Muslim: Kitab-ul-Juma)

Hazrat Irbaaz bin Saariya ﷛ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Deen mein nai cheezo'n se bacho, is liye har nai baat gumrahi hai. (Saheeh Sunan Ibne Majah by Albani V1 H40)

عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَإِيَّاكُمْ وَالْأُمُوْرَ الْمُحْدَثَاتِ فَإِنَّ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ.

Hazrat Abdullah bin Umar ﷛ farmate hain: Tamaam bidaate'n gumrahi hain, khwaah bazaahir logo'n ko acchi hi lage'n.

قَالَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ وَإِنْ رَآهَا النَّاسُ حَسَنَةً.

(Daarmi, Kitab-ul-Asmaa Fee Zam al Ibtida: P17)

Masla 70 - Bidati Ki Himaayat Karne Waale Par Allah Ki Laanat Hai.

Hazrat Ali ﷛ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah Ta'ala ne laanat ki hai us shakhs par jo ghairullah ke naam par jaanwar zibah kare, jo zameen ki hade'n tabdeel kare, jo

عَنْ عَلِيِّ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللّٰهِ وَلَعَنَ اللّٰهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ

apne waalid par laanat kare aur jo bidaati ko panah de. (Muslim: Kitab-ul-Azhaahi)

الْأَرْضِ وَلَعَنَ اللّٰهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ وَلَعَنَ اللّٰهُ مَنْ آوٰى مُحْدِثًا.

Hazrat Ayesha ؓ kehti hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne koi aesa kaam kiya jo deen mein nahi hai, wo kaam Allah Ta'ala ke yaha'n mardood hai.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَحْدَثَ فِيْ أَمْرِنَا هٰذَا مَالَيْسَ فِيْهِ فَهُوَ رَدٌّ.

(Al Lulu wal Marjan V2 H1120)

Masla 72 - Bidati Ki Tauba Qubool Nahi, Jab Tak Bidat Na Chode

Hazrat Anas bin Maalik ؓ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Allah Ta'ala bidati ki tauba qubool nahi karta, jab tak wo bidat chod na de. (Tabrani, Saheeh Allah Ta'ala Taregheeb wat Tehreeb by Albani V1 H52)

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِنَّ اللّٰهَ حَجَبَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبِ بِدْعَةٍ حَتّٰى يَدَعَ بِدْعَتَهُ.

Masla 73 - Bidaat Se Har Qeemat Par Bachne Ka Hukum

Hazrat Irbaaz ؓ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Logo! Bidaat se bacho. Ise Ibne Abi Aasim ne Kitab-us-Sunna mein riwayat kiya hai. (Kitab-us-Sunnah by Albani V1 H34)

عَنِ الْعِرْبَاضِ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِيَّاكُمْ وَالْبِدَعِ.

Masla 74 - Qiyaamat Ke Roz Bidati Hauz-e-kausar Ke Paani Se Mehroom Rahenge.

Masla 75 - Qiyaamat Ke Roz Rasool Allah ﷺ Bidatiyo'n Se Shadeed Izhaar-e-bezaari Farmaenge

Hazrat Sahal ؓ kehte hain Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Main hauz-e-kausar par tumhara pesh-roo[95] hunga jo waha'n aaega paani piyega aur jisne ek baar pi liya use kabhi pyaas nahi lage gi. Baaz aise log bhi aaenge jinhe

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّيْ فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ مَنْ مَرَّ عَلَيَّ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ اَبَدًا لَيَرِدَنَّ عَلَيَّ

[95] T: Aage-aage chalne waala, aage guzarne waala [FL]

اَقْوَامٌ اَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُوْنِیْ ثُمَّ يُحَالُ بَيْنِیْ وَبَيْنَهُمْ فَاَقُوْلُ إِنَّهُمْ مِنِّیْ فَيُقَالُ اِنَّكَ لاَ تَدْرِیْ مَا أَحْدَثُوْا بَعْدَكَ فَأَقُوْلُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِیْ.

(Al Lulu wal Marjan V2 H1476)

main pehchanunga (aur samjhunga ke ye mere ummati hain) aur wo bhi mujhe pehchanenge ke main unka Rasool hu’n, phir unhe mujh par aane se rok diya jaaega. Main kahunga ye to mere ummati hain, lekin mujhe bataya jaaega. Aye Muhammad ﷺ! Aap nahi jaante aapke baad in logo’n ne kaisi-kaisi bidate’n raaej kee’n. Phir main kahunga: Doori ho, doori ho, aise logo’n ke liye jinho’n ne mere baad deen badal daala.

Masla 76 - Bidat Jaari Karne Waale Par Allah Ta’ala Ki, Farishto’n Ki Aur Saare Insaano Ki Laanat

عَنْ عَاصِمٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَحَرَّمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمَدِيْنَةَ قَالَ نَعَمْ مَابَيْنَ كَذَا وَكَذَا لاَ يُقْطَعُ شَجَرُهَا: مَنْ اَحْدَثَ فِيْهَا حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ.

(Al Lulu wal Marjan V1 H865)

Hazrat Aasim ؓ kehte hain, maine Hazrat Anas ؓ se poocha: Kya Rasool Allah ﷺ ne madina ko haram qaraar diya hai? Unho’n ne kaha: Haan! Falaa’n jagah se lekar falaa’n jagah tak koi darakht na kaata jaae, nez Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jo shakhs yaha’n koi bidaat raaej kare us par Allah Ta’ala ki farishto’n ki aur saare logo’n ki laanat hai.

عَنْ كَثِيْرِ بْنِ عَبْدَ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍ وبْنِ عَوْفِ الْمُزَنِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حَدَّثَنِيْ اَبِیْ عَنْ جَدِّیْ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ اَحْيَا سُنضّةً مِنْ سُنَّتِيْ فَعَمِلَ بِهَا النَّاسُ كَانَ لَهُ مِثْلُ اَجْرِ مَنْ عَمَلَ بِهَا لاَ يَنْقُصُ مِنْ اُجُوْرِهِمْ شَيْئًا وَمَنِ ابْتَدَعَ بِدْعَةً فَعُمِلَ بِهَا كَانَ عَلَيْهِ اَووْزَارُ مَنْ

Hazrat Kaseer bin Abdullah bin Amr bin Auf Mazni ؓ farmate hain ke mujhse mere baap ne, mere baap se mere daada ne riwayat kiya hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jisne meri sunnato’n mein se koi ek sunnat zinda ki aur logo’n ne us par amal kiya to sunnat zinda karne waale ko bhi utna hi sawaab milega jitna is sunnat par

عَمِلَ بِهَا لاَ يَنْقُصُ مَنْ اَوْزَارِ مِننْ عَمِلَ بِهَا شَيْئًا.

(Saheeh Sunan Ibne Majah by Albani V1 H173)

amal karne waale tamaam logo’n ko milega, jabke logo’n ke apne sawaab mein se koi kami nahi ki jaaegi aur jisne koi bidat jaari ki aur phir us par logo’n ne amal kiya to bidat jaari karne waale par hi tamaam logo’n ka gunaah hoga jo us bidat par amal karenge, jabke bidat par amal karne waale log’n ke apne gunaaho’n ki saza se koi cheez kam nahi hogi. (Yaane wo bhi poori-poori saza paaenge).

عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ: مَنْ دَعَا اِلٰى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْاَجْرِ مِثْلَ اُجُوْرِ مَنْ تَبِعَهُ لاَ يَنْقُصُ ذٰلِكَ مِنْ اُجُوْرِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَاا اِلٰى ضَلاَ لَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْاِثْمِ مِثْلَ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذٰلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا.

(Muslim: Kitab-ul-Ilm)

Hazrat Abu Huraira ﵁ se riwayat hai ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Jis shakhs ne logo’n ko hidaayat ki daawat di use hidayat par amal karne waale tamaam logo’n ke baraabar sawaab milega aur hidayat par amal karne waalo’n ka apna ajr bhi kam nahi hoga. Is tarah jis shakhs ne logo’n ko gumrahi ki taraf bulaaya us shakhs par un tamaam logo’n ka gunaah hoga jo is gumrahi par amal karenge jabke gunaah karne waalo’n ke apne gunaaho’n mein bhi koi kami nahi ki jaaegi.

عَنْ نضافِعٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُمَا حَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ اِنَّ فُلاَنًا يَقْرَأُ عَلَلَيْكَ السَّلاَمَ، فَقَالَ لَهُ اَنَّهُ بَلَغَنِىْ اَنَّهُ قَدْ اَحْدَثَ فَاِنْ كَانَ قَدْ اَحْدَثَ فَلاَ تَقْرِئْهُ مِنِّىْ السَّلاَمَ.

(Tirmizi, Mishkaat al Masaabeeh by Albani V1 H116)

Hazrat Naafe (رحمه الله) se riwayat hai ke ek aadmi Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ ke paas aaya aur kaha: Falaa’n aadmi ne aapko salaam kaha hai. Hazrat Abdullah bin Umar ﵁ ne farmaya: Maine suna hai ke usne bidaat ejaad ki hai, agar ye saheeh hai to use meri taraf se salaam mat pohonchaana.

Masla 79 - Bidat Ikhtiyaar Karne Waale Log Sunanto’n Se Mehroom Kar Diye Jaate Hain.

عَنْ حَسَّانِ بْنِ عَطِيَّةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بِدْعَةً فِيْ دِيْنِهِمْ اِلَّا نَزَعَ اللّٰهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا ثُمَّ لاَ يُعِيْدُهَا إِلَيْهِمْ إِلٰى يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Hazrat Hassan bin Atiya (رحمہ اللہ) farmate hain: Jo log deen mein koi bidat ikhtiyaar karte hain Allah Ta’ala un mein se usi qadr sunnat utha leta hai aur phir wo sunnat qiyaamat tak un logo’n mein nahi lautaata.

(Daarmi, Mishkaat-al-Masaabeeh by Albani V1 H118)

قَالَ سُفْيَانَ الثَّوْرِىُّ رَحِمَهُ اللّٰه: أَلْبِدْعَةُ اَحَبُّ اِلٰى اِبْلِيْسَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ الْمَعْصِيَةُ يُتَابُ مِنْهَا وَالْبِدْعَةُ لاَ يُتَابُ مِنْهَا. (Sharah Sunnah: V1 P216)

Hazrat Sufyan Soori (رحمہ اللہ) farmate hain: Shaetaan ko gunaah ke muqaable mein bidaat ziyaada pasand hain, kyounke gunaah se tauba ki jaati hai, jabke bidaat se tauba nahi ki jaati.

Wazaahat: Bidaat choonke sawaab haasil karne ki niyyat se ki jaati hai, is liye bidaati isse tauba karne ke baare mein kabhi nahi sochta, tab tak ke uska buniyaadi aqeeda saheeh na ho jaae.

Masla 81 - Hazrat Abdullah bin Masood ﷺ Ne Bidaatiyo’n Ko Masjid Se Nikaal Diya

عَنْ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ سَمِعَ قَوْمًا اجْتَمَعُوْا فِيْ مَسْجِدٍ يُهَلِّلُوْنَ وَيُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جضهْرًا فَقَامَ اِلَيْهِمْ فَقَالَ مَا عَهِدْنَا ذٰلِك فِيْ عَهْدِهِ وَمَا أَرَاكُمْ اِلَّا مُبْتَدِعِيْنَ وَمَا زَالَ يَذْكُرُ ذٰلِكَ حَتّٰى أَخْرَجَهُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ.

(Sharah Sunnah: V1 P216)

Hazrat Abdullah bin Masood رضی اللہ عنہ ko pata chala ke kuch log masjid mein mil kar oonchi awaaz se zikr aur durood shareef padh rahe hain, aap unke paas aae aur farmaya: Hamne Rasool Allah ﷺ ke zamaane mein kisi ko is tarah zikr karte ya durood shareef padhte nahi dekha, lihaaza main tumhe bidaati samajhta hu’n. Yehi alfaaz dohraate rahe hatta ke unhe masjid se nikaal baahar kiya.

Masla 82 – Mohaddiseen-e-Ikram Ke Nazdeek Bidati Ki Riwaayat-karda Hadees Qaabil-e-qubool Nahi.

Hazrat Muhammad bin Sireen (رحمه الله) kehte hain ke shuroo-shuroo mein log hadees ki sanad ke baare mein sawaal nahi kiya karte the, lekin jab fitna (bidat aur man-ghadat riwayat) ka phaelna shuru hua, to logo’n ne hadees ki sanad poochna shuru kardi (aur ye usool bhi bana liya) ke dekha jaae ke agar hadees bayan karne waale ahle sunnat hain to unki hadees qubool ki jaaegi aur ahle bidaat hain to unki hadees qubool nahi ki jaaegi.

عَنْ (مُحَمَّدِ) بْنِ سِيْرِيْنَ رَحَمَهُ اللّٰهُ قَالَ: لَمْ يَكُوْنُوْا يَسْأَلُوْنَ عَنِ الْاَسْنَادِ فَلَمَّا وَقَعَتِ الْفِتْنَةُ قَالُوْا سَمُّوْا لَنَا رِجَالَكُمْ فَيَنْظَرُ اِلَى اَهْلِ السُّنَّةِ فَيؤْخَذُ حَدِيْثَهُمْ وَيَنْظُرُ اِلَى اَهْلِ الْبِدْعِ فَلاَ يُؤْخَذُ حَدِيْثُهُمْ.

(Muqaddama Muslim: Baab Bayan al Asnaad Minad Deen)

Masla 83 - Bidaat Fitno’n Mein Padne Ya Dardnaak Azaab Mein Mubtala Hone Ka Baais Hai

Hazrat Imam Maalik (رحمه الله) se poocha gaya, Aye Abu Abdullah! Main ehraam kaha’n se baandhu’n?

Imam Maalik (رحمه الله) ne farmaya: Dhul Hulaifa se, jaha’n se Rasool Allah ﷺ ne baandha.

Us aadmi ne kaha: Main Masjid-e-Nabawi ﷺ mein roza-e-Rasool ﷺ ke qareeb se baandhna chaahta hu’n.

Imam Maalik (رحمه الله) ne farmaya: Aisa mat karna, mujhe tumhare fitna mein mubtala hone ka dar hai.

Us aadmi ne arz kiya: Is mein fitna ki kaunsi baat hai ke maine chand meel pehle (ehraam baandhne) ka iraada kiya hai.

Imam Maalik (رحمه الله) ne farmaya: isse badaa fitna kya ho sakta hai ke tum ye

سُئِلَ الْإِمَامُ مَالِكٌ رَحِمَهُ اللّٰهُ: يَا أَبَا عَبْدِاللّٰهِ! مِنْ أَيْنَ أُحْرِمُ؟ قَالَ: مِنْ ذِى الْحُلَيْفَةِ مِنْ حَيْثُ أَحْرَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنِّيْ أُرِيْدُ اَنْ أُحْرِمَ مِنَ الْمَسْجِدِ مِنْ عِنْدِ الْقَبْرِ، قَالَ: لاَ تَفْعَلْ وَإِنِّيْ اَخْشٰى عَلَيْكَ الْفِتْنَةَ، فَقَالَ: وَأَىُّ فِتْنَةٍ فِيْ هٰذَا؟ إِنَّمَا هِىَ أَمْيَالٌ أُرِيْدُهَا، قَالَ: وَأَىُّ فِتْنَةٍ اَعْظَمُ مِنْ اَنْ تَرَى اِنَّكَ سَبَقْتَ فَضِيْلَةً قَصَرُعَنْهَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ إِنِّيْ سَمِعْتُ اللّٰهَ يَقُوْلُ: فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ.

(Al Qaul Asma Fee Zam Al Ibtedaa

samajho (ke ehraam baandhne ke sawaab mein) nabi par sabqat le gae ho, jisnse Rasool Allah ﷺ qaasir rahe. Maine Allah Ta'ala se suna hai: Jo Log Rasool Allah ﷺ Ke Hukm Ki Mukhalifat Karte Hain, Unhe Darna Chaahiye Ke Wo Kisi Fitne Ya Dardnaak Azaam Mein Mubtala Na Ho Jaae'n.

P21-22; Al Etesaam by Imam Shaatbi)

Masla 84 - Deen Ke Muaamale Mein Apni Marzi Aur Khwahishaat-e-nafs Par Chalne Se Panaah Maangni Caahiye.

Hazrat Abu Barza Aslami رضی اللہ عنہ kehte hain ke Rasool Allah ﷺ ne farmaya: Main apne baad tumhare baare mein pet aur sharmgaah ke muamalaat aur gumrah-kun khwahishaat se khaaef hu'n. (Kahee'n tum in baato'n ki wajah se gumrah na ho jaao).

عَنْ اَبِیْ بَرْزَةَ الْاَسْلَمِیِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ: رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِمَّا اَخْشٰى عَلَيْكُمْ بَعْدِیْ بُطُوْنَكُمْ وَفُرُوْجَكُمْ وَمُضِلَّاتِ الْاَهْوَاءِ.

(Kitab-us-Sunnah by Albani V1 H13; Kitab-us-Sunnah by Ibne Abu Aasim)

Hazrat Fuzail bin Ayaaz (رحمه الله) farmate hain: Jab tum bidaati ko aate dekho to (wo raasta chodkar) doosra raasta ikhtiyaar karo. Bidaati ka koi amal Allah Ta'ala ke yaha'n maqbool nahi hota, jisne bidaati ki madad ki usne goya deen mitaane mein madad ki.

عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ عَيَّاضٍ رَحِمَهُ اللهُ، قَالَ: اِذَا رَأَيْتَ مُبْتَدِعًا فِیْ طَرِيْقٍ فَخُذْ فِیْ طَرِيْقٍ آخَرَ وَلَا يَرْفَعُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ اِلَى اللهِ عَزَّوَجَلَّ عَمَلٌ وَمَنْ اَعَانَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ اَعَانَ عَلٰى هَدْمِ الدِّيْنِ.

(Khasaaes al Sunnah: P22)

Zaeef aur Mauzoo Ahadees

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ بَعَثَهُ اِلَى الْيَمَنِ قَالَ لَهُ: كَيْفَ تَقْضِى اِذَا عُرِضَ لَكَ قَضَاءٌ؟ قَالَ: أَقْضِيْ بِمَا فِيْ كِتَابِ اللّٰهِ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيْ كِتَابِ اللّٰهِ؟ قَالَ: بِسُنَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيْ سُنَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ. قَالَ: أَجْتَهِدُ رَأْيِي لَا آلُوْ، قَالَ: فَضَرَبَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَدْرَهِ. قَالَ: أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ وَفَّقَ رَسُوْلَ اللّٰهِ لِمَا يَرْضَى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Hazrat Maaz bin Jabal ؓ se riwayat hai ke jab Rasool Allah ﷺ ne unhe (haakim banakar) Yemen bheja to irshad farmaya: Maaz! Tumhare saamne jab muqaddamaat pesh kiye jaaenge to tum unka faisla kaese karoge?
Hazrat Maaz ؓ ne arz kiya: Allah ki kitab ke mutaabiq.
Rasool Allah ﷺ ne poocha: Agar wo baat Allah Ta'ala ki kitaab mein na hui?
Hazrat Maaz ؓ ne arz kiya: To phir Sunnat-e-Rasool ﷺ ke mutaabiq faisla karunga.
Rasool Allah ﷺ ne poocha: Agar Sunnat-e-Rasool ﷺ mein bhi na paao to?
Hazrat Maaz ؓ ne arz kiya: Phir apni raae se ijtihaad karunga aur koi kasr utha nahi rakhunga. Raavi kehte hain: Rasool Allah ﷺ ne unke seene par haath maara aur farmaya: Tamaam taareefe'n us zaat ke liye hain, jisne rasool ke qaasid ko ye taufeeq ataa farmai, jisse Allah ke rasool bhi raazi hue.

(Ye hadees zaeef (munkar) hai, tafseer ke liye mulaahaza ho Silsilah Ahadees-uz-Zaeefa V2 H881)

إِخْتِلَافُ أُمَّتِىْ رَحْمَةٌ.

Meri ummat mein ikhtilaaf baais-e-rahmat hai.

Wazaahat: is hadees ki koi buniyaad nahi. Tafseel ke liye mulaahaza ho Silsilah Ahadees-uz-Zaeefa V1 H57

Mere baad log mujhse hadeese’n riwayat karenge, unki bayan-karda ahadees ko Quran se parakhna, jo hadees Quran ke mutaabiq ho wo qubool karlena aur jo hadees Quran ke khilaaf ho use mat qubool karna.

اِنَّهَا تَكُوْنُ بَعْدِىْ رُوَاةٌ يَرْوُوْنَ عَنِّى الْحَدِيْثَ فَاَعْرَضُوْا حَدِيْثَهُمْ عَلَى الْقُرْآنِ فَمَا وَافَقَ الْقُرْآنَ فَخُذُوْا بِهِ وَمَا لَمْ يُوَافِقِ الْقُرْآنَ فَلاَ تَأْخُذُوْا بِهِ.

Wazaahat: ye hadees zaeef hai, tafseel ke liye mulaahaza ho Silsilah Ahadees uz Zaeefa V3 H1087.

Mere Sahaba sitaaro’n ki maanind hain, unme se jinki bhi paerawi karoge, hidaayat paaoge.

اَصْحَابِىْ كَالنُّجُوْمِ بِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ.

Wazaahat: Ye hadees mauzoo (man-ghadat) hai, tafseel ke liye mulaahaza ho, Silsilah Ahadees uz Zaeefa V1 H62.

Mere ahle bait sitaaro’n ki maanind hain, unme se jinki bhi paerawi karoge, hidaayat paaoge.

اَهْلُ بَيْتِىْ كَالنُّجُوْمِ بِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ.

Wazaahat: Ye hadees mauzoo (man-ghadat) hai, mulaahaza ho Silsilah Ahadees uz Zaeefa V1 H62.

Meri ummat mein ek aadmi hoga, jiska naam Muhammad bin Idrees (yaane Imam Shafai) hoga, meri ummat ke liye iblees se bhi ziyaada nuqsaan-deh hoga aur meri ummat mein ek aadmi hoga jiska naam Abu Hanifa hoga wo meri ummat ka chiraag hoga.

يَكُوْنُ فِىْ اُمَّتِىْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ اِدْرِيْسَ اَضَرُّ عَلٰى اُمَّتِىْ مِنْ اِبْلِيْسٍ وَيَكُوْنُ فِىْ اُمَّتِىْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ اَبُوْ حَنِيْفَةَ هُوَ سِرَاجُ اُمَّتِىْ.

Wazaahat: Ye hadees mauzoo (man-ghadat) hai. Mulaahaza ho, Silsilah Ahadees-uz-Zaeefa V2 H570.

Ulama ki paerawi karo, kyounke wo duniya ka chiraag aur aakhirat ki qandeele’n hain.

اِتَّبِعُوْا الْعُلَمَاءَ فَإِنَّهُمْ سُرُجُ الدُّنْيَا وَمَصَابِيْحُ الْآخِرَةِ.

Wazaahat: Ye hadees mauzoo (man-ghadat) hai, mulaahaza ho Silsilah Ahadees uz Zaeefa V1 H378.